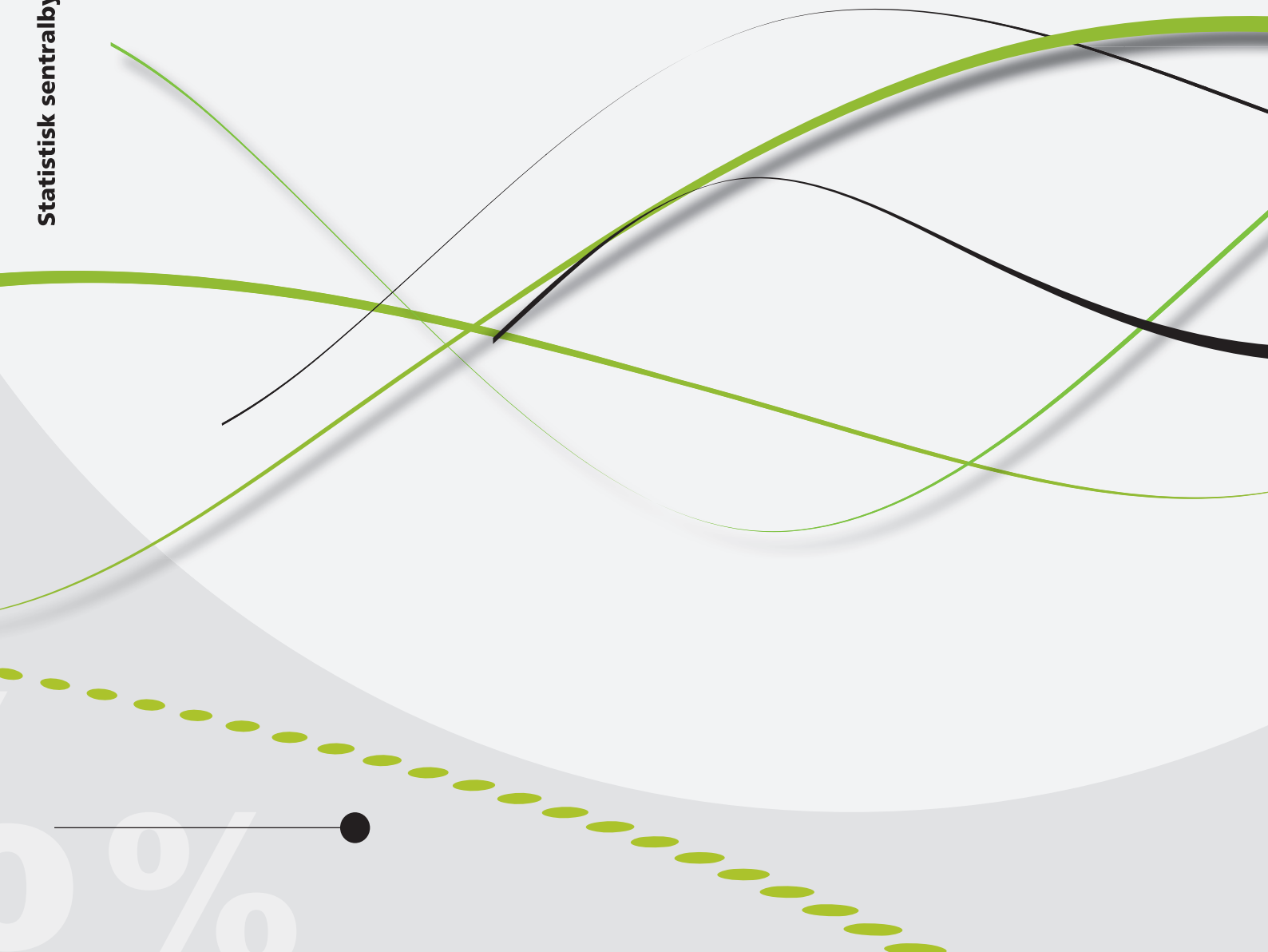

Mathias Killengreen Revold

Innsattes levekår 2014

Før, under og etter soning

Mathias Killengreen Revold

Innsattes levekår 2014

Før, under og etter soning

Rettet 30. oktober 2015

Rapporter I denne serien publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

Retting: Sammendraget (side 4) og Abstract (side 5)

	Standardtegn i tabeller	Symbol
© Statistisk sentralbyrå	Tall kan ikke forekomme	.
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.	Oppgave mangler	..
Publisert oktober 2015	Oppgave mangler foreløpig	...
	Tall kan ikke offentliggjøres	:
	Null	-
ISBN 978-82-537-9238-5 (trykt)	Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
ISBN 978-82-537-9239-2 (elektronisk)	Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
ISSN 0806-2056	Foreløpig tall	*
	Brudd i den loddrette serien	—
Trykk: Statistisk sentralbyrå	Brudd i den vannrette serien	
	Desimaltegn	,

Forord

Levekårsundersøkelsen blant innsatte ble gjennomført høsten 2014, og er en utvalgsundersøkelse bestående av innsatte i norske fengsler. Varetektsfengslede og innsatte med utvisningsvedtak ble ikke inkludert i utvalget. Undersøkelsen har først og fremst fokusert på levekårene til de innsatte før de ble fengslet, men det har også vært noen spørsmål om livet i fengsel og forventningene til livet etter løslatelse. Temaer som oppvekst, boforhold, arbeid før innsettelse, helse, utsatthet for vold, rusbruk og sosial kontakt ble kartlagt. Denne rapporten beskriver de viktigste funnene i undersøkelsen, og sammenlikner levekårene til innsatte med den øvrige befolkningen.

Lotte Rustad Thorsen i seksjon for levekårsstatistikk hadde det faglige ansvaret under gjennomføringen av undersøkelsen. Ved avdeling for datafangst hadde Mathias Killengreen Revold ansvaret for gjennomføringen av undersøkelsen. Han gjorde også analysene og skrev denne rapporten, da i seksjon for levekårsstatistikk.

Undersøkelsen er finansiert av Justis- og beredskapsdepartementet. Statistisk sentralbyrå har hatt det fulle faglige ansvaret for planlegging, gjennomføring og rapportering. I planleggingsfasen har vi hatt møter med referansegrupper med god kjennskap til innsatte, kriminalomsorg og levekår. Vi vil takke deltakerne i referansegruppene.

Statistisk sentralbyrå, 30. september 2015

Christine Meyer

Sammendrag

Rapporten om innsattes levekår baserer seg på en intervjuundersøkelse som ble gjennomført i norske fengsler høsten 2014. Rapporten beskriver livet til de innsatte før soning, og i noen grad livet under soningen og planene etter løslatelse. For å sammenlikne de innsatte med den øvrige befolkningen ble det brukt referansegrupper, som hadde like demografiske kjennetegn, fra SSBs levekårsundersøkelser.

Flesteparten av innsatte er menn og flertallet er under 40 år. Syv av ti personer i undersøkelsen var ikke innvandrere. Personer med utvisningsvedtak og varetektsfengslede var ekskludert fra utvalget. Andelen innvandrere i den totale fengselspopulasjonen kan derfor være noe høyere. De innsatte hadde i større grad enn referansegruppen vært aleneboende og i mindre grad bodd i parforhold med barn før innsettelsen. Andelen som var skilt eller separert var også høyere enn i sammenliknbare grupper. 46 prosent sonet sin første dom og 54 prosent hadde sonet fengselsdommer tidligere.

Mange innsatte hadde hatt en vanskelig oppvekst. 32 prosent hadde lite penger sammenliknet med andre eller var blant de fattigste i nabolaget. En høy andel har hatt negative opplevelser i barndommen. For eksempel har 40 prosent opplevd å bli mishandlet i oppveksten, 38 prosent bodde med noen som hadde alkohol- eller narkotikaproblemer i oppveksten og 41 prosent har opplevd at noen i familien satt i fengsel. Innsatte som har sonet tidligere dommer og yngre innsatte hadde gjennomgående vært utsatt for flere av disse negative opplevelsene i oppveksten enn andre innsatte.

Levekårene til de innsatte før soning er gjennomgående dårligere enn i sammenliknbare grupper av den øvrige befolkningen. 68 prosent bodde i en bolig de eide eller leide, mot 98 prosent av referansegruppen. Utdanningsnivå og yrkesaktivitet er også klart lavere enn blant andre det er naturlig å sammenlikne dem med. 66 prosent har ungdomsskole eller lavere som høyeste fullførte utdanning, og kun 36 prosent var i arbeid ved innsettelse. I referansegruppen er andelen henholdsvis 24 og 82 prosent. Andelen med økonomiske problemer var også høyere blant de innsatte.

En større andel av innsatte enn i referansegruppen vurderer helsen sin som dårlig, og det er mer vanlig å ha diverse symptomer på fysiske og psykiske lidelser. En av fem innsatte vurderer helsen sin som dårlig eller svært dårlig, og et flertall har en varig sykdom eller lidelse. Alle helseindikatorer er klart dårligere for de eldre enn yngre innsatte. En stor andel har også flere indikatorer på psykiske lidelser.

Andelen som har blitt utsatt for vold og trusler før innsettelse er klart høyere enn blant dem vi sammenlikner med. Et flertall av innsatte hadde brukt narkotika i året før de ble innsatt. Dette er høyere enn i referansegruppen, og forskjellen er særlig tydelig i andelen som har brukt tunge stoffer. Det er en mindre klar forskjell i andelen som drikker alkohol, men det er mer vanlig blant innsatte å drikke seg beruset ofte.

Flesteparten av innsatte har venner eller familie de kan snakke med eller som kan hjelpe ved problemer, men andelen uten slike nære kontakter er høyere enn i referansegruppen. Omtrent fire av ti mangler noen de kan snakke med i fengselet, og en like stor andel har ikke hatt besøk de siste tre månedene. De innsatte utviser også mindre tillit til at andre er til å stole på og at folk flest vil behandle dem rimlig.

Alt i alt finner vi at det store flertallet av innsatte har levekårsproblemer på ett eller flere områder. Den største andelen med flere levekårsproblemer finner vi blant innsatte under 40 år, innsatte på korte dommer og innsatte som har sonet tidligere dommer. 18 prosent av innsatte tror at mulighetene for at de ikke begår nye lovbrudd etter løslatelsen er ganske små eller små.

Abstract

This report on living conditions among inmates in Norwegian prisons is based on a survey conducted in the autumn of 2014. The report describes their lives before prison and to some extent their lives while incarcerated and their plans after they are released. A control group from the general population, with similar demographic characteristics, was made from Statistics Norway's other surveys.

Most of the inmates are men, and the majority are younger than 40 years. Seven out of ten people surveyed were non-immigrants, but inmates with deportation orders and inmates held on remand were excluded from the sample. These groups have a high percentage of immigrants and the proportion of immigrants in the total prison population may be higher. The inmates had to a greater extent than the reference group been living alone and to a lesser extent been living in relationships with children before they were incarcerated. The proportion that are divorced or separated is higher than in comparable groups. 46 percent were serving their first sentence and 54 percent had served previous prison sentences.

Many inmates had experienced a difficult childhood. 32 percent had little money compared to others or were among the poorest in the neighborhood. A large percentage had negative experiences in childhood. For example, 40 percent were abused while growing up, 38 percent lived with someone who had alcohol or drug problems and 41 percent have had family members in prison. Inmates who have served previous sentences and younger inmates had consistently experienced more of these negative childhood experiences than other inmates.

The living conditions of the inmates before prison is consistently worse than in comparable groups of the general population. 68 percent lived in a dwelling they owned or rented, compared to 98 percent among comparable groups. 28 percent lived in cramped quarters, which is a much higher proportion than in the reference group. Education and employment levels are also markedly lower. 66 percent have secondary or lower as their highest education, and only 36 percent were employed when they were incarcerated. In the reference group, the proportions are respectively 24 and 82 percent. The share who had economic problems was also higher among inmates.

The proportion with poor health was higher among inmates than in the reference group. It is also more common to have various symptoms of physical and mental disorders. One in five inmates consider their health as poor or very poor, and a majority has a long-term illness or disorder. Older inmates score worse on all health indicators compared to younger inmates.

Inmates had been subjected to violence and intimidation in the year before incarceration to a much greater extent than comparable groups in the population. A majority of inmates had used drugs in the year before they were imprisoned. This is a higher level of drug use than we find in the reference group, and the difference is particularly evident in the proportion who used hard drugs. There is less of a clear difference in the proportion who drink alcohol, but it is more common among inmates become intoxicated often.

The majority of inmates have friends or family they can talk to and help them with problems, but the proportion without such close contacts is higher than in the reference group. Four out of ten do not have someone they can talk to in prison and a similar proportion have not been visited in the last three months. The inmates also exhibit less confidence that others can be trusted and that most people will treat them decently.

Overall, we find that the vast majority of inmates have problems with their living conditions in one or more areas. We find the largest proportion with multiple problems among inmates under 40 years, inmates on short sentences and inmates who have served previous prison sentences. 18 percent of inmates think there is a quite small or small possibility that they will not commit new crimes after their release.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
1. Innledning	7
1.1. Om undersøkelsen	7
1.2. Datakilder og metode	7
2. Innsattes demografi og kjennetegn ved dommen	10
2.1. Innsattes kjønn, alder og innvandrerbakgrunn	10
2.2. Sivilstand og husholdningstype	11
2.3. Kjennetegn ved dommen og fengslene	12
3. Oppvekst	14
3.1. Familiesituasjon i oppveksten	14
3.2. Oppvekstproblemer	15
3.3. Negative barndomsopplevelser	17
4. Før innsettelse	20
4.1. Bosituasjon	20
4.2. Utdanning	22
4.3. Arbeid	24
4.4. Inntekt	26
4.5. Økonomiske problemer og lån	28
4.6. Selvpolevd sosial status	29
5. Soningsforhold	31
5.1. Sosial kontakt i fengsel.....	31
5.2. Tilbud i fengselet	34
6. Helse	36
6.1. Generell helsetilstand	36
6.2. Sykdom og lidelse	37
6.3. Tannhelse	39
6.4. Psykisk helse	40
6.5. Behandling for psykiske helseplager	41
7. Vold og trusler	44
7.1. Utsatthet for vold og trusler før innsettelse	44
7.2. Utsatthet for vold og trusler i fengsel	46
7.3. Utført vold og trusler i fengsel	47
8. Rusbruk	49
8.1. Alkoholbruk	49
8.2. Narkotikabruk	52
8.3. Behandling for rusproblemer	56
9. Sosial kontakt og tillit	58
9.1. Sosial kontakt	58
9.2. Mellommenneskelig tillit	60
10. Opphopning av levekårsproblemer	62
10.1. Samlede levekårsproblemer	63
10.2. Oppvekst og senere levekårsproblemer	64
10.3. Rusbruk og levekårsproblemer	65
11. Etter soning	68
11.1. Boligsituasjon, jobbsituasjon og økonomisk situasjon etter løslatelse	68
11.2. Muligheter til å unngå å begå lovbrudd etter løslatelsen	70
Referanser	72
Figurregister	75
Tabellregister	76

1. Innledning

«The prison is the magnifying mirror which reflects and enlarges the unresolved social problems of the society which it serves» (Stern 1998, s. 114)

Denne rapporten beskriver levekårene til innsatte i norske fengsler. Informasjon om fengselsbefolkningen kan brukes i forebygging av kriminalitet og i tilrettelegging av omsorg mens den innsatte sitter i fengsel og etter løslatelse. Det er også en viktig kilde til informasjon om en utsatt gruppe mennesker som er ekskludert fra andre levekårsundersøkelser Statistisk sentralbyrå gjennomfører.

Rapporten tar utgangspunkt i levekårsundersøkelsen blant innsatte som ble gjennomført høsten 2014. Undersøkelsen skulle oppdatere informasjon som er samlet inn i tidligere undersøkelser, først og fremst undersøkelsen om levekår blant innsatte som ble gjennomført i 2003, presentert i en rapport av Friestad og Hansen (2004). Samtidig ønsket vi å sammenlikne de innsattes situasjon med tilsvarende grupper i den øvrige befolkningen i større grad enn man kunne med 2003-undersøkelsen. Dette førte til en rekke metodologiske endringer som gjør direkte sammenlikning av resultatene man fant i 2003 og 2014 vanskelig¹. Resultatene presentert i denne rapporten viser derfor situasjonen på undersøkelsestidspunktet, og forskjeller fra Friestad og Hansen (2004) betyr ikke nødvendigvis at det har vært endringer over tid.

1.1. Om undersøkelsen

Undersøkelsen ble gjennomført ved personlig intervju i fengslene (Computer-Assisted Personal Interviewing – CAPI). Noen få intervjuer ble gjennomført hjemme hos respondenter som hadde hjemmesoning eller på institusjoner som ikke er underlagt kriminalomsorgen². Datainnsamlingen er dokumentert i en egen rapport (Revold, 2015).

Det ble trukket et tilfeldig utvalg på 520 personer fra populasjonsfilene levert av Justisdepartementet gjennom Kriminalomsorgsdirektoratet³. Varetaktsinnsatte, personer med utvisningsvedtak og innsatte under 18 år ble ekskludert fra trekkegrunnlaget. Innsatte med utvisningsvedtak ble ekskludert fordi man ønsket å fokusere på personer der det offentlige hadde ansvar for tilbakeføringsarbeid. Det viste seg at 57 av personene som var trukket var utenfor trekkegrunnlaget, stort sett fordi de hadde løslatelsesdato før undersøkelsesoppstart. Man forsøkte derfor å intervju 463 innsatte.

1.2. Datakilder og metode

Den viktigste kilden til rapporten er selvfølgelig levekårsundersøkelsen blant innsatte. Det ble gjennomført 264 intervju, som ga en svarprosent på 57. I tillegg ble informasjon fra utdanningsregisteret, folkeregisteret og kriminalomsorgens register over innsatte (KOMPIS) koblet på.

Resultatene er vektet for å rette opp skjevheter som oppstår ved at ikke alle som er kontaktet svarer på undersøkelsen (frafall). De som er blitt intervjuet (nettutvalget) har blitt vektet slik at fordelingen på diverse kjennemerker blir lik den vi finner blant dem som er trukket til undersøkelsen (bruttoutvalget). Følgende

¹ Først og fremst endring av spørsmålsformuleringer så de samsvarer med de nasjonale levekårsundersøkelsene og vekting av resultatene.

² Noen innsatte gjennomfører straffen sin på slike institusjoner. Dette er soning i henhold til straffegjennomføringslovens § 12, og inkluderer for eksempel straffegjennomføring på institusjoner som gir behandling for rusproblemer eller psykiske problemer.

³ Utvalget ble trukket fra Kriminalomsorgens produksjonsfremmende informasjonssystem (KOMPIS).

variabler har inngått i denne vekten: domslengdekategori, aldersgrupper, utdanningsnivå og innvandrerkategori⁴.

En forutsetning for intervju var at respondentene var innsatt per 6. oktober 2014. Undersøkelsen gir derfor bilde av situasjonen blant personer som var innsatt i norske fengsler på dette tidspunktet. Dette gir et godt bilde av situasjonen blant personer som til enhver tid befinner seg i norske fengsler (tverrsnittspopulasjonen), men ikke nødvendigvis på situasjonen for personer som sitter i fengsel i løpet av et år (årspopulasjonen). Årspopulasjonen har en høyere andel personer på korte dommer, og det kan tenkes at disse har andre levekår enn personer på lange dommer. For også å si noe om årspopulasjonen ble det derfor laget en vekt som gjenspeiler kjennmerkene til alle personene som hadde sittet i fengsel i året før undersøkelsesoppstart⁵. I tabellene omtales de innsatte som satt i fengsel på undersøkelsestidspunktet som «innsatte tverrsnitt» og fengselspopulasjonen i året før undersøkelsesoppstart som «innsatte år». Dersom ikke annet er spesifisert så omtales tverrsnittspopulasjonen i teksten.

En viktig bakgrunn for levekårsundersøkelsen blant innsatte er å sammenlikne levekårene til innsatte med resten av befolkningen. Mange av spørsmålene i undersøkelsen er derfor hentet fra de andre levekårsundersøkelsene Statistisk sentralbyrå gjennomfører. Resultatene for den øvrige befolkningen inkluderer kun personer som er 18 år eller eldre, ettersom alle innsatte som var yngre enn 18 ble ekskludert fra trekkegrunnet. Men selv om de yngste respondentene er ekskludert er befolkningssammensetningen blant de innsatte veldig forskjellig fra den vi finner i befolkningen som helhet.

For å få et mer relevant sammenlikningsgrunnlag for levekårsforskjeller er det derfor laget referansegrupper fra den øvrige befolkningen. Referansegruppene er laget ved å vekte utvalgene i levekårsundersøkelsene slik at fordelingen på kjønn og alder blir lik den vi finner i fengselsbefolkningen. Det er laget en vekt for å veie opp til tverrsnittspopulasjonen av innsatte og en for å veie opp til årspopulasjonen av innsatte. Disse omtales som «referansegruppe tverrsnitt» og «referansegruppe år». Sammenlikningene i teksten blir hovedsakelig gjort med disse referansegruppene og statistisk signifikante forskjeller blir kommentert⁶. I en del av tabellene blir også resultatene for hele befolkningen på 18 år eller mer inkludert, men disse blir i liten grad kommentert i tekstene.

Disse undersøkelsene er grunnlaget for informasjonen om den øvrige befolkningen: Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2012, 2013 og 2014, Levekårsundersøkelsen om helse, omsorg og sosial kontakt 2012, Undersøkelse om rusmidler og tobakk 2014 og den europeiske samfunnsundersøkelsen 2012. Under er disse undersøkelsene presentert kort.

Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2012, 2013 og 2014

Levekårsundersøkelsen 2014 brukes i kapitlene om demografi og kjennetegn ved dommen (kapittel 2), levekårene før soning (kapittel 4), sosial kontakt og tillit (kapittel 9) og i deler av kapitlet om helse (kapittel 6). Levekårsundersøkelsen 2013 brukes i deler av kapitlet om sosial kontakt og tillit (kapittel 9) og levekårsundersøkelsen 2012 brukes i kapitlet om vold og trusler (kapittel 7).

⁴ Variablene var karakterisert på følgende måte. Domslengde: (1) Ukjent domslengde eller 2 måneder eller kortere, (2) 3-5 måneder, (3) 6-11 måneder, (4) 1-2 år, (5) 3-4 år og (6) 5 år eller mer; Aldersgruppe: (1) 18-30 år, (2) 31-40 år, (3) 41-50 år og (4) 51 år eller mer; Utdanningsnivå: (1) Videregående grunnutdanning eller lavere, (2) videregående avsluttet utdanning eller påbygging til videregående skole, (3) universitet eller høyskole og (4) mangler informasjon i utdanningsregisteret; Innvandrerkategori: (1) Innvandrerkategori A, C, E, F og G; (2) innvandrerkategori B og (3) mangler opplysninger om innvandrerkategori.

⁵ Personer som sonet på varetekt, hadde utvisningsvedtak og var under 18 år ekskludert.

⁶ Signifikanstester blir gjort på 5-prosentnivå.

Levekårsundersøkelsen EU-SILC (Survey on Income and Living Conditions) er en levekårsundersøkelse der mange av spørsmålene er forordnet av EU-rådet og Europaparlamentet og koordinert av EUs statistikkorgan Eurostat. Det hentes inn informasjon om økonomi, bosituasjon og arbeid. Undersøkelsen har blitt gjennomført hvert år siden 2003, og fra og med 2011 har de faste delene blitt supplert med roterende tema. I 2012 var det ekstra spørsmål om bolig og utsatthet for lovbrudd. Idretts- og kulturaktiviteter og livskvalitet var tema i 2013. I 2014 var det ekstra spørsmål om friluftsliv, organisasjonsaktivitet, politisk deltakelse og sosialt nettverk.

I 2012 ble 6 186 personer intervjuet, i 2013 6 140 personer og i 2014 7 373 personer. Undersøkelsene har et utvalg som er tilfeldig trukket blant nordmenn på 16 år eller mer som ikke bor på institusjon, men kun respondenter på 18 år eller mer er brukt som sammenlikningsgrunnlag i denne rapporten. Levekårsundersøkelsen EU-SILC er en kombinert tverrsnitts- og panelundersøkelse, som betyr at man både kan bruke den for å si noe om situasjonen på undersøkelsestidspunktet og følge personer over tid. Undersøkelsene i 2012, 2013 og 2014 er nærmere beskrevet i Vrålstad, Wiggen og Thorsen (2013), Thorsen og Revold (2014) og Sandvik og Revold (2015).

Levekårsundersøkelse om helse, omsorg og sosial kontakt 2012

Levekårsundersøkelsen om helse, omsorg og sosial kontakt brukes i kapitlet om helse (kapittel 6).

Levekårsundersøkelsen om helse er en tverrsnittsundersøkelse som er blitt gjennomført i 1998, 2002, 2005, 2008 og 2012. Det blir spurt om sykdommer, helsetilstand, helseproblemer, sosial kontakt, behov for og mottak av omsorg og helsetilstanden til barn. Undersøkelsen blir hovedsakelig gjennomført som en telefonundersøkelse, men det blir også sendt ut et postalt oppfølgingsskjema der blant annet psykisk helse blir kartlagt.

Utvalget er tilfeldig trukket blant nordmenn som ikke bor på institusjon og er 16 år eller eldre, men det er kun personene over 18 år som brukes som sammenlikningsgrunnlag i denne rapporten. I 2012 fikk man svar fra 5 660 personer i telefonundersøkelsen og 4 033 personer på det postale oppfølgingsskjemaet. For nærmere beskrivelse av undersøkelsen, se Amdam og Vrålstad (2014).

Undersøkelsen om rusmidler og tobakk 2014

Undersøkelsen om rusmidler og tobakk er brukt i kapitlet om rusbruk (kapittel 8).

Undersøkelsen har blitt gjennomført av SSB årlig siden 2012 og kartlegger bruk av tobakk, alkohol og andre rusmidler. Det er en tverrsnittsundersøkelse med et tilfeldig trukket utvalg av nordmenn mellom 16 og 79 år som ikke bor på institusjon. Unge personer har noe høyere trekkesannsynlighet, men dette er kompensert for i vektene. Også her er kun personer på 18 år eller eldre brukt som sammenlikningsgrunnlag i rapporten. Man fikk intervju med 2 137 personer i 2014-undersøkelsen. For en nærmere beskrivelse av undersøkelsen, se Amdam (2015).

Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2012

Den europeiske samfunnsundersøkelsen (ESS) brukes i deler av kapitlet om levekårene før innsettelse (kapittel 2).

Undersøkelsen gjennomføres hvert andre år i 36 europeiske land (selv om noen land ikke har vært med hver gang). Den måler holdninger, verdier og adferd i de forskjellige populasjonene. I denne rapporten bruker vi norske data fra runde 6 av undersøkelsen, som ble gjennomført i 2012. Utvalget er trukket tilfeldig blant nordmenn på 15 år eller mer, men også her må man være minst 18 år for å bli inkludert i referansegruppen. I 2012 fikk man svar fra 1 624 personer. Undersøkelsen er beskrevet i mer detalj på europeansocialsurvey.org.

2. Innsattes demografi og kjennetegn ved dommen

Dette kapitlet beskriver sammensetningen av undersøkelsens populasjon og sammenlikner den med den øvrige befolkningen. Den totale fengselsbefolkningen vil ha litt forskjellige kjennetegn ettersom varetektsfengslede og innsatte med utvisningsvedtak er utelukket.

Innsatte i norske fengsler er yngre enn resten av befolkningen og en større andel er menn. I de senere kapitlene vil vi ta hensyn til dette når vi sammenlikner levekår med den øvrige befolkningen, men i dette kapitlet beskriver vi de innsattes befolknings sammensetning sammenliknet med andre personer over 18 år bosatt i Norge. Etter å ha beskrevet de innsattes demografiske kjennetegn vil vi se på hva slags husholdninger de bodde i før de ble innsatt. Vi finner at en større andel enn ellers i befolkningen er skilt eller separert, og at en større andel var aleneboende i perioden før soning. I slutten av kapitlet vil vi se på hva slags dommer de innsatte som ble trukket ut til undersøkelsen satt inne på og i hva slags fengsler de var innsatt.

2.1. Innsattes kjønn, alder og innvandrerbakgrunn

Innsattes demografiske kjennemerker avviker fra den øvrige befolkningen på en rekke måter. 95 prosent av personene som satt inne da intervjuene ble gjennomført var menn. En noe høyere andel av innsatte i løpet av året er kvinner. Dette er fordi kvinneandelen er høyere blant innsatte som soner korte enn lange dommer. Det er uansett en stor overvekt av menn også i denne gruppen og kun 7 prosent av fengselsinnsatte året før undersøkelsestidspunktet var kvinner.

Tabell 2.1. Innsatte, etter kjønn, alder og innvandrerbakgrunn. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år	Befolkningen 18 år og over
Kjønn			
Menn	95	93	51
Kvinner	5	7	49
Aldersgrupper			
18-24 år	18	17	9
25-39 år	44	48	24
40 år og over	38	34	67
Innvandrerbakgrunn			
Ikke innvandrer	69	71	92
Innvandrer	15	14	8
Ikke oppgitt	16	15	0
Landbakgrunn¹			
Norge	67	70	85
EU, Nord-Amerika etc.	12	14	8
Asia, Afrika etc.	21	16	7
Antall personer	261	261	7 048

¹ Andeler av dem vi har informasjon om.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

Innsattebefolkningen er yngre enn resten av befolkningen over 18 år. Litt under to av ti (18 prosent på undersøkelsestidspunktet og 17 prosent for årspopulasjonen) er mellom 18 og 25 år, mens 9 prosent blant befolkningen som helhet er i den aldersgruppen. Nesten halvparten av innsatte i fengsler er mellom 25 og 39 år, mens kun en fjerdedel av nordmenn over 18 er i denne aldersgruppen. Blant øvrige nordmenn over 18 år er 67 prosent over 40 år, men kun 36 prosent i tverrsnittspopulasjonen og 32 prosent av årspopulasjonen er så gamle. Andelen over 40 år er høyere i tverrsnittspopulasjonen enn i årspopulasjonen. Dette er fordi en stor del av de eldre innsatte sitter på lengre dommer.

Omtrent syv av ti i undersøkelsen er ikke innvandrere. I befolkningen som helhet er derimot mer enn ni av ti ikke innvandrere. 15 prosent av de innsatte er registrert som innvandrere og 16 prosent har vi ikke registerinformasjon om, stort sett fordi vi mangler fødselsnummer. Det er sannsynlig at flesteparten av personene uten

registrert fødselsnummer er innvandrere eller personer uten opphold i Norge, men vi kan ikke vite dette sikkert. Det er sannsynlig at andelen innvandrere er noe høyere blant alle som soner i norske fengsler ettersom varetektsinnsatte og personer med utvisningsvedtak var utelukket fra utvalget. Flesteparten av de innsatte som vi har registerinformasjon om og som ikke er født i Norge er født i Afrika, Asia, Europa utenfor EU/EØS, Latin-Amerika eller Oseania utenfor Australia og New Zealand. Det er riktignok en jevnere fordeling av landbakgrunner blant de innsatte i løpet av et år, der nesten halvparten av de utenlandskfødte er født i EU-/EØS-land, Nord-Amerika, Australia eller New Zealand.

2.2. Sivilstand og husholdningstype

Vi finner også klare forskjeller mellom sivilstanden til de innsatte og resten av befolkningen. 34 prosent av de innsatte er gift eller samboende. Til sammenlikning er 58 prosent i referansegruppen gift eller samboende, og blant hele befolkningen over 18 år er andelen enda noe høyere. Innsatte som sitter på lange dommer og som har sonet tidligere er i mindre grad i parforhold enn andre personer i fengsel. Det er også en høyere andel innsatte enn nordmenn generelt som er skilte eller separerte⁷. 20 prosent av innsatte er skilt eller separert, mens kun 4 prosent i kontrollgruppen er det. I befolkningen over 18 år er 9 prosent skilt eller separert. Vi finner den høyeste andelen skilte og separerte blant innsatte som soner dommer over fem år. Blant dem som soner de lengste dommene er 26 prosent skilt eller separert. Det er riktignok mulig at en del har blitt fraskilt som en konsekvens av fengslingen og at de ikke avvek fra andre innsatte på fengslingstidspunktet, men det har vi ikke opplysninger om.

Tabell 2.2. Sivilstand. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse- gruppe tverrsnitt	Innsatte år	Referanse- gruppe år	Befolkningen 18 år og over
Gift eller samboer	34	58	34	58	64
Skilt eller separert	20	5	21	4	9
Antall personer	264	7 047	264	7 047	7 047

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

I tabell 2.2 blir de innsattes husholdninger ved innsettelsen sammenliknet med den øvrige befolkningen. Vi finner at innsatte i større grad enn andre nordmenn bodde alene⁸ og i mindre grad bodde i parforhold med barn. 42 prosent av de innsatte bodde alene før de ble satt i fengsel, mens andelen i kontrollgruppen er 11 prosentpoeng lavere. I befolkningen over 18 år som helhet er den enda 3 prosentpoeng lavere. Andelen som levde i parforhold uten barn eller bodde alene med barn er ganske lik blant innsatte og i referansegruppen. Det er derimot en betydelig lavere andel av innsatte som lever i parforhold med barn. 22 prosent av de innsatte bodde i parforhold med barn før fengslingen. Dette er 17 prosentpoeng lavere enn i kontrollgruppen. Ettersom få personer med korte dommer bodde i slike husholdninger er avviket fra befolkningen enda større i årspopulasjonen. Det er også verdt å merke seg at en relativt stor andel av innsatte bor i andre typer husholdninger. Dette inkluderer personer som bor og deler matbudsjett med venner, bekjente eller andre familiemedlemmer enn partner og barn.

⁷ Dette inkluderer kun personer som har skilt eller separert som nåværende sosial status. Personer som er skilt og deretter har giftet seg på nytt er altså ikke inkludert.

⁸ Husholdning er her definert som kosthusholdning. Husholdningsmedlemmer inkluderer derfor kun personer man deler matbudsjett med, og aleneboere kan altså bo i samme bolig som andre personer (f.eks. kollektiver) så lenge de har separat økonomi.

Tabell 2.3. Innsatte, etter husholdningstype før innsettelsen. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse- gruppe tverrsnitt	Innsatte år	Referanse- gruppe år	Befolkningen 18 år og over
Aleneboende	42	31	44	30	28
Par uten barn	24	22	26	21	33
Par med barn	22	39	15	38	31
Enslige med barn	7	8	5	8	7
Andre og ikke klassifiserte	6	1	10	2	1
Antall personer	261	7 048	261	7 048	7 048

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

2.3. Kjennetegn ved dommen og fengslene

Innsatte i alle fengselstyper og flesteparten av landets fengsler ble intervjuet til undersøkelsen. 26 prosent av innsatte på undersøkelsestidspunktet satt på dommer på seks måneder eller mindre, 32 prosent på dommer mellom syv måneder og et år, 23 prosent på dommer med en lengde på mellom to og fire år og de resterende 18 prosentene på lengre dommer. Naturlig nok er det en mye større andel som sitter på korte dommer om man ser på alle personer som sitter i fengsel i løpet av året. 61 prosent sitter da på dommer på under syv måneders lengde, og 84 prosent er dømt til å sitte inne i ett år eller kortere. Det er ganske liten variasjon i domslengde mellom de ulike aldersgruppene.

Tabell 2.4. Innsatte, etter husholdningstype før innsettelsen. 2014. Prosent

	18-24 år	25-39 år	40 år og over	Alle tverrsnitt	Alle år
Domslengde					
0-6 måneder	29	27	24	26	61
7 måneder - 1 år	34	33	31	32	23
2-4 år	28	22	22	23	10
5 år eller lengre	8	18	24	18	6
Type fengsel					
Fengsel med høyt sikkerhetsnivå	53	44	39	44	34
Fengsel med lavere sikkerhetsnivå	45	48	50	48	62
Avdeling med høyt sikkerhetsnivå i fengsel med lavere sikkerhetsnivå	.	2	5	3	1
Avdeling med lavt sikkerhetsnivå i fengsel med høyt sikkerhetsnivå	2	6	7	6	3
Type lovbrudd⁹					
Økonomisk kriminalitet/ vinningskriminalitet	21	28	25	26	27
Voldskriminalitet	29	31	15	24	30
Seksualkriminalitet	26	8	19	15	7
Narkotikakriminalitet	10	20	22	19	11
Trafikkriminalitet	2	1	8	4	6
Annen kriminalitet ¹⁰	12	13	11	12	19
Antall personer	49	114	98	261	261

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Flesteparten av de innsatte (54 prosent i tverrsnittet og 65 prosent i løpet av et år) soner i fengsler eller avdelinger med lav sikkerhet. Det er noe variasjon mellom aldersgruppene. Særlig de innsatte under 25 år skiller seg ut. I den aldersgruppen soner et flertall i fengsler med høy sikkerhet. Vi har også sett på hovedlovbruddet¹¹ personene vi har intervjuet er dømt for å ha gjennomført. I tverrsnittspopulasjonen var den største andelen dømt for økonomisk kriminalitet eller annen vinningskriminalitet, og den nest største andelen for voldskriminalitet. Når man ser på andelen innsatte i løpet av året bytter disse to gruppene plass. En noe mindre andel

⁹ Som definert i SSBs kriminalstatistikk:

http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/nos_kriminal/vedlegg_b.pdf

¹⁰ Inkludert skadeverk.

¹¹ Hovedlovbruddet er det av lovbruddene personen er dømt for som ifølge loven kan straffes strengest.

er innsatt for seksualforbrytelser og narkotikakriminalitet. Andelen seksualforbrytere er høyest blant de yngste innsatte, mens andelen som soner for narkotikakriminalitet er høyest blant innsatte over 24 år. Omtrent en av tjue er innsatt for trafikkriminalitet¹².

Tabell 2.5. Antall tidligere fengslinger, alder ved første fengselsdom og antall ganger i varetekt. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Antall tidligere fengslinger		
Ingen	46	43
1-2	18	21
3-6	25	24
7-9	4	2
10 eller flere	8	9
Alder ved første fengselsdom		
Under 18 år	7	5
18-20 år	21	24
21-24 år	22	24
25-29 år	14	14
30-39 år	18	17
40 år eller eldre	18	16
Antall ganger i varetekt		
Ingen	29	35
1-2	44	40
3-6	16	15
7-9	3	3
10 eller flere	9	7
Antall personer	258	258

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Litt under halvparten av de innsatte sitter inne på sin første dom. Omtrent to av ti har gjennomført en eller to tidligere fengselsdommer, mens nesten fire av ti har sittet i fengsel flere ganger enn dette. Dette inkluderer i underkant av 10 prosent av de innsatte som har gjennomført ti eller flere dommer tidligere. I snitt var de innsatte 29 år første gang de sonet en fengselsdom¹³. Gjennomsnittsalderen trekkes opp av noen få som var relativt gamle første gang de sonet. Omtrent tre av ti innsatte var 20 år eller yngre første gang de satt i fengsel. Vi ser også at flesteparten av de innsatte tidligere har sittet i varetekt. Omtrent fire av ti innsatte har gjennomført en eller to varetektsfengslinger og omtrent tre av ti har gjennomført tre eller flere varetektsfengslinger¹⁴.

¹² SSBs fengslingsstatistikk finner man her: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/fengsling/aar/2014-07-04>. Der finner man fordelingen av alle innsatte etter lovbrudd, men den vil variere noe fra fordelingen her, blant annet fordi personer med utvisningsvedtak ikke er ekskludert.

¹³ Dersom man sonet sin første dom så vi hvor gamle de var ved innsettelse på nåværende dom, mens de som hadde sittet i fengsel tidligere ble spurt om alder ved første innsettelse.

¹⁴ En av varetektssoningene kan ha vært i forkant av dommen de sonet for på undersøkelsestidspunktet.

3. Oppvekst

Det er en vanlig antagelse at opplevelser i oppveksten påvirker senere livsvalg, og at kriminalitet er eksempel på en type adferd som kan bli bestemt, eller i alle fall påvirket, av hendelser tidlig i livet. Diverse studier har funnet en sammenheng mellom barndomsforhold og senere kriminalitet. Det er for eksempel blitt funnet at sjansen for kriminalitet i voksen alder øker dersom du har foreldre som har en sterk tro på fysisk avstraffelse, vokser opp i familier med en eneforsørger, om man blir avvist av foreldrene og om foreldrene ofte krangler (mange av disse studiene gjennomgås i Huesmann, Eron og Dubow (2002) og Juon, Doherty og Ensminger 2006). I denne studien kan vi ikke teste hva som fører til at man begår kriminalitet ettersom den kun inkluderer personer som endte opp med å bli dømt for ulovlige handlinger og derfor mangler en kontrollgruppe. Det er derimot tydelig at barndomsopplevelser er viktige for å forstå livene til personer som endte opp som kriminelle. Vi har derfor kartlagt en rekke aspekter ved oppveksten som kan være med på å belyse livsvalgene som førte de innsatte i fengsel.

De innsattes familie-, bosteds- og husholdningssituasjon i oppveksten beskrives først i kapitlet. Litt over halvparten vokste hovedsakelig opp med begge foreldre. En av tre hadde lite penger, eller var blant de fattigste i nabolaget i oppveksten. Vi ser så en rekke oppvekstproblemer. Dette inkluderer mishandling, rusbruk i husholdningen, kontakt med barnevernet, overgrep mot eller av en forelder, psykisk sykdom i hjemmet og familiemedlem i fengsel. Flere av hendelsene hadde mer enn én av tre innsatte opplevd. Oppvekstproblemene inngår til slutt i et samlet mål på negative barndomsopplevelser. Dette målet viser at åtte av ti innsatte har opplevd noen av de negative hendelsene vi måler, og at andelen er særlig høye blant unge innsatte og innsatte som har sonet tidligere dommer.

3.1. Familiesituasjon i oppveksten

Det store flertallet av innsatte vokste opp med en eller begge foreldrene. Dette inkluderer 54 prosent som hovedsakelig bodde med begge foreldrene og 36 prosent som bodde med en av foreldrene. Den klart største andelen av dem som bodde med kun en forelder i oppveksten bodde hos mor. De resterende 9 prosentene hadde en mindre stabil bosituasjon i oppveksten. Dette inkluderer 3 prosent som hovedsakelig bodde hos adoptiv- eller fosteforeldre i oppveksten, 2 prosent som bodde hos andre slektninger enn foreldrene og 4 prosent som bodde i andre typer husholdninger. Den siste kategorien inkluderer institusjoner som barnehjem eller andre mer ustabile boformer. Vi har ikke tall for hvem den øvrige befolkningen hovedsakelig bodde med i oppveksten, men vi vet at i 2014 bodde tre firedeler av barna med begge foreldre. Blant 17-åringer bodde 61 prosent med begge foreldre (Statistisk sentralbyrå 2014b). Dette tyder på at innsatte i noe mindre grad vokste opp med begge foreldrene enn det som er vanlig i dag.

Også tallene på antall flyttinger i oppveksten tyder på at en del av de innsatte har hatt en ustabil oppvekst. 15 prosent i tverrsnittsutvalget og 18 prosent i årsutvalget hadde flyttet syv eller flere ganger før de ble 18 år. Dette tyder på at de har hatt en svært ustabil bostedssituasjon i oppveksten. Likevel er det et flertall (64 prosent i tverrsnittsutvalget) som kun har flyttet to ganger eller færre og som derfor har hatt en relativt stabil bosituasjon i oppveksten.

Respondentene ble også spurt hvordan de opplevde sin families økonomi sammenliknet med andre i nabolaget. Dette skal gi et subjektivt mål på hvordan man opplevde sin egen økonomiske situasjon sammenliknet med dem rundt seg. Et flertall uttrykker at de hadde det økonomisk trygt eller var blant de rikeste, men omtrent tre av ti sier de hadde lite penger eller at de var blant de fattigste. Dette er på linje med situasjonen i 2003 da man fant at resultater som «antyder at innsatte i betydelig større grad enn den øvrige befolkningen har hatt en økonomisk vanskelig oppvekst» (Friestad og Hansen 2004, s. 24).

Tabell 3.1. Oppvekstvilkår. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Hvem bodde du hovedsakelig med frem til du var 18 år?		
Begge foreldrene	54	51
En av foreldrene	36	36
Adoptiv- eller fosterforeldre	3	5
Besteforeldre/ annen slektning	2	3
Andre	4	6
Antall flyttinger før 18 år?		
Ingen	47	47
En til to	17	14
Tre til seks	20	22
Syv til ti	7	8
Mer enn ti	8	10
Opplevelse av familiens økonomi før 18 år sammenliknet med andre i nabolaget		
Var blant de rikeste	9	9
Økonomisk trygt, men ikke blant de rikeste	59	65
Lite penger, men ikke blant de fattigste	24	19
Blant de fattigste	8	7
Antall personer	263	263

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

3.2. Oppvekstproblemer

I tillegg til å se på familiesituasjon og økonomisk situasjon kartla vi hvorvidt de innsatte hadde blitt utsatt for diverse negative opplevelser i oppveksten. I tabell 3.2 er andelen som har opplevd ni slike opplevelser listet opp og vektet til populasjonen på undersøkelsestidspunktet og til årspopulasjonen. Det er ganske liten forskjell mellom disse to gruppene, men en tendens mot at en noe større andel av personer som er innsatt i løpet av et år har hatt negative opplevelser i oppveksten. Forskjellene er riktignok bare signifikante i et tilfelle som blir kommentert under. Ellers kommenteres kun tverrsnittsresultatene. Vi har ikke tilsvarende tall for den øvrige befolkningen og kan derfor ikke sammenlikne resultatene.

I alt 34 prosent av innsatte sa at de har opplevd alvorlige motsetninger i hjemmet i løpet av oppveksten. Med alvorlige motsetninger menes alvorlig krangel, slåssing eller bruk av vold. To tredjedeler av dem som hadde opplevd alvorlige motsetninger sa at det skjedde ofte, og den andre tredjedelen at det skjedde av og til eller sjelden. Andelen som har opplevd alvorlige motsetninger er signifikant høyere blant innsatte som har sonet tidligere dommer enn blant innsatte som soner sin første dom. I den førstnevnte gruppen har 44 prosent blitt utsatt for slike hendelser, mens 22 prosent i den sistnevnte gruppen har det. Det er også noe mer utbredt blant unge innsatte. Muligens i sammenheng med dette har 35 prosent av innsatte opplevd at foreldrene ble separert eller skilt i oppveksten. Også dette er mer vanlig for personene som har sonet før, men forskjellen er ikke signifikant. Det er derimot signifikant mer utbredt blant de yngste innsatte.

Fire av ti innsatte har selv blitt mishandlet i oppveksten, og andelen er signifikant høyere blant personer som har sonet tidligere dommer (46 prosent) enn blant førstegangssonere (33 prosent). Det er også en større andel unge som har blitt utsatt for overgrep. Hele 49 prosent av innsatte mellom 18 og 24 år hadde blitt mishandlet i oppveksten. Personene som sa at de hadde blitt mishandlet fikk spørsmål om de var blitt utsatt for fysisk, psykisk, seksuell eller annen type mishandling. Blant innsatte som har vært offer for mishandling har nesten ni av ti opplevd fysisk mishandling, seks av ti psykisk mishandling, litt under to av ti seksuell mishandling og omtrent en av ti annen type mishandling. For syv av ti personer som hadde blitt utsatt for mishandling hadde overgriperen vært en person de bodde sammen med. Det er også en signifikant høyere andel som har blitt utsatt for overgrep i oppveksten i årspopulasjonen, der hele 49 prosent har opplevd overgrep.

Nesten fire av ti innsatte (38 prosent) bodde sammen med noen som brukte narkotika, hadde alkoholproblemer eller var alkoholiker før de var 18 år. Blant

personer som har sonet en tidligere dom er dette enda vanligere og et lite flertall (51 prosent) av disse har vokst opp i et hjem der rusmidler ble misbrukt. Blant førstegangssonere har en av fem (21 prosent) vokst opp i et slikt hjem. I flesteparten av hjemmene der det har vært misbruk av rusmidler har det både vært problemer med narkotika og alkohol. Det ser derimot ut til å være forskjellige personer som har brukt narkotika og alkohol. Mens det i 76 prosent av tilfellene med alkoholisbruk er foresatte som var misbrukerne, er det stort sett personer den innsatte ikke var i slekt med (men bodde sammen med) som brukte narkotika. Det er derfor mulig at narkotikamisbruket ble utført av venner av foreldrene som bodde med dem i en periode eller av personer respondenten flyttet inn med etter at han eller hun forlot barndomshjemmet, men før 18-årsdagen.

Kontakt med barnevernet er en annen indikator på at det har vært problemer i oppveksten. 38 prosent av de innsatte var i kontakt med norsk eller utenlandsk barnevern før de fylte 18 år. Blant personene som har sonet tidligere fengselsstraffer var andelen høyere, og et lite flertall hadde vært i kontakt med barnevernet. Andelen er noe lavere for eldre innsatte og for innsatte på lengre dommer. Litt over halvparten av innsatte under 25 år var i kontakt med barnevernet. Det tilsvarende tallet er omtrent fire av ti for innsatte mellom 25 og 39 år og to av ti for innsatte som er 40 år og eldre. Noe av dette kan muligens forklares med en generell økning i andelen av barn som er i kontakt med barnevernet de siste årene (Statistisk sentralbyrå 2014a). 16 prosent av innsatte som sitter inne i fem år eller mer var i kontakt med barnevernet mens 40 prosent av dem som satt på kortere dommer var det. De innsatte som hadde vært i kontakt med barnevernet fikk spørsmål om hva som førte til kontakten. 36 prosent hadde vært i kontakt med barnevernet på grunn av foreldre eller foresattes problemer (kriminalitet, misbruk av rusmidler, mishandling, psykiske problemer eller andre problemer). 52 prosent hadde fått en sak hos barnevernet på grunn av egen kriminell handling, rusbruk eller psykiske problemer. For 44 prosent av dem som hadde vært i kontakt med barnevernet hadde resultatet vært at de ble flyttet hjemmefra.

Tilfeller av fysiske, psykiske og seksuelle overgrep utført av far eller mor mot deres partner ble også kartlagt. Omtrent en fjerdedel, 23 prosent, av innsatte som vokste opp i hjem der mor eller far hadde en partner opplevde slike overgrep mot en eller begge av sine foreldre. 15 prosent har opplevd at far eller mor utførte slike overgrep. Igjen er andelen høyere blant innsatte som har sonet tidligere dommer. For det store flertallet av dem som opplevde overgrep mot en foresatt eller overgrep utført av en foresatt skjedde slike overgrep flere ganger i løpet av oppveksten.

Tabell 3.2. Andel av innsatte som har blitt utsatt for diverse negative opplevelser i oppveksten. 2014. Prosent

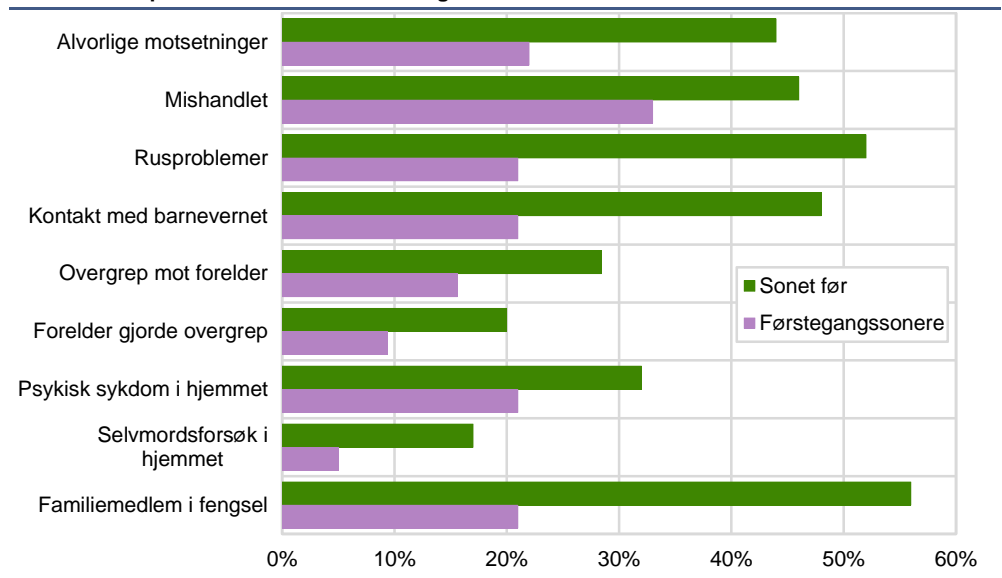
	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Ofte eller av og til alvorlige motsetninger i hjemmet	34	36
Foreldre separert eller skilt før fylte 18 år	35	41
Blitt mishandlet i oppveksten	40	49
Bodd med noen som bruker narkotika eller har alkoholproblemer .	38	39
Var i kontakt med barnevernet	38	42
Så mor eller far bli utsatt for overgrep av partner før fylte 18 år	23	29
Så mor eller far gjøre overgrep mot partner før fylte 18 år	15	15
Noen hjemme var depressiv eller psykisk syk	27	26
Noen hjemme forsøkte å ta sitt eget liv	11	15
Noen i familien har sittet i fengsel	41	46
Antall personer	264	264

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Vi ønsket også å måle utsatthet for psykisk sykdom i barndomshjemmet. Dette ble gjort ved å spørre de innsatte om noen hjemme var depressiv eller psykisk syk og om noen hjemme hadde forsøkt å ta sitt eget liv. 27 prosent hadde vokst opp med en depressiv eller psykisk syk person i hjemmet og 11 prosent hadde opplevd at noen hjemme forsøkte å ta sitt eget liv. Det er stor overlapp mellom disse to oppveksthendelsene og i alt har 31 prosent av innsatte opplevd psykisk sykdom og/eller selvmordsforsøk.

Respondentene ble også spurt om et familiemedlem hadde sittet i fengsel. Dette kan være en traumatisk opplevelse og det indikerer at noen i familien var i kontakt med kriminelle miljøer, noe som kan være vanskelig for barn å bli eksponert for. Dette spørsmålet var ikke avgrenset til kun å dekke oppveksten. 41 prosent av innsatte har opplevd at noen familiemedlemmer de bodde med satt i fengsel. Blant innsatte som har sonet tidligere hadde 56 prosent opplevd dette, mens 21 prosent av førstegangssonere hadde hatt familiemedlemmer i fengsel. Andelen er også høy blant innsatte under 40 år, der nesten halvparten har opplevd at familiemedlemmer ble fengslet. Blant innsatte over 40 hadde tre av ti opplevd dette. Vi ser også at det er en sammenheng med domslengde, og nesten halvparten av innsatte som satt inne i et halvt år eller kortere har hatt fengslede familiemedlemmer. Blant dem som har hatt denne opplevelsen har omtrent halvparten opplevd et fengslet søsken og fire av ti en fengslet far. Under 5 prosent har opplevd at mor eller egne barn blir satt i fengsel.

Figur 3.1. Andel som har hatt negative opplevelser i oppveksten blant førstegangssonere og personer som har sonet tidligere. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Figur 3.1 viser de klare forskjellene mellom førstegangssonere og personer som har sonet før i andelen som har hatt disse negative opplevelsene i barndommen. Alle disse forskjellene er statistisk signifikant. De svært høye ratene blant personer som tidligere har sonet fengselsstraffer indikerer at slike negative opplevelser er mye vanligere blant personer som ender opp med å sitte i fengsel gjentatte ganger enn blant personer som bare soner en fengselsdom.

3.3. Negative barndomsopplevelser

Adverse childhood experiences (ACE)¹⁵ er et mål som summerer opp alle de negative opplevelsene i barndommen nevnt ovenfor, i tillegg til fysisk, psykisk og seksuelt misbruk i oppveksten. Tidligere studier har funnet at flere slike negative barndomsopplevelser øker sjansene for selvmordsforsøk og narkotikamisbruk blant kvinnelige fanger (Friestad, Rustad og Kjelsberg 2014). Dette er i tråd med undersøkelser av den øvrige befolkningen der man har funnet at personer med høy skår på ACE-skalaen, som indikerer mange negative barndomsopplevelser, øker sjansen for at man er alkoholiker, misbruker narkotika, er depriment, har begått selvmordsforsøk, har hatt en seksuelt overførbart sykdom, har dårlig helse og overvekt (Anda mfl. 2002; Feletti mfl. 1998; Dube mfl. 2001 og Edwards mfl. 2003).

¹⁵ ACE-målet er beskrevet mer detaljert her: <http://www.cdc.gov/violenceprevention/acestudy/>

ACE-skåren måler et bredt spekter av potensielt traumatiske opplevelser i oppveksten. I tillegg til hendelsene beskrevet over inngår et mål på utsatthet for fysisk eller emosjonell forsømmelse i oppveksten¹⁶ i skalaen. Man kan få en score mellom null (som indikerer at man ikke har opplevd noen av de negative hendelsene i oppveksten) og ti (som indikerer at man har opplevd alle de negative hendelsene) på skåren¹⁷. I tabell 3.3 blir resultatene på ACE-skalaen presentert. En høy score representerer mange tilfeller med negative opplevelser i oppveksten.

Tabell 3.3. ACE-score for tverrsnittsutvalg fordelt på aldersgruppe, domslengde og fengslingshistorie. 2014. Prosent

	0	1	2	3	4	5 eller flere	Antall
Alle tverrsnitt	19	22	17	10	11	21	264
Aldersgruppe							
18-24 år	3	29	16	22	8	22	49
25-39 år	15	20	17	8	13	27	115
40 år og over	31	22	17	8	8	14	100
Domslengde							
0 - 6 måneder	14	24	8	5	21	28	47
7 måneder - 1 år	22	26	16	10	9	17	94
2 - 4 år	24	13	26	12	6	20	65
5 år eller lengre	15	26	19	16	5	20	58
Tidligere fengsling							
Sonet før	11	22	15	9	13	30	147
Førstegangssoner	29	23	19	11	7	11	117
Alle år	17	29	20	6	15	14	

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Det store flertallet, 81 prosent, av innsatte har hatt noen slike negative opplevelser i barndommen. 22 prosent har hatt en slik opplevelse, 38 prosent to til fire og 21 prosent fem eller flere. Dette viser en noe lavere andel med mange slike opplevelser enn Friestad, Rustad og Kjelsberg (2014) fant i sin studie av kvinnelige innsatte i norske fengsler.

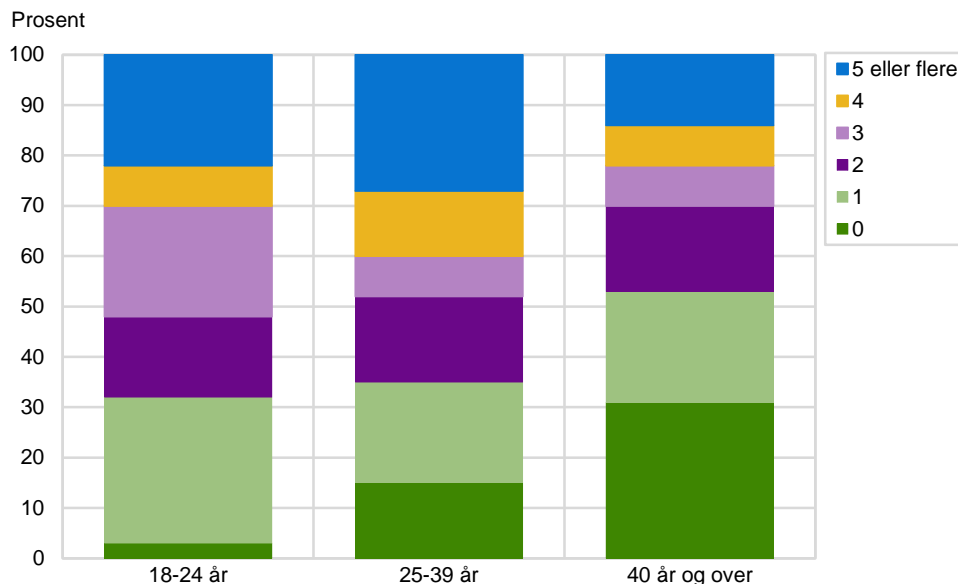
Som figuren 3.2 viser er det klare, og signifikante, forskjeller i oppvekstvilkårene til de yngre og eldre innsatte. I den eldste aldersgruppen har 31 prosent opplevd en barndom uten noen av de negative hendelsene som inngår i ACE-skåren, mens 15 prosent av dem mellom 25 og 39 ikke har opplevd noen av de negative hendelsene og kun 3 prosent av de yngste innsatte ikke har det. Andelen som har opplevd fem eller flere negative hendelser er også høyest blant innsatte som er yngre enn 40. Som vi poengterte over har det vært en økning i andelen av barn som er i barnevernet i den perioden der vi har data. Økningen av barn i kontakt med barnevernet kan komme av en utbygging av tjenesten så flere får et tilbud eller av et voksende behov for tjenestene. Etersom kontakt med barnevernet inngår i målet kan dette ha bidratt til høyere skår for unge innsatte. Samtidig skulle man tro at denne barnevernskontakten kunne forhindre andre negative opplevelser, og det kan derfor

¹⁶ De innsatte fikk lest opp en rekke påstander og måtte svare om det skjedde dem: Svært ofte, ofte, av og til, sjelden eller aldri før de fylte 18 år. I fysisk forsømmelse inngikk følgende påstander: (i) hadde ikke nok å spise; (ii) visste at noen hadde omsorg for deg og beskyttet deg; (iii) foreldrene var for ruset eller fulle til å ivareta familien; (iv) måtte gå i skitne klær og (v) det fantes noen som fulgte til lege hvis det trengtes. I målet på følelsesmessig forsømmelse inngikk følgende påstander: (i) det fantes noen i familien som fikk deg til å føle deg viktig og verdsatt; (ii) følte seg elsket; (iii) familiemedlemmene brydde seg om hverandre; (iv) familiemedlemmer sto hverandre nær og (v) din familie var en kilde til styrke og støtte. I påstand en, tre og fire på fysisk forsømmelse fikk man fem poeng dersom det skjedde svært ofte, fire dersom det skjedde ofte, tre dersom det skjedde av og til, to dersom det skjedde sjelden og ett dersom det aldri skjedde. For de andre påstandene var rangeringen motsatt. Man kunne altså få mellom 5 og 25 poeng på fysisk og følelsesmessig forsømmelse og en høy score indikerer en høy grad av forsømmelse.

¹⁷ Et poeng på skalaen gis for hvert av opplevelsene nevnt over: Opplevd (1) fysisk, (2) psykisk eller (3) seksuell mishandling i oppveksten; (4) mor eller far ble utsatt for overgrep av partner; (5) foreldre ble separert eller skilt i oppveksten; (6) man levde med en person som misbrakte alkohol eller narkotika i oppveksten; (7) noen hjemme var psykisk syk eller forsøkte å begå selvmord, (8) noen i familien satt i fengsel, (9) en skår over 15 på skalaen for følelsesmessig forsømming og (10) en skår over 10 på målet over fysisk forsømming.

ikke være hele forklaringen på forskjellen. I de siste tiårene har det vært en veldig velferdsøkning i Norge. Muligens gjør dette det enda vanskeligere å falle utenfor samfunnet i oppveksten og begrenser sjansene for barn med vanskelig oppvekst. Det kan da tenkes at de som har hatt den aller vanskeligste oppveksten har større sjans for å havne i et kriminelt belastet miljø.

Figur 3.2. ACE-skår i ulike aldersgrupper. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Som vi har sett over er det en klar sammenheng mellom soningshistorikk og oppvekstvilkår. Innsatte som har sittet i fengsel tidligere har i større grad hatt en oppvekst preget av ustabilitet, vold og rusbruk enn innsatte som soner sin første dom. Dette kan tyde på at for en del personer kan en svært vanskelig oppvekst øke sjansene for at de begår gjentatte kriminelle handlinger, kanskje fordi de befinner seg i et miljø der dette er vanlig og akseptert. Doms lengde har en mindre klar sammenheng med ACE-score, men personer som soner korte dommer skiller seg ut. Blant personer som er dømt til under et halvt år i fengsel har nesten halvparten, 49 prosent, en score på fire eller mer. Blant innsatte som soner lengre dommer har 26 prosent en så høy score. Det er altså ikke nødvendigvis de med den vanskeligste oppveksten som utfører de grovste forbrytelsene.

4. Før innsettelse

Et viktig mål med denne undersøkelsen er å sammenlikne innsatte med den øvrige befolkningen. Hvem havner i fengsel? Hvordan var livene deres før fengslingen? For å si noe om dette har vi sett på et bredt spekter av levekårsindikatorer. Hva var de innsattes bosituasjon i perioden før fengslingen? Hvor mye utdanning har de? Hadde de arbeid og hvor utbredt var pengeproblemer?

Gjennomgående finner vi at en stor andel av de innsatte hadde en vanskelig levekårsituasjon før de havnet i fengsel. Tre av ti innsatte bodde ikke i en bolig de eide eller leide før innsettelsen. Dette er et nivå som ligger klart under referansegruppen, der godt over ni av ti eide eller leide bolig. Det var også betydelig mer utbredt blant innsatte å bo trangt før innsettelse enn det er i sammenliknbare grupper i den øvrige befolkningen.

Den økonomiske statusen til innsatte lå også godt under snittet i perioden før de havnet i fengsel. Nesten syv av ti har ingen utdanning ut over grunnskolen, mot litt over to av ti i referansegruppen. Dette har nok bidratt til at under fire av ti var i lønnet arbeid ved fengsling, mot mer enn åtte av ti i referansegruppen. Et flertall sier også at de vil slite med å møte en uforutsett utgift på 10 000 kroner. Disse levekårsproblemene manifesterer seg i at mange innsatte oppfatter seg som langt nede på samfunnets sosiale stige.

Det er noen forskjeller etter alder. Utdanningsnivået er lavest blant de yngste innsatte, men denne gruppen har størst andel som var i lønnet arbeid før innsettelse. Det var også her vi finner den laveste andelen som baserte inntekten på offentlige stønader. Vi fant også at innsatte som soner sin første dom gjennomgående hadde bedre levekår før soning enn innsatte som har sonet tidligere fengselsdommer.

4.1. Bosituasjon

Et flertall av innsatte - 68 prosent - hadde en bolig de eide eller leide før innsettelse¹⁸, men det er en betydelig lavere andel enn i befolkningen som helhet. Bare 22 prosent av innsatte bodde i en bolig de eide, og 46 prosent leide bolig. De resterende 33 prosentene bodde i en annen type bolig. Dette inkluderer trygdebolig, servicebolig, hospits eller liknende, bolig hjemme hos venner, kjæreste, foreldre eller annen familie og personer uten noe sted å bo. 4 prosentpoeng av innsatte havnet i den siste kategorien. Dette er omtrent på nivå med det man fant i undersøkelsen blant innsatte som ble gjennomført i 2003 (Friestad og Hansen 2004).

I en sammenliknbar gruppe i befolkningen som helhet bor 73 prosent i en bolig de eier, mens 25 prosent bor i en leid bolig. Andelen som eier ligger altså 51 prosentpoeng høyere enn blant de innsatte. Tallene for referansegruppen er basert på den årlige levekårsundersøkelsen der bosituasjonen for befolkningen kartlegges, men spørsmålene stilles på en litt annen måte enn for de innsatte. Videre blir personer som ikke er registrert med en privatadresse i folkeregisteret ekskludert fra utvalget, og vi kan derfor ikke si noe om andel uten fast bolig i denne undersøkelsen¹⁹. Disse tallene kan derfor overrepresentere andelen i fast bolig noe, men forskjellene mellom de to gruppene er så store at det ikke er tvil om at innsatte hadde en betydelig mindre stabil bosituasjon enn sammenliknbare grupper i den øvrige befolkningen.

¹⁸ Forventet bosituasjonen etter løslatelse er kommentert i kapittel 11 – Etter soning.

¹⁹ Vi har derimot tall på dette fra andre kilder. I 2011 var andelen som ikke inngikk i en privathusholdning (bosatt på institusjon (f.eks. fengsel), uten fast bosted og uoppgitt husholdningsstatus) på 1,1 prosent (Statistisk sentralbyrå, 2012).

Tabell 4.1. Bosted siste måned før fengsling. Tverrsnitt. 2014. Prosent

	Eier	Leier	Trygdebolig, hospits e.l.	Hos venner, familie eller annet	Hadde ikke noe sted å bo	Antall
Alle	22	46	10	19	4	264
Aldersgrupper						
18-24 år	14	45	8	31	2	49
25-39 år	15	53	8	23	1	115
40 år og over	32	39	13	9	7	100
Domslengde						
0 - 6 måneder	19	44	15	19	4	47
7 måneder - 1 år	22	48	9	21	1	94
2 - 4 år	20	46	8	20	6	65
5 år eller lengre	27	46	6	16	5	58
Domshistorie						
Sonet før	16	48	13	19	5	147
Førstegangssoner	28	44	6	20	2	117
Alle årspopulasjoner	21	41	13	22	3	264
Referansegruppe	73	25	0	2	.	7 021

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

Andelen som bodde i bolig de eide før innsettelsen er høyest blant personer som er 40 år eller eldre, mens andelen leietakere var høyere blant de yngre. Forskjellene i andelen som bodde i boliger de ikke eide eller leide er derimot mindre, og andelen som ikke hadde noe sted å bo er høyest blant de eldste innsatte. Dette tyder på at andelen med en svak tilknytning til boligmarkedet er relativt høy i alle aldersgrupper. Mange innsatte mellom 18 og 24 år bodde hos foreldrene, og det gjør at andelen som eier eller leier er lavest i den gruppen. Vi ser også at andelen som bodde i trygdebolig, hospits e.l. og som ikke hadde noe sted å bo er høyest blant personer som har sonet tidligere dommer.

Tre av ti innsatte hadde bodd i boligen sin i under et år før innsettelse. Andelen som hadde bodd kort tid i boligen er særlig høy blant personer som bodde hjemme hos familie eller venner. I den gruppen hadde 54 prosent flyttet i året før de ble innsatt. Blant personene som eide bolig var det derimot en større andel som ser ut til å ha hatt en stabil bosituasjon. Mange innsatte hadde med andre ord en lite stabil boligsituasjon, selv om noen nok har byttet bolig i forbindelse med den kriminelle aktiviteten de ble dømt for eller i påvente av soning. Blant eierne hadde 13 prosent bodd under ett år på samme sted og et klart flertall, 62 prosent, bodd på samme sted i fire år eller mer. Det er videre en noe høyere andel som har bodd i boligen i under et år i årspopulasjonen sammenliknet med populasjonen på undersøkelsestidspunktet, men denne forskjellen er ikke statistisk signifikant.

Tabell 4.2. Boligstandard før fengsling. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse- gruppe tverrsnitt	Innsatte år	Referanse- gruppe år	Befolkningen 18+
Antall år på bosted før soning					
Under ett år	30		37		
Ett år	19		15		
To år	11		12		
Tre år	7		8		
Fire år eller mer	33		28		
Trangboddhet					
Bor trangt	24	8	28	8	5
Bor verken trangt eller romslig	64	64	59	65	60
Bor romslig	12	28	13	27	36
Gjennomsnittlig boareal per person					
	50 m ²	60 m ²	51 m ²	59 m ²	65 m ²
Antall personer	237	6 901	237	6 901	6 901

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

For å sammenlikne den materielle standarden på boligen for fengselspopulasjonen med den generelle populasjonen har vi laget to mål: trangboddhet og boareal per husholdningsmedlem. Målet på trangboddhet lages ved å se antall rom i boligen

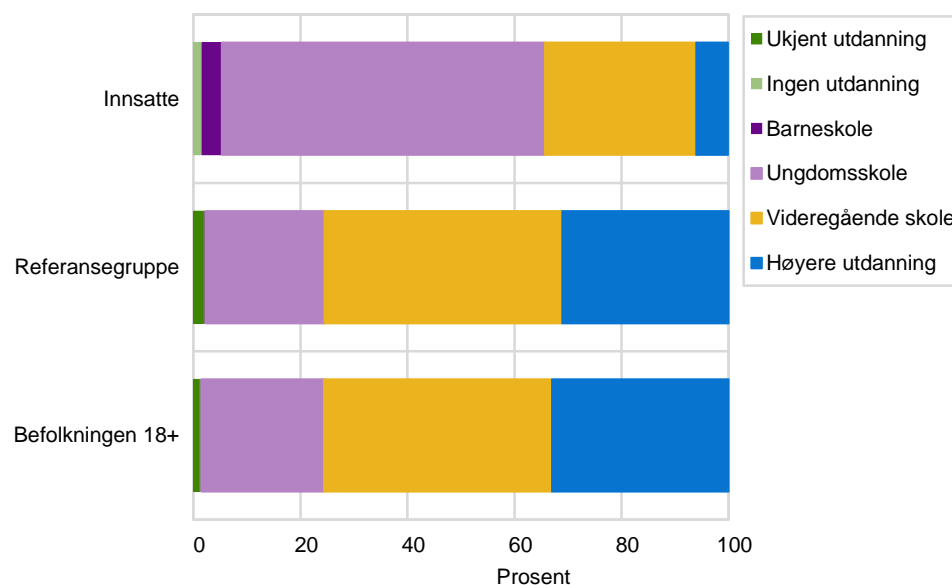
(før innsettelse) opp mot antall husholdningsmedlemmer. Hvis man er en person og bor i en ettromsleilighet, eller er to eller flere personer i husholdningen og har færre rom enn personer kategoriseres det som å bo trangt. Dersom antall rom overstiger antall personer i husholdningen med tre eller mer regnes boligen som romslig. De som ikke oppfyller noen av disse kriteriene bor verken trangt eller romslig.

Både målet på trangboddhet og boareal tyder på at de innsattes boligstandard før innsettelse var lavere enn for befolkningen som helhet. 24 prosent av innsatte bodde trangt. I referansegruppen er det kun 8 prosent som bor trangt og i befolkningen som helhet er andelen enda lavere. Tilsvarende hadde de innsatte nesten ti kvadratmeter mindre bolig per husholdningsmedlem enn den tilsvarende gruppen i husholdningen som helhet. Personer som ikke hadde noe sted å bo ble ikke inkludert i målet på trangboddhet eller boareal, så de innsatte med den vanskeligste bosituasjonen er altså utelukket fra dette målet, og de reelle forskjellene kan være enda større²⁰.

4.2. Utdanning

Utdanning er viktig for å klare seg i samfunnet. Det utvider jobbmulighetene, gir et sosialt nettverk og er en viktig del av identiteten. Det er derfor et viktig levekårs-mål i seg selv, og det påvirker direkte en rekke andre levekårs-mål. I undersøkelsen koblet vi på informasjon fra utdanningsregisteret om høyeste fullførte utdanning der det var tilgjengelig. De innsatte som manglet informasjon i utdanningsregisteret ble spurt om høyeste fullførte utdanning. For sammenlikningsgruppene som dekker hele befolkningen bruker vi kun registerinformasjon.

Figur 4.1. Høyeste fullførte utdanning, 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

Innsatte har gjennomgående lavere utdanningsnivå enn referansegruppen. Hele 66 prosent av innsatte har ungdomsskoleutdanning eller lavere som sin høyeste fullførte utdanning, mens kun 22 prosent av referansegruppen ikke har utdanning over dette nivået. 6 prosent av innsatte mangler utdanning eller har utdanning på barneskolenivå. I befolkningen som helhet er under 1 prosent registrert med så lavt utdanningsnivå, men 2 prosent mangler informasjon om utdanning i registeret. En del av personene uten registrert utdanning har tatt utdanning i utlandet, mens andre mangler utdanning. 28 prosent av de innsatte har utdanning på videregående nivå

²⁰ Personer som bodde på institusjon eller hos venner eller familie fikk spørsmålet. Spørsmålsstillingen var: «Hvor mange rom disponerer du til eget bruk?»

som høyeste fullførte, og det er 16 prosentpoeng lavere enn i referansegruppen. De resterende 6 prosentene av innsatte har høyere utdanning. Denne andelen er 25 prosentpoeng lavere enn i referansegruppen. Alle disse forskjellene er statistisk signifikante.

Tabell 4.3. Høyeste fullførte utdanning, etter alder, domslengde og domshistorie. Tverrsnittsutvalg. 2014. Prosent

	Barneskole eller lavere ²¹	Ungdomsskole	Videregående	Høyere utdanning	Antall
Alle	6	60	28	6	263
Aldersgrupper					
18-24 år	9	76	12	2	49
25-39 år	7	59	32	3	115
40 år og over	2	55	32	11	99
Domslengde					
0 - 6 måneder	5	68	23	4	47
7 måneder - 1 år	4	62	28	5	93
2 - 4 år	7	55	34	4	65
5 år eller lengre	6	54	28	12	58
Domshistorie					
Sonet før	1	70	25	4	146
Førstegangssoner	11	49	32	8	117
Alle årspopulasjoner	7	59	30	5	263
Referansegruppe	2	22	44	31	7 048

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

Utdanningsnivået er lavest i den yngste aldersgruppen, men det er naturlig ettersom en stor andel i denne gruppen er for unge til å ha fullført høyere utdanning. Det er uansett verdt å merke seg at andelen som har fullført videregående skole er signifikant lavere i denne gruppen enn blant de som er eldre. Alle, unntatt de aller yngste innsatte, hadde rukket å fullføre videregående dersom de fulgte et normert studieløp. De eldste innsatte har en signifikant høyere andel med universitets- eller høyskoleutdanning. I den gruppen har 11 prosent høyere utdanning, mens 3 prosent av de yngre innsatte har så lang utdanning. Utdanningsnivået ser også ut til å samvariere med domslengde og er noe høyere for dem med lengst dommer, men denne forskjellen er ikke signifikant. Når man ser på forskjellen mellom personer som har og ikke har sonet tidligere fengselsdom, er særlig forskjellen i andelen som har ungdomsskole som høyeste fullførte utdanning fremtredende. Blant dem som har sonet før har hele 70 prosent dette utdanningsnivået, mens det tilsvarende tallet er 21 prosentpoeng lavere blant førstegangssonere. Blant førstegangssonerne finner vi dessuten både en høyere andel med lav og høy utdanning enn blant dem som har sonet før.

Respondentene ble også spurt om de hadde lese- og skrivevansker, og 30 prosent oppga at de hadde slike problemer. Dette er enda noe høyere enn man fant i 2003, da 22 prosent oppga å ha slike problemer. Lese- og skrivevansker kartlegges ikke i levekårsundersøkelsen som går til hele befolkningen, men det finnes noen tall fra andre kilder. Dysleksi Norge anslår at andelen med spesifikke lese- og skrivevansker ligger mellom 5 og 10 prosent og at opp til 20 prosent har generelle lese- og skrivevansker (dysleksiforbundet.no). I PIAAC-undersøkelsen fant man at 12 prosent av den voksne norske befolkningen har leseferdigheter på nivå 1 eller lavere, som betyr at de kun kan lese korte tekster og gjøre enkle tekstopp-gaver (Bjørkeng, 2013). Ettersom disse tallene er samlet inn med en annen metodikk enn i denne undersøkelsen kan de ikke sammenliknes direkte, men de kan tyde på at andelen med slike problemer er høyere blant innsatte enn i befolkningen for øvrig²².

²¹ Inkludert manglende informasjon.

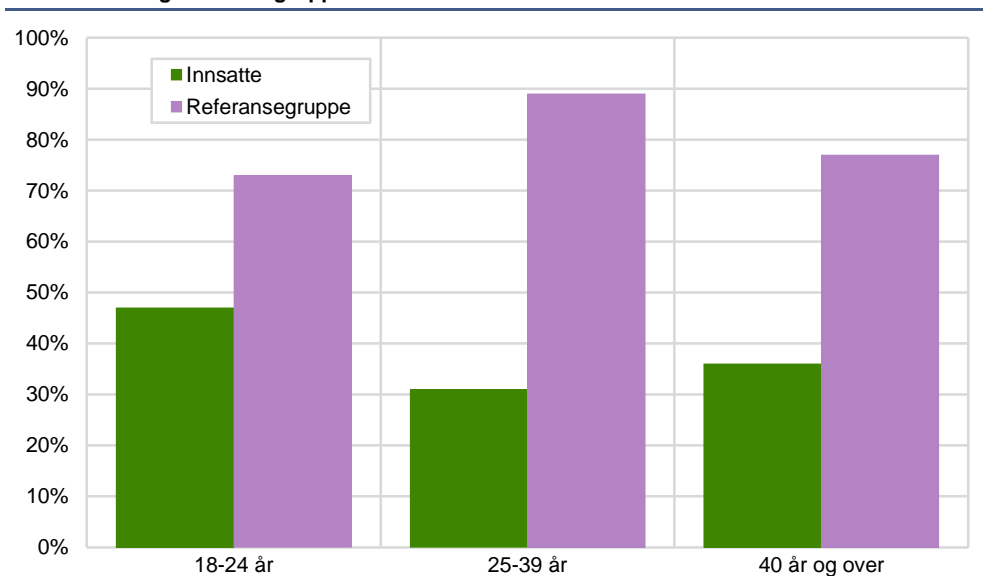
²² Noe av denne forskjellen kan komme av at en stor andel av de innsatte ikke behersker norsk, og at de har tenkt på eventuelle problemer med å skrive eller lese på norsk når de fikk spørsmålet. På den andre siden var ikke norsk nevnt i spørsmålsformuleringen.

4.3. Arbeid

Tilknytning til arbeidslivet er en annen viktig indikator på levekår. For de fleste er arbeid den viktigste inntektskilden og også en sentral kilde til identitet og selvfølelse. Vi vil nå se på hvordan de innsattes tilknytning til arbeidslivet var før innsettelse og hva som var deres viktigste inntektskilder.

Nesten alle de innsatte er i yrkesaktiv alder, og tilsvarende grupper i den øvrige befolkningen har derfor høy arbeidsdeltakelse. I referansegruppen er 82 prosent i arbeid. I tverrsnittsutvalget var derimot kun 36 prosent i lønnet arbeid før innsettelse. Andelen blant innsatte i løpet av et år er enda lavere, 31 prosent. Noe av forskjellen kan komme av at spørsmålet de innsatte fikk var stilt på en annen måte enn for den øvrige befolkningen. De innsatte ble spurt om de var i lønnet arbeid før innsettelse, mens den øvrige befolkningen ble spurt om de utførte minst en times lønnet arbeid forrige uke eller om de var borte fra slikt arbeid. Formuleringen brukt i levekårsundersøkelsen blant innsatte kan ekskludere personer som kun har strøjobber, men forskjellen er så stor at det ikke er noen tvil om at yrkesdeltakelsen blant personene som havnet i fengsel var betydelig lavere enn i en sammenliknbar gruppe fra den øvrige befolkningen. Under ser vi også på hvordan de innsatte subjektivt vurderte sin økonomiske status, og dette gir et tilsvarende bilde av at en lav andel var i arbeid sammenliknet med referansegruppen.

Figur 4.2. Andel av personer i arbeid (ved innsettelse), etter aldersgruppe. Tverrsnittsutvalget og referansegruppe. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

Andelen som var i arbeid varierer med alder. 47 prosent av innsatte mellom 18 og 24 år var i arbeid før innsettelse. Dette er 26 prosentpoeng lavere enn i den tilsvarende gruppen i den øvrige befolkningen. Forskjellen er signifikant, men mindre enn i de andre aldersgruppene. Blant innsatte mellom 25 og 39 år var kun 31 prosent i arbeid før innsettelse. Dette er 58 prosentpoeng lavere enn i referansegruppen. 36 prosent av innsatte på 40 år og over var ikke i arbeid ved innsettelse.

Domshistorikk har også en sammenheng med om man var i arbeid ved innsettelse. En signifikant høyere andel av innsatte på lengre dommer var ikke i arbeid ved innsettelse sammenliknet med dem som satt inne i kortere tid. 56 prosent av dem som var dømt til innsettelse i fem år eller mer hadde en jobb før de havnet i fengsel, men kun 29 prosent av personene som var dømt til et halvt år eller kortere var i arbeid. I tverrsnittsutvalget var det også signifikant mer sannsynlig at en førstegangssoner var i arbeid enn en som hadde sonet tidligere dommer, mens denne forskjellen var veldig liten for årsutvalget. Dette betyr at en stor andel av førstegangssonerne som sonet korte dommer manglet arbeid ved innsettelse.

Tabell 4.4. Andel som var i arbeid (ved innsettelse). 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referansegruppe tverrsnitt	Innsatte år	Referanse- gruppe år
Alle	36	82	31	82
Aldersgrupper				
18-24 år	47	73	53	71
25-39 år	31	89	26	88
40 år og over	36	77	27	78
Domslengde				
0 - 6 måneder	29		28	
7 måneder - 1 år	31		32	
2 - 4 år	35		34	
5 år eller lengre	56		55	
Domshistorie				
Sonet før	30		30	
Førstegangssoner	43		32	
Antall personer	260	7 023	260	7 023

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

I tillegg til at en lav andel av innsatte var i arbeid ved innsettelse hadde en høy andel av dem med jobb en ustabil tilknytning til arbeidsmarkedet. 8 prosent av de innsatte var midlertidig ansatt før innsettelse og 28 prosent fast ansatt. I referansegruppen er andelen som er midlertidig ansatt identisk, men andelen som er fast ansatt er 39 prosentpoeng høyere i referansegruppen enn blant de innsatte. Vi ser samme mønster i andelen som jobber deltid²³. 7 prosent av de innsatte er ansatt i en deltidsstilling, mot 5 prosent av referansegruppen. Andelen som jobbet heltid er derimot klart høyere i referansegruppen enn blant de innsatte, med 72 prosent i den førstnevnte gruppen og 29 prosent i den sistnevnte. Med andre ord er en signifikant høyere andel av innsatte som var i arbeid før innsettelse ansatt i midlertidige stillinger eller deltidsstillinger, sammenliknet med referansegruppen. Vi spurte også de innsatte som var i jobb før innsettelse hvor lenge de hadde hatt denne jobben. Medianen var omtrent tre og et halvt år. Dette viser at selv om en relativt stor andel hadde en usikker tilknytning til arbeidslivet var det også noen som hadde hatt stabile arbeidsforhold.

Tabell 4.5. Arbeidsform i arbeidsforhold ved innsettelse. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referansegruppe tverrsnitt	Innsatte år	Referanse- gruppe år
Fast eller midlertidig ansatt				
Fast ansatt	28	67	27	67
Midlertidig ansatt	8	8 ²⁴	5	8 ⁶
Heltids- eller deltidsarbeid				
Heltid	29	72	26	72
Deltid	7	5	5	5
Antall år i jobben, median	3 år, 5 md.		4 år	
Antall personer	260	7 023	260	7 023

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

Respondentene ble også spurt om hvordan de ble ansatt i sitt siste arbeidsforhold. 20 prosent hadde søkt på en jobbannonse og en like stor andel hadde tatt direkte kontakt med arbeidsgiver. 40 prosent hadde altså fått jobb med selv å kontakte arbeidsgiver. Videre hadde 30 prosent fått jobb gjennom venner eller familie og 7 prosent hadde startet egen virksomhet. 12 prosent hadde blitt ansatt i sin siste jobb gjennom NAV eller tilsvarende organer. 6 prosent av de innsatte hadde aldri hatt en jobb.

²³ De innsatte ble spurt om de jobbet heltid eller deltid før innsettelse. For den øvrige befolkningen regner man alle som jobber over 32 timer i uken som heltidsarbeidende. Personer som jobbet kortere enn dette ble spurt om de betraktet seg som heltids- eller deltidsarbeidende.

²⁴ Inkluderer midlertidig med kontrakt, midlertidig uten kontrakt og andre typer ansettelse (enn de to førstnevnte og fast jobb).

Tabell 4.6. Hvordan fikk man sin siste jobb? 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Søkte på jobben selv via jobbbannøse	20	19
Gjennom NAV eller tilsvarende	12	9
Gjennom venner eller familie	30	36
Tok selv kontakt med arbeidsgiver	20	18
Startet egen virksomhet	7	3
På annen måte	6	3
Har aldri hatt arbeid	6	10
Antall personer	261	261

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

I tillegg til å kartlegge arbeidssituasjon og arbeidstid før innsettelse ville vi høre hvordan de innsatte selv vurderte sin tilknytning til arbeidslivet. Vi spurte derfor respondentene om hva de selv betraktet seg som i tiden før innsettelse.

Alternativene inkluderte blant annet: yrkesaktiv, arbeidsledig, skoleelev eller student og avhengig av diverse typer offentlige stønader. Dette spørsmålet bekrefter bildet av at en relativt liten andel er i arbeid. 38 prosent av de innsatte betraktet seg hovedsakelig som yrkesaktive, mens det tilsvarende tallet var 77 prosent for referansegruppen. Blant de innsatte var 38 prosent hovedsakelig arbeidsledige, pensjonister eller uføre, mens kun 12 prosent i referansegruppen var utenfor arbeidslivet av disse grunnene. En stor andel av de innsatte gikk på arbeidsavklaringspenger eller yrkesrettet attføring, men en lavere andel enn i referansegruppen var elever eller studenter. Den høye andelen av innsatte som havnet i annet-kategorien kommer hovedsakelig av at en del personer oppga sin hovedaktivitet som kriminalitet, narkotikasalg eller liknende.

Tabell 4.7. Selvdefinert økonomisk status. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referansegruppe tverrsnitt	Innsatte år	Referansegruppe år	Befolkning 18 år og over
Yrkesaktiv	38	77	32	77	63
Arbeidsledig	23	3	29	3	2
Yrkesrettet opplæring	14	1	17	1	1
Student, elev	4	9	4	10	6
Alders- eller førtidspensjonist	2	6	1	5	20
Arbeidsufør	13	3	14	3	6
Hjemmearbeider eller annet (inkl. verneplikt)	6	1	3	1	1
Antall personer	260	7 021	260	7 021	7 021

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

Alt i alt hadde altså de innsatte en betydelig lavere yrkesdeltakelse enn andre, og en større andel av dem som var i arbeid hadde en usikker tilknytning til jobben.

4.4. Inntekt

På spørsmål om hva som var de viktigste inntektskildene før innsettelse oppga kun 36 prosent av de innsatte inntektsgivende arbeid. Ikke overraskende korrelerer dette i stor grad med andelen som var i arbeid før innsettelse, men korrelasjonen er ikke perfekt. 82 prosent av dem med jobb før innsettelse oppga inntektsgivende arbeid som en av de viktigste inntektskildene, og 10 prosent av dem som ikke var i arbeid gjorde det. I dette spørsmålet var det mulig å registrere to svar dersom man hadde flere kilder til inntekt, og noen av disse kan altså hatt andre inntektskilder, i tillegg til arbeid.

Arbeidsrelaterte ytelser var en av de to viktigste inntektskildene for 28 prosent av tverrsnittsutvalget. I arbeidsrelaterte ytelser inngår her ledighetstrygd, sykepenger, attføring og arbeidsavklaringspenger. 16 prosent levde på økonomisk sosialhjelp og 11 prosent på pensjon. Dette inkluderte både alders- og uførepensjon. 2 prosent levde på studielån, og 5 prosent baserte seg på støtte fra foreldre, annen familie, venner eller kjæreste. For 19 prosent var kriminalitet en hovedinntektskilde. Blant personene som hadde sonet i fengsel tidligere baserte 28 prosent seg på

kriminalitet, mens 9 prosent av personene som ikke hadde sonet tidligere dommer hadde kriminalitet som viktigste inntektskilde.

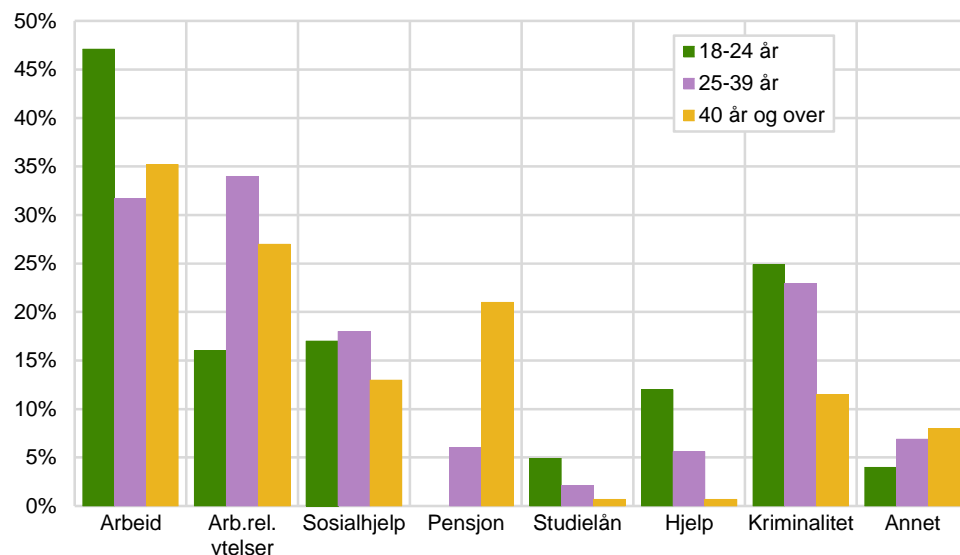
Tabell 4.8. Hovedinntektskilder før innsettelse (mulig å nevne opp til to). 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Inntektsgivende arbeid	36	32
Arbeidsrelaterte ytelser ¹	28	25
Økonomisk sosialhjelp	16	20
Pensjon (inkludert uførepensjon)	11	11
Studielån	2	1
Hjelp fra familie eller venner	5	3
Kriminalitet	19	14
Annet	7	10
Antall personer	264	264

¹ Ledighetstrygd, sykepenger, attføring og/eller arbeidsavklaringspenger.
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Som man ser i figur 4.3 er det ganske store forskjeller mellom aldersgrupper i hva som var hovedinntektskilden før innsettelse. Andelen som hadde inntektsgivende arbeid som hovedinntektskilde før innsettelse var høyest blant de yngste innsatte. 47 prosent av innsatte under 25 hadde arbeid som en viktig inntektskilde, mens 33 prosent av innsatte på 25 eller mer hadde det. Motsatt var andelen som baserte seg på arbeidsrelaterte stønader høyere for innsatte på 25 år eller mer (31 prosent) enn blant yngre innsatte (16 prosent). Denne forskjellen er statistisk signifikant. Det er også - ikke overraskende - flest eldre som baserer seg på pensjon. Økonomisk sosialhjelp derimot, var omtrent like vanlig i alle aldersgrupper. Andelen som baserte seg på studielån og hjelp fra venner og familie var høyest blant de yngste innsatte. Kriminalitet som inntektskilde har også en sammenheng med alder. 23 prosent av respondentene under 40 år og 12 prosent av respondentene over 40 år hadde dette som en av sine to viktigste inntektskilder.

Figur 4.3. Hovedinntektskilder (mulig å oppgi opp til to inntektskilder), etter aldersgruppe. Tverrsnittsutvalg. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

De innsatte ble også spurt om brutto årsinntekt året før innsettelse. I dette skulle man inkludere alle offentlige utbetalinger, men ikke kriminalitet. De innsatte ble bedt om å plassere seg i en av syv inntektskategorier ettersom det ville være vanskelig å huske den nøyaktige årsinntekten før innsettelse. Inntektsvariabelen sammenlikner forskjellige år med hverandre ettersom det er variasjon i hvor lenge de innsatte har sittet i fengsel. For personer som har sittet i fengsel i lang tid burde man helst ta hensyn til prisstigning, men det er vanskelig uten en nøyaktig inntekt. Dette tallet må derfor tas som et anslag og kan ikke direkte sammenliknes med den øvrige befolkningen, der vi har nøyaktig informasjon fra inntektsregistre. Vi får

uansett et omtrentlig bilde av inntektsnivået til de innsatte fra lovlig arbeid og offentlige stønader, som ser ut til å ha vært relativt lavt. 27 prosent hadde en inntekt under 100 000 kroner i året og 14 prosentpoeng av disse under 50 000. 46 prosent hadde inntekt mellom 100 000 og 300 000 kroner og kun 27 prosent hadde inntekt over 300 000 kroner. Dette er langt under nivået man finner i den nasjonale levekårsundersøkelsen der 72 prosent av personene i referansegruppen hadde inntekt over 300 000 kroner i året i 2014.

Tabell 4.9. Samlet brutto årsinntekt året før fengsling. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Mindre enn 50 000 kroner	14	14
50 000-99 000 kroner	13	18
100 000-199 000 kroner	26	28
200 000-299 000 kroner	20	17
300 000-399 000 kroner	9	10
400 000-599 000 kroner	10	7
600 000 kroner eller mer	8	7
Antall personer	251	251

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

4.5. Økonomiske problemer og lån

Også på indikatorer over økonomiske problemer ser vi at de innsatte stiller svakere enn den øvrige befolkningen. 55 prosent sier at husholdningen deres ikke ville klart en uforutsett utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned, uten å ta opp ekstra lån eller få hjelp fra andre. I en sammenliknbar gruppe fra den øvrige befolkningen sier 20 prosent at de ikke ville klart dette. Igjen ser vi at personene som har sonet en dom tidligere skiller seg ut, og det er signifikant mer sannsynlig at de ikke ville greid en slik utgift sammenliknet med dem som sitter i fengsel for første gang. Det er også en forskjell på alder, men denne er ikke signifikant. 41 prosent av innsatte under 40 år og 53 prosent av innsatte over 40 år ville klart en slik utgift.

Andelen som hadde problemer med å få endene til å møtes var også høyere for fengselsbefolkningen enn for andre. 34 prosent av de innsatte sa at det var svært eller ganske vanskelig å få endene til å møtes året før de ble satt inn, mens 6 prosent i referansegruppen mente dette. Det er også en høyere andel i referansegruppen som mente det var lett eller svært lett å få endene til å møtes. På grunn av en teknisk feil hadde det siste svaralternativet falt ut i undersøkelsen blant innsatte, og dette kan ha ført til at noen færre valgte å si at det var lett å få endene til å møtes. Forskjellene var uansett så store at det ikke er noen tvil om at innsatte slet mer med økonomien før innsettelsen enn gjennomsnittet i befolkningen. Samtidig ser vi at 62 prosent sier de aldri hadde betalingsproblemer i året før innsettelse. Dette viser at selv om en relativt stor andel av innsatte hadde økonomiske problemer i perioden før de ble fengslet, var det også en del personer som klarte seg økonomisk.

Tabell 4.10. Indikatorer på økonomiske vanskeligheter. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referansegruppe tverrsnitt	Innsatte år	Referansegruppe år
Ikke i stand til å klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner	55	20	56	20
Lett eller vanskelig å få endene til møtes				
Vanskelig eller svært vanskelig	34	6	34	6
Lett eller svært lett	28	47	30	47
Problemer med å klare løpende utgifter				
Ofte	23		25	
Av og til	13		13	
En sjelden gang	3		2	
Aldri	62		60	
Antall personer	258	6 977	258	6 977

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

Et klart flertall av innsatte, 81 prosent, hadde gjeld. Vi har ikke direkte sammenliknbare tall for den øvrige befolkningen, men nivået er på linje med andelen som har gjeld i befolkningen som helhet²⁵. Samtidig vet vi at en relativt stor andel av innsatte er uten fast inntekt, og gjeld kan derfor være problematisk og ha ført til pengeproblemer for mange. 32 prosent av innsatte har gjeld på forbrukslån, 26 prosent gjeld på grunn av bøter, 37 prosent gjeld på grunn av idømt erstatning og 12 prosent gjeld på grunn av ubetalt barnebidrag. 17 prosent har gjeld til privatpersoner. Den siste gruppen inkluderer illegal gjeld som for eksempel narkotikagjeld. Flesteparten av de innsatte har flere typer gjeld, og 30 prosent har tre typer gjeld eller mer.

Tabell 4.11. Andeler med ulike typer gjeld. 2014. Prosent

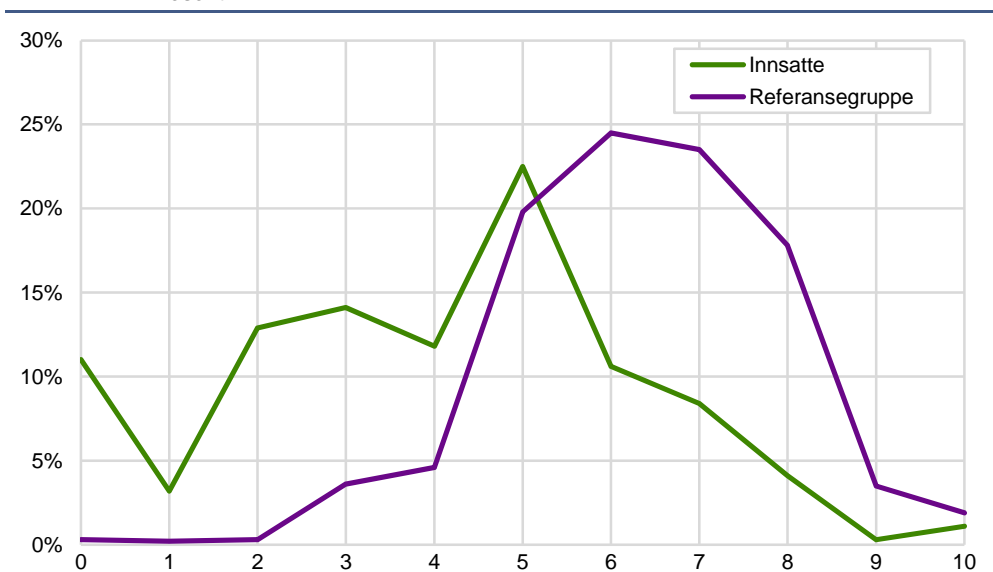
	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Har gjeld	81	81
Boliggjeld	13	16
Studiegjeld	24	21
Bilgjeld	10	9
Gjeld på forbrukslån	32	35
Gjeld pga. idømte bøter	26	29
Gjeld pga. idømt erstatning	37	25
Gjeld pga. ikke betalt barnebidrag	12	12
Gjeld til privatpersoner, inkl. illegal gjeld	17	17
Annen type gjeld	15	13
Antall personer	260	260

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

4.6. Selvopplevd sosial status

I tillegg til de konkrete målene på sosioøkonomisk status rapportert over, ønsket vi å vite hvordan de innsatte selv så på sin plassering i samfunnet. Respondentene fikk derfor dette spørsmålet: «Det er noen som generelt sett er på toppen av samfunnet og noen som generelt sett er på bunnen. På dette kortet er det en skala som går fra topp til bunn. Hvor vil du plassere deg på denne skalaen?» Man ble så vist et kort med en skala fra 0 (bunnen av samfunnet) til 10 (toppen av samfunnet). Spørsmålet er hentet fra den europeiske samfunnsundersøkelsen, og ble sist stilt i 2012.

Figur 4.4. Selvopplevd sosial status. Innsatte og referansegruppen, siste tilgjengelige år. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og den europeiske samfunnsundersøkelsen (ESS) runde 6 – 2012.

²⁵ I 2013 hadde 84 prosent av husholdningene (unntatt studenthusholdninger) gjeld (Statistisk sentralbyrå, 2013).

Et flertall av de innsatte legger seg under midtpunktet på skalaen over status i samfunnet. 11 prosent sier de er «på bunnen av samfunnet». I referansegruppen plasserer seg under 1 prosent seg så lavt. 41 prosent av de innsatte plasserer seg på nivå 3 eller lavere. Også dette er en mye høyere andel enn i referansegruppen der kun 4 prosent plasserer seg så lavt. På motsatt ende er det 14 prosent av de innsatte som plasserer seg på nivå syv eller høyere, mens 46 prosent av referansegruppen plasserer seg så høyt. I gjennomsnitt plasserer de innsatte seg mer enn to steg lenger ned på den sosiale stigen sammenliknet med resten av befolkningen. Det er små forskjeller i selvopplevd sosial status mellom ulike innsattegrupper.

Tabell 4.12. Selvopplevd plassering i samfunnet fra 0 (bunnen) til 10 (toppen), siste tilgjengelige år. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse tverrsnitt	Innsatte år	Referanse år	Befolkningen 18+
Bunnen av samfunnet	11	0	9	1	1
1-3	30	4	32	4	4
4-6	45	50	41	49	49
7-9	13	44	18	43	45
Toppen av samfunnet	1	2	1	2	2
Gjennomsnittlig skår	4,0	6,3	4,2	6,3	6,3
Antall personer	255	1 527	255	1 527	1 527

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og den europeiske samfunnsundersøkelsen (ESS) runde 6 – 2012.

Vi ser altså at andelen uten fast bosted, med lav utdanning, uten arbeid og med økonomiske problemer er høyere blant innsatte enn i sammenliknbare grupper av befolkningen. De vurderer også sin plassering i samfunnet lavere enn dem det er naturlig å sammenlikne seg med.

5. Soningsforhold

Soningen skal bidra til å gjøre de innsatte forberedt på livet etter løslatelse, og er derfor avgjørende for de fremtidige levekårene til de innsatte. I tillegg tilbringer mange av de innsatte flere år i fengsel, og har i den perioden rett på de samme tjenestene og tilbud som den øvrige befolkningen. Det er derfor viktig å sikre at en har mulighet til å leve et verdig liv under soningen. Denne undersøkelsen har derfor sett på noen aspekter ved levekårene til de innsatte mens de sitter i fengsel. Noe av dette er dekket i andre kapitler. Endring i helsetilstanden under fengslingen og behandling for psykiske problemer er diskutert i kapittel 6. Utsatthet for vold og trusler i fengsel diskuteres i kapittel 7. I dette kapitlet vil vi se på den sosiale kontakten innsatte har i fengsel, og om de føler at tilbudene som gis gjør dem bedre rustet til å møte hverdagen på utsiden.

Vi ser både på kontakt med andre innsatte og på kontakt med venner og familie utenfor fengselet. Dette viser at et flertall av de innsatte har et kontaktnett i fengsel, men det er også mange som mangler dette. Seks av ti innsatte har noen de kan snakke med i fengsel. For de fleste er dette en annen innsatt. En omtrent like stor andel har fått besøk de siste tre månedene, stort sett fra familie og slekt. Vi finner en klar sammenheng mellom besøksfrekvens og domslengde. En større andel av innsatte på lange dommer har fått besøk nylig. Litt under halvparten av de innsatte med barn har ukentlig kontakt med dem.

Kriminalomsorgen tilbyr diverse aktiviteter i fengsel. Dette inkluderer utdanning, hobbyer, trening og religiøse aktiviteter. Disse tilbudene skal forberede de innsatte på livet etter fengslingen. Tre av ti innsatte mener at disse aktivitetene gjør dem bedre rustet til hverdagen etter soning, mens fire av ti ikke mener dette. Resten svarte «både og» på dette spørsmålet. Innsatte på sin første dom er mer positiv til tilbudene enn innsatte som har sonet tidligere dommer.

5.1. Sosial kontakt i fengsel

Sosial kontakt er sentralt for å finne mening i livet. Innsattes sosiale kontakt før fengslingen beskrives og sammenliknes med den øvrige befolkningen i kapittel 9. Her ser vi på den sosiale kontakten i fengsel. Det kan være sentralt for livskvaliteten mens man er i fengsel å opprettholde kontakten med personer utenfor fengsel, og å etablere kontakt med personer man kan være fortrolig med i fengselet. Det kan også være viktig å opprettholde et sosialt kontaktnett for å starte et liv uten kriminalitet når man løslates. Tidligere studier har for eksempel funnet at innsatte som får besøk fra familie under innsettelsen har mindre sannsynlighet for å havne i fengsel på nytt (Hairston 2015).

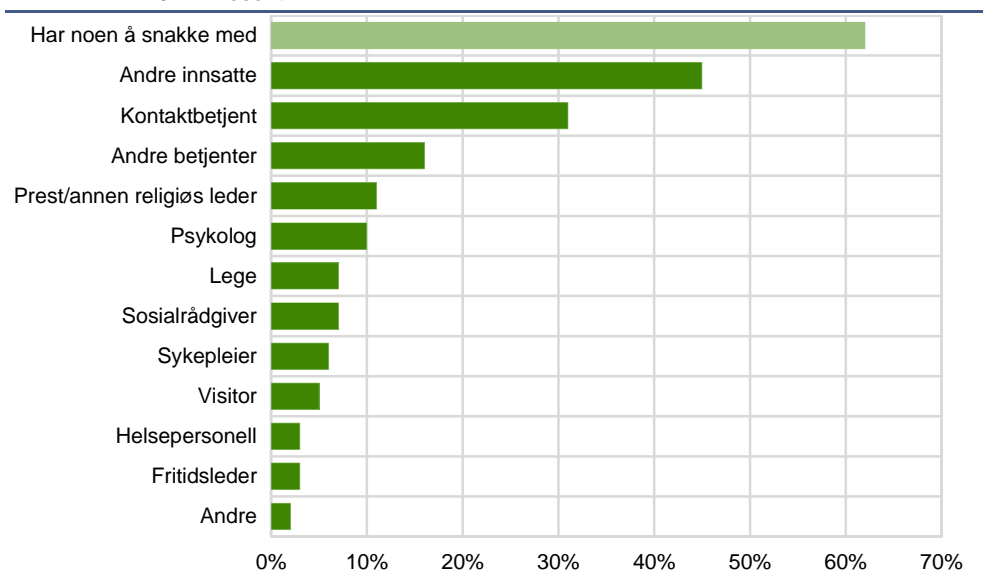
Et lite flertall, 62 prosent, av innsatte sier de har noen i fengselet å snakke med om hvordan de har det. Andelen er ganske lik blant ulike grupper av innsatte. På spørsmål om hvem det er de kan snakke med nevner flest andre innsatte. I alt 45 prosent av de innsatte i fengslene sier at de kan snakke med andre i samme situasjon om hvordan de har det. Det er særlig de yngste innsatte som sier at andre fanger kan være samtalepartnere. 31 prosent av fengselsbefolkningen sier at de kan snakke med kontaktbetjent²⁶ og 16 prosent at de kan snakke med andre betjenter. 11 prosent oppgir prest eller en annen religiøs leder som én de kan fortelle om hvordan de har det. Under 10 prosent sier at de kan snakke med helsepersonellet som jobber i fengselet, sosialrådgiver, visitor og fritidsleder.

Sosial kontakt med familie og venner som ikke sitter i fengsel er også viktig for å opprettholde livskvaliteten mens man sitter inne, og for å være forberedt på løslatelse. For å kartlegge dette har vi spurt om besøk i fengselet og kontakt med eventuelle barn. Vi finner at seks av ti i tverrsnittsutvalget har fått besøk de siste tre

²⁶ En fengselsbetjent med spesielt ansvar for å følge opp den innsatte under soningen.

månedene eller i løpet av innsettelsen dersom man har sittet inne kortere enn tre måneder.

Figur 5.1. Hvem i fengselet kan du snakke med om hvordan du har det? Tverrsnittsvalg. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

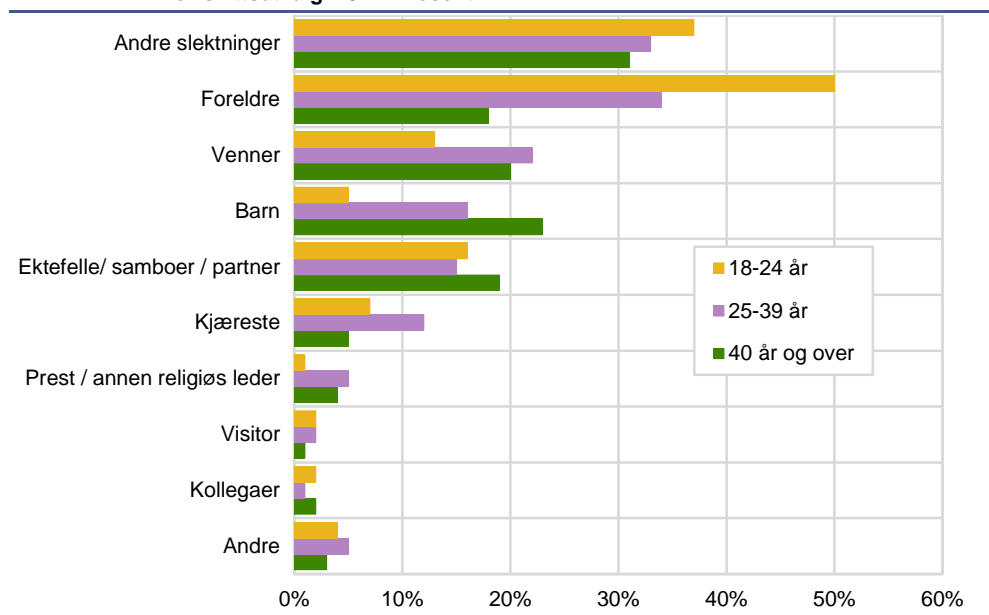
Tabell 5.1. Andel som har hatt besøk siste tre måneder. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år	Antall
Alle	60	43	261
Aldersgruppe			
18-24 år	63	46	49
25-39 år	63	48	114
40 år og over	56	35	98
Domslengde			
0 - 6 måneder	42	30	46
7 måneder - 1 år	54	56	92
2 - 4 år	74	74	65
5 år eller lengre	79	79	58
Tidligere fengsling			
Sonet før	59	42	144
Førstegangssoner	62	44	117

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Det er en klar sammenheng mellom domslengde og besøksfrekvens, der innsatte på lange dommer har i signifikant høyere grad fått besøk i det siste enn innsatte på korte dommer. Litt mer enn fire av ti med dommer under et halvt år har fått besøk det siste kvartalet. Dette betyr at en stor andel av innsatte som soner korte dommer ikke har fått besøk i løpet av fengslingen. Blant innsatte som er dømt til dommer på mellom syv måneder og et år har litt over halvparten fått besøk i løpet av de siste tre månedene. Mer enn syv av ti innsatte som er dømt til dommer på over et år har fått besøk i denne perioden. I årspopulasjonen av innsatte er det en lavere andel som har fått besøk, 43 prosent, ettersom den er mer dominert av personer med korte dommer. Det er ingen signifikante forskjeller mellom aldersgrupper og personer med ulik domshistorie. Det er heller ingen sammenheng mellom å ha fått besøk og å ha noen å snakke med i fengselet.

Figur 5.2. Andel av innsatte som har fått besøk av ulike typer relasjoner, etter alder. Tverrsnittsutvalg. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Flesteparten av dem som har fått besøk har fått besøk av familie eller slektninger. 31 prosent har fått foreldrebesøk de siste tre månedene. Dette henger tett sammen med alder, og halvparten av innsatte under 25 år har fått besøk av foreldre i denne perioden. 17 prosent av innsatte har fått besøk av barn. Denne andelen er høyest blant innsatte over 40 år, der 23 prosent har fått besøk av barna sine. 17 prosent har fått besøk av ektefelle, samboer eller partner og 8 prosent av kjæreste. En av tre innsatte har fått besøk av andre slektninger, og en av fem har fått besøk av venner.

I kapitlet om de innsattes oppvekst så vi at en stor andel hadde hatt familie-medlemmer i fengsel under oppveksten. Foreldre som har vært i fengsel har større sjanse for å få barn som havner i fengsel, men tidligere studier har ikke vært entydige på om dette kommer av levekårs situasjonen barnet vokste opp i, eller om også adskillelsen fra en forelder som sitter i fengsel og stigmaet som følger med har en effekt (Murray og Farrington 2005). En studie fra Storbritannia som fulgte barn av innsatte i ti år etter fengslingen fant at personer som hadde hatt en forelder i fengsel i oppveksten hadde økt sjanse for antisosial og kriminell adferd senere i livet, selv etter å ha kontrollert for andre mulige forklaringer (Murray og Farrington 2005). Dette kan være forårsaket av adskillelse mellom foreldre og barn, mangelfull oppdragelse ettersom minst en forelder ikke er til stede, økonomiske problemer fordi man mister en forsørger og stigma fra andre barn og foreldre (Murray og Farrington 2006). I en tilsvarende studie i Sverige fant man derimot ikke noen effekt på barns kriminelle adferd av å ha hatt foreldre i fengsel når man kontrollerte for andre faktorer (Murray, Janson og Farrington 2007). Det er altså ikke entydig hvilken effekt adskillelse fra foreldre i fengsel har på barna, men noen funn tyder det kan ha en negativ effekt. Denne effekten kan kanskje minke om man opprettholder kontakten under fengslingen. Adskillelsen kan også ha en effekt på foreldrene i fengsel. Man har funnet at en del innsatte føler at de mister kontakt med barna sine mens de sitter i fengsel, og dette kan påvirke deres forhold til dem etter løslatelse (Clarke mfl. 2005). Kontakt med barn kan derfor ha effekt på både den innsatte og dennes barn. For å kartlegge denne kontakten ble de innsatte med barn under 18 år spurt om hvor ofte de hadde kontakt med disse barna. Kontakten kunne inkludere telefonsamtaler, brev, besøk eller annen type kommunikasjon.

Litt under halvparten av de innsatte med unge barn²⁷, 45 prosent, har hatt kontakt med barna en gang i uken eller oftere under fengslingen. Ytterligere 17 prosent har hatt kontakt med barna sjeldnere enn dette. 39 prosent har ikke hatt kontakt med barna sine mens de sitter i fengsel. Noe overraskende har innsatte på lange dommer mer kontakt med barna sine enn innsatte på korte dommer. Denne forskjellen er statistisk signifikant. Dette viser seg også i at andelen som har kontakt med barna er høyere i tverrsnittspopulasjonen enn i årspopulasjonen av innsatte. Det er mindre forskjeller mellom ulike aldersgrupper og personer med ulik domshistorikk.

Tabell 5.2. Hvor mye kontakt har man med barna? 2014. Prosent

	Ukentlig	Sjeldnere	Ingen kontakt	Antall
Alle	45	17	39	101
Aldersgruppe				
18-39 år	49	12	39	51
40 år og over	40	22	38	50
Domslengde				
Under 1 år	37	14	48	43
Over 1 år	52	19	30	58
Tidligere fengsling				
Sonet før	45	15	40	57
Førstegangssoner	44	19	37	44
Innsatte år	35	10	55	101

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

5.2. Tilbud i fengselet

Kriminalomsorgen gir diverse tilbud i fengsel. Tilbudene skal forberede den innsatte på livet etter soning gjennom ferdighetstrening og aktivitet. Alle innsatte har aktivitetsplikt og må derfor delta i arbeid, utdanning eller endringsprogrammer. På fritiden har man mulighet til å delta i fengslens andre tilbud, som trening, hobbyer, bibliotekstjenester eller religiøse aktiviteter. Vi stilte et spørsmål om effekten av disse tilbudene, som skulle dekke både de frivillige og pliktige aktivitetene.

Tabell 5.3. Blir du bedre rustet til hverdagen av tilbudene i fengsel? 2014. Prosent

	Ja	Både og	Nei	Antall
Alle	30	26	43	261
Aldersgruppe				
18-24 år	36	30	33	49
25-39 år	34	26	41	114
40 år og over	24	25	51	98
Domslengde				
0 - 6 måneder	31	33	36	46
7 måneder - 1 år	21	20	59	92
2 - 4 år	46	24	30	65
5 år eller lengre	27	31	42	58
Tidligere fengsling				
Sonet før	25	25	49	144
Førstegangssoner	37	27	36	117
Innsatte år	31	31	38	261

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

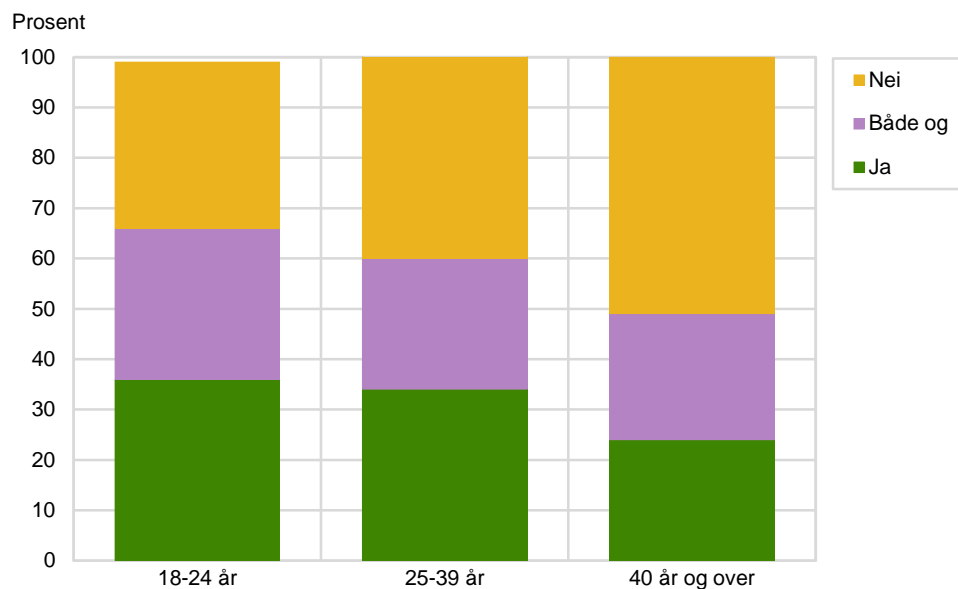
Respondentene ble spurt om de mente at tilbudene i fengsel gjorde dem bedre rustet til å møte hverdagen når de blir løslatt. Litt mer enn fire av ti innsatte, 43 prosent, mener ikke at tilbudene de får i fengsel gjør dem bedre rustet til livet etter soning. 30 prosent sier at de blir bedre forberedt og 26 prosent svarte "både og". En signifikant høyere andel av de innsatte som har sonet tidligere dommer mener at tilbudene ikke gjør dem bedre rustet for livet etter fengslingen. 49 prosent av personer som har sittet inne tidligere mener tilbudene ikke hjelper, mens 36 prosent av dem som sonet sin første dom mener dette. Motsatt var det flere av dem som

²⁷ Andelen som har barn, i og utenfor husholdningen, kommenteres i kapittel 9.

sonet sin første dom som svarte ja på at tilbudene gjorde dem bedre rustet til å møte hverdagen etter soning.

Blant de innsatte over 40 år mener omtrent halvparten at tilbudene ikke forbereder dem på livet etter løslatelse. Dette er signifikant høyere enn blant de yngste innsatte, der 36 prosent mener det samme.

Figur 5.3. Svar på om tilbudene i fengselet gjør en bedre rustet til hverdagen etter soning, etter aldersgruppe. Tverrsnittsutvalg, 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

6. Helse

Helse er en sentral levekårskomponent. Det er et gode i seg selv og det er viktig for å oppnå andre levekårsfaktorer, som yrkesaktivitet og sosial kontakt. De innsattes helse blir i dette kapitlet vurdert på flere måter: subjektiv egenvurdering og andel som har diverse symptomer på fysiske og psykiske sykdommer.

Vi finner at de innsatte gjennomgående har dårligere helsetilstand enn grupper det er naturlig å sammenlikne dem med i den øvrige befolkningen. En av fem innsatte vurderer sin helse som dårlig, mot en av tjue i referansegruppen. Den dårligere helsetilstanden gjenspeiler seg også i at en høyere andel innsatte rapporterer å ha en varig sykdom eller lidelse, og at en høyere andel rapporterer nedsatt funksjonsevne. Respondentene fikk også spørsmål om de hadde opplevd 15 symptomer på sykdom: smerter i kroppen; kløe og svie; søvnproblemer osv. Alle disse symptomene var mer utbredt blant de innsatte enn i tilsvarende grupper av den øvrige befolkningen.

Forskjellen mellom helsetilstanden til innsatte og referansegruppen ser ut til å øke med alder. For eksempel er andelen som rapporterer dårlig helse blant de yngste innsatte 13 prosentpoeng høyere enn i tilsvarende aldersgruppe i referansegruppen, men den er 31 prosentpoeng høyere blant de eldste innsatte. Andelen som rapporterer god helse er også noe høyere blant førstegangssonerne enn blant personer som har sonet tidligere dommer. På spørsmål om hvordan helsetilstanden har endret seg i løpet av nåværende fengsling svarer litt mindre enn fire av ti at de har merket en forbedring og litt mer enn to av ti at den har forverret seg.

Psykisk helse blant innsatte har blitt mye diskutert tidligere, og vi finner her indikasjoner på at den er dårligere enn sammenliknbare grupper i den øvrige befolkningen. En høyere andel innsatte skårer over den kritiske verdien på HSCL-målet, som måler symptomer på psykisk sykdom. Omtrent en av fire innsatte hadde en psykisk lidelse de tar medisiner for. Psykiatrisk behandling før og under fengsling ble også kartlagt. En av tre innsatte hadde fått slik behandling før fengsling, mens en av fem hadde fått det i løpet av fengselsoppholdet.

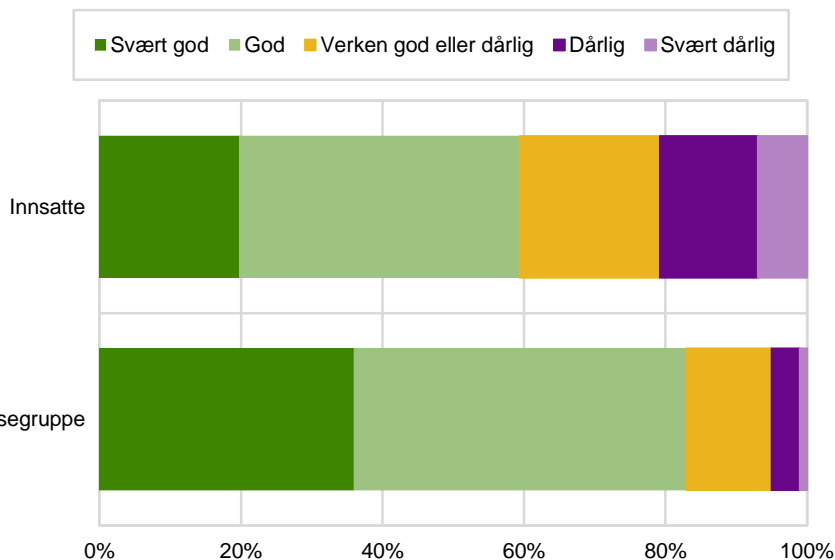
6.1. Generell helsetilstand

På spørsmål om hvordan de vurderte sin egen helse svarte 60 prosent av innsatte at den er god eller svært god. Dette er signifikant lavere enn i referansegruppen, der 83 prosent vurderer sin helse slik. Motsatt mente 21 prosent av de innsatte at helsen er dårlig eller svært dårlig. Også dette er signifikant forskjellig fra referansegruppen der kun 5 prosent vurderer sin helse som dårlig.

Andelen som vurderer helsen som dårlig øker med alderen for både referansegruppen og de innsatte. 13 prosent av de innsatte under 25 år og 16 prosent mellom 25 og 39 år vurderer helsen som dårlig eller svært dårlig. Blant de innsatte på 40 år og over er det derimot en signifikant høyere andel, 31 prosent, som vurderer helsen sin så dårlig. Blant årspopulasjonen av innsatte er det en enda høyere andel av de eldste innsatte som vurderer helsen sin som dårlig, men denne forskjellen er ikke statistisk signifikant. Forskjellene til referansegruppen er derimot signifikant. Der er det kun 4 prosent av personer under 40 år og 8 prosent av personer på 40 år og over som vurderer helsen som dårlig eller svært dårlig.

Omtrent fire av ti, 37 prosent, innsatte mener at helsen deres har blitt litt eller mye bedre under soningen. 39 prosent mener tilstanden har vært omtrent uforandret og 24 prosent at den har forverret seg litt eller mye under fengslingen. Det er liten forskjell mellom aldersgrupper i andelen som mener at helsetilstanden har endret seg i løpet av soningen, men en større andel av personer som har sonet tidligere dommer mener at helsetilstanden har bedret seg i fengselet sammenliknet med personer som soner sin første dom.

Figur 6.1. Egenvurdert helse blant innsatte og i referansegruppen. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

Tabell 6.1. Egenvurdert helse og helse sammenliknet med tiden før innsettelse. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse tverrsnitt	Innsatte år	Referanse år	Befolkningen 18+
Egenvurdert helse					
Svært god	20	36	18	36	30
God	40	47	38	47	46
Verken god eller dårlig	20	12	23	12	16
Dårlig	14	4	12	4	7
Svært dårlig	7	1	8	1	1
Dårlig eller svært dårlig egenvurdert helse					
18-24 år	13	4	9	3	4
25-39 år	16	4	9	4	4
40 år og over	31	8	43	8	10
Helse sammenliknet med tiden før innsettelse					
Mye bedre	17		14		
Litt bedre	20		18		
Omtrent den samme	39		50		
Litt dårligere	16		14		
Mye dårligere	8		4		
Antall personer	261	7 022	261	7 022	261

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

6.2. Sykdom og lidelse

Et flertall av de innsatte, 55 prosent, oppgir at de har en varig sykdom eller lidelse, medfødt sykdom eller virkning av skade. I referansegruppen har 37 prosent en slik sykdom eller lidelse. Denne forskjellen på 18 prosentpoeng er klart signifikant. Disse helseproblemene er mest utbredt blant de eldste innsatte. Blant de eldste innsatte har 64 prosent en sykdom eller lidelse, 52 prosent av de innsatte mellom 25 og 39 år har en sykdom eller lidelse og 43 prosent av de innsatte under denne alderen har slike problemer. Forskjellen mellom de yngste og eldste innsatte er signifikant. Dess eldre personene er dess større er forskjellene mellom innsatte og referansegruppen i andelen med slike sykdommer, men andelen er signifikant høyere hos de innsatte i alle aldersgruppene. Det er også en signifikant forskjell mellom personer som tidligere har sonet en dom, der 62 prosent har varig en sykdom eller lidelse, og innsatte som soner sin første dom, der 47 prosent har slike lidelser.

Omtrent en av tre, 37 prosent, innsatte har nedsatt funksjonsevne. Med dette mener vi personer som sier at en sykdom eller lidelse i høy eller noen grad virket inn på hverdagen. Også dette er en høyere andel enn i referansegruppen der 25 prosent har

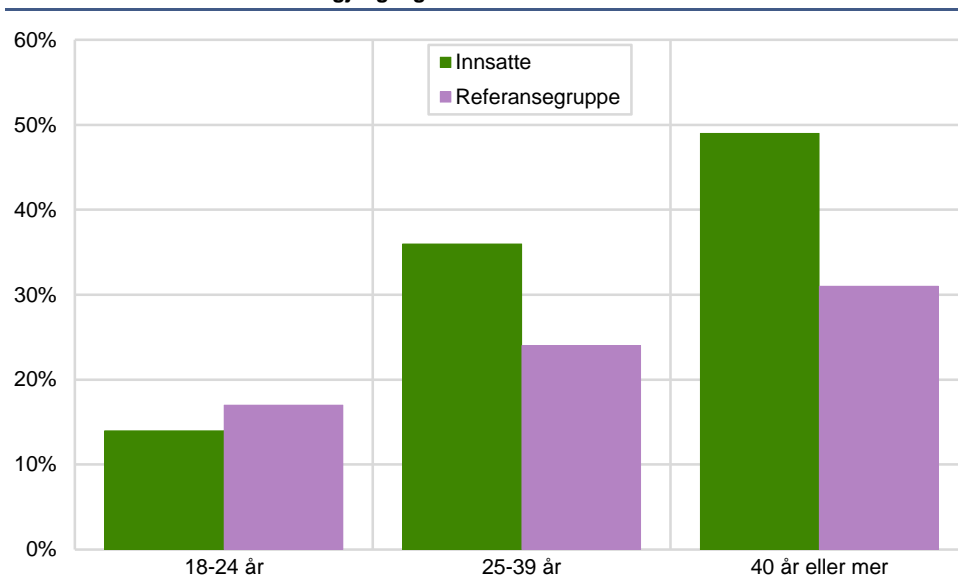
slike problemer, men forskjellene varierer mye med alder (se figur 6.2). Blant personene under 25 år er det en noe høyere andel med nedsatt funksjonsevne i referansegruppen enn blant innsatte, men denne forskjellen er ikke signifikant. I de to andre aldersgruppene derimot er andelen med nedsatt funksjonsevne signifikant høyere blant de innsatte. Den er 12 prosentpoeng høyere blant innsatte i aldersgruppen 25 til 39 år, og 18 prosentpoeng høyere blant personer som er 40 år eller eldre.

Tabell 6.2. Andel med en varig sykdom eller lidelse, siste tilgjengelige år. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse tverrsnitt	Innsatte år	Referanse år	Befolkningen 18+
Har varig sykdom eller lidelse	55	37	55	37	43
18-24 år	43	29	48	28	30
25-39 år	52	36	51	35	34
40 år eller mer	64	44	63	44	49
Nedsatt funksjonsevne	37	25	35	24	32
18-24 år	14	17	10	17	24
25-39 år	36	24	28	23	26
40 år eller mer	49	31	57	31	37
Antall 18-24 år	49	606	49	606	606
Antall 25-39 år	115	1 219	115	1 219	1 219
Antall 40 år eller mer	100	3 645	100	3 645	3 645
Antall personer	261	5 462	261	5 462	5 462

Kilder: Levекårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levекårsundersøkelsen helse 2012.

Figur 6.2. Andel med nedsatt funksjonsevne blant innsatte og i referansegruppen, etter alder. Tverrsnitt. Siste tilgjengelige år. Prosent

Kilde: Levекårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levекårsundersøkelsen helse 2012.

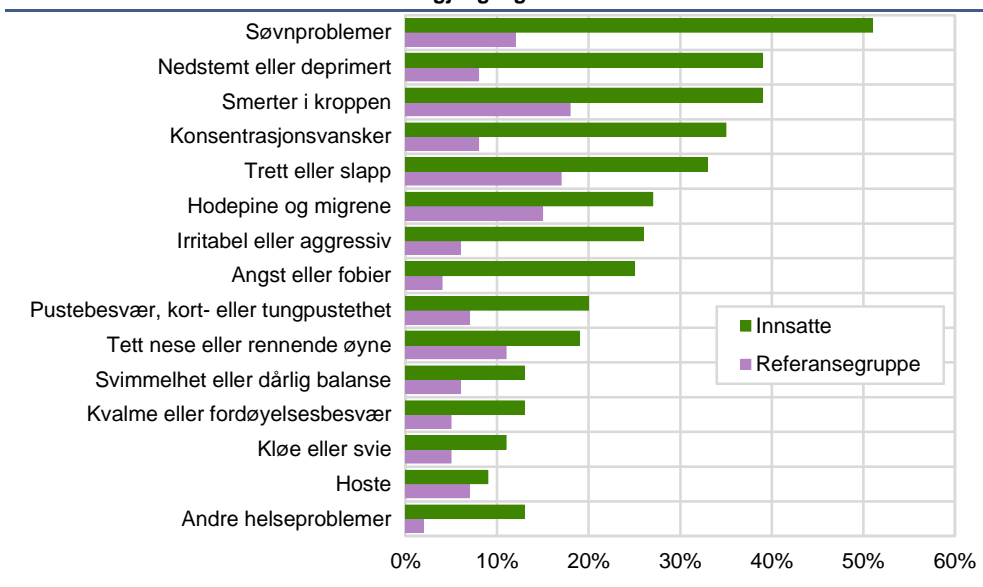
Respondentene ble også spurt om de hadde opplevd 15 forskjellige plager eller symptomer på fysisk og psykisk sykdom de siste tre månedene. De innsatte rapporterte høyere frekvenser enn referansegruppen på alle symptomene. For kun ett av disse symptomene, hoste, var ikke denne forskjellen signifikant. I gjennomsnitt hadde de innsatte opplevd 3,7 av disse plagene, mot 1,3 i referansegruppen og 1,7 i hele befolkningen over 18 år.

Det er ganske liten forskjell mellom ulike aldersgrupper, men gjennomsnittlig antall symptomer øker allikevel noe med alder. Innsatte under 25 har i snitt 3,2 symptomer, mens innsatte som er 25 eller eldre i snitt har 3,8 av symptomene. I referansegruppen er gjennomsnittlig antall symptomer 1,1 for dem under 25 år og 1,3 for dem som er eldre.

Et lite flertall, 51 prosent, av de innsatte har hatt søvnproblemer de siste tre månedene. Dette er 39 prosentpoeng høyere enn i referansegruppen. 39 prosent har

hatt smerter i kroppen i samme periode, som er 21 prosent høyere enn i referansegruppen. Andelen som har hatt konsentrasjonsvansker er 27 prosentpoeng høyere enn i referansegruppen. Det er 16 prosentpoeng flere som har vært trette eller slappe, 13 prosentpoeng flere som har hatt pustebesvær og 12 prosentpoeng flere som har hatt hodepine eller migrene. Også de psykiske symptomene er klart mer utbredt i fengselspopulasjonen: 39 prosent har vært nedstemte eller deprimerede, 26 prosent irritable eller aggressive og 25 prosent hatt angst eller fobier. Alle disse plagene er opplevd av under 10 prosent i referansegruppen. Vi vet ikke om disse plagene har oppstått i fengselet eller om de innsatte også opplevde dem da de levde i frihet.

Figur 6.3. Andel av innsatte og i referansegruppen med plager og symptomer siste tre måneder. Tverrsnitt. Siste tilgjengelige år. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen helse 2012.

Tabell 6.3. Andel med plager og symptomer siste tre måneder. Siste tilgjengelige år. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse tverrsnitt	Innsatte år	Referanse år	Befolkningen 18+
Smerter i kroppen	39	18	36	18	24
Hodepine og migrene	27	15	23	15	23
Kløe eller svie	11	5	12	5	6
Tett nese eller rennende øyne	19	11	19	11	11
Pustebesvær, kort- eller tungpustethet	20	7	21	7	7
Hoste	9	7	10	7	7
Kvalme eller fordøyelsesbesvær	13	5	13	5	8
Svimmelhet eller dårlig balanse	13	6	14	5	11
Angst eller fobier	25	4	27	4	5
Nedstemt eller deprimert	39	8	37	8	10
Irritabel eller aggressiv	26	6	28	6	6
Konsentrasjons-vansker	35	8	37	8	8
Søvnproblemer	51	12	46	12	17
Trett eller slapp	33	17	30	17	22
Andre helseproblemer	13	2	10	2	2
Gjennomsnittlig antall problemer	3,7	1,3	3,6	1,3	1,7
Antall personer	261	5 462	261	5 462	5 462

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen helse 2012.

6.3. Tannhelse

På spørsmål om hvordan de mente sin egen tannhelse var svarte 37 prosent av innsatte at den var ganske dårlig eller dårlig. Dette er klart høyere enn for referansegruppen der kun 6 prosent hadde ganske dårlig eller dårlig tannhelse²⁸.

²⁸ I levekårsundersøkelsen helse ble alternativet «Verken god eller dårlig» inkludert i spørsmålet om tannhelse, mens dette ved en feil ikke var med i levekår innsatte. Andelen med dårlig tannhelse er

Det er liten forskjell i andelen som har besøkt tannlegen det siste året, men en større andel av innsatte sier at de har hatt behov for å besøke tannlegen uten å gjøre det. Omtrent en femtedel av de innsatte som ikke besøkte tannlegen ved behov sa at grunnen var at de var redd for tannleger, omtrent like mange at det var av økonomiske årsaker og noen færre gjorde det ikke fordi det ikke fantes tannlegetilbud i fengsel. Dette betyr at 7 prosent av alle innsatte sa at de ikke hadde gått til tannlege ved behov av økonomiske årsaker. Dette er på samme nivå som i referansegruppen, der 5 prosent ikke har gått til tannlege ved behov av økonomiske årsaker.

Tabell 6.4. Tannhelse. Siste tilgjengelige år. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse tverrsnitt	Innsatte år	Referanse år	Befolkningen 18+
Dårlig eller ganske dårlig tannhelse	37	6	41	6	7
Vært hos tannlege siste 12 måneder ..	67	64	59	63	73
Hatt behov for å gå til tannlege uten å gjøre det	34	14	33	14	11
Antall personer	260	5 462	260	5 462	5 462

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen helse 2012.

6.4. Psykisk helse

Det har vært en del diskusjon rundt innsattes psykiske helse (for eksempel Helsedirektoratet 2013 og Cramer 2014). For å sammenlikne innsattes psykiske helse med den øvrige befolkningen brukes Hopkins Symptom Checklist-25 (HSCL-25), som også benyttes i den nasjonale levekårsundersøkelsen om helse. Denne indeksen baserer seg på 25 symptomer man får lest opp og skal skåre fra 1 (ikke plaget) til 4 (veldig mye plaget). Skårene summeres så opp og deles på antall spørsmål. Referanserammen er de siste 14 dagene. Ettersom dette er ment som en sumskårindeks vil ikke svarene på hvert enkelt spørsmål bli rapportert.

Tabell 6.5. HSCL-25. Siste tilgjengelige år. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse tverrsnitt	Innsatte år	Referanse år	Befolkningen 18+
Gjennomsnittsskår	1,6	1,3	1,6	1,3	1,3
Andel med gjennomsnitt =>1,75	35	10	32	10	12
Har en psykisk lidelse du jevnlig tar medisiner for	23		25		
Antall personer	261	3 805	261	3 805	3 805

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen helse 2012.

I gjennomsnitt skårer de innsatte høyere på HSCL-25-indeksen enn referansegruppen, og er derfor mer plaget av symptomene på psykisk sykdom. I snitt har fengselsbefolkningen en skår på 1,6 per spørsmål, mens referansegruppen (og befolkningen over 18 år som helhet) har en skår på 1,3. Dette viser at mange innsatte har en del kjennemerker på psykiske sykdommer, men ikke hvor stor andel som er sterkt plaget. For å si noe om dette har vi også tatt ut andelen med en snittskår på 1,75 eller høyere. Dette er en skår som kan indikere betydelige psykiske plager eller svekket psykisk helse. Det er allikevel viktig å understreke at det ikke betyr at man har en diagnose. Også andelen som er sterkt plaget er signifikant høyere blant innsatte enn i befolkningen for øvrig. Blant de innsatte har 35 prosent en snittskår på 1,75 eller høyere, mens 10 prosent har det i tilsvarende grupper i den øvrige befolkningen.

Personer som soner på lange dommer ser ut til å ha klart flere symptomer på psykiske problemer enn innsatte som soner på korte dommer. Blant innsatte som

signifikant høyere blant de innsatte selv om midtalternativet blir regnet med som dårlig for den øvrige befolkningen.

har dommer på fem år eller mer er det 47 prosent som har en HSCL-skår på 1,75 eller mer. Blant personer som er dømt til fengsel i under et år er det 30 prosent som har en så høy skår. Dette er en statistisk signifikant forskjell. Andelen med høy HSCL-skår er ganske jevnt fordelt mellom ulike aldersgrupper og mellom førstegangssonere og personer som har sonet tidligere.

Omtrent en av fire innsatte, 23 prosent, har en psykisk lidelse de jevnlig tar medisiner for. Dette er mest utbredt blant innsatte som sitter på dommer over fem år. I den gruppen har 29 prosent en lidelse som krever medisiner. Dette er signifikant høyere enn blant dem som sitter inne på kortere dommer. Blant innsatte mellom 25 og 29 år har 28 prosent en slik lidelse. Det er en høyere andel enn i andre aldersgrupper, men forskjellen er ikke signifikant. Det er derimot en signifikant forskjell mellom innsatte med ulik domshistorikk. 29 prosent av innsatte som har sonet tidligere oppgir å ha en psykisk lidelse som krever medisinsk behandling mens 16 prosent av førstegangssonerne har en tilsvarende lidelse.

Levekårsundersøkelsen blant innsatte inneholdt også ti spørsmål der respondentene skulle vurdere sin egen evne til å takle motgang. Dette var spørsmål som: «Jeg beholder roen når jeg møter vanskeligheter...»; «Takket være ressursene mine, så vet jeg hvordan jeg skal takle uventede hendelser» og «Samme hva som hender så er jeg vanligvis i stand til å takle det». Klare flertall av innsatte, mellom 70 og 91 prosent, mener at det er helt eller nokså riktig at de vil løse utfordringene de blir konfrontert med. De kommer med denne vurderingen på tross av at mange har rapportert problemer ellers i undersøkelsen.

Tabell 6.6. Vurdering av egen evne til å takle motgang. Tverrsnittsutvalg. 2014. Prosent

	Helt eller nokså galt	Helt eller nokså riktig	Antall personer
Jeg beholder roen når jeg møter vanskeligheter fordi jeg stoler på mestringsevnene mine	30	70	257
Det er lett for meg å holde fast på planene mine og nå målene mine	29	71	253
Hvis noen motarbeider meg, så kan jeg finne måter og veier for å få det som jeg vil	28	72	256
Jeg føler meg trygg på at jeg vil kunne takle uventede hendelser på en effektiv måte	22	78	249
Takket være ressursene mine, så vet jeg hvordan jeg skal takle uventede hendelser	21	79	252
Når jeg møter et problem, så finner jeg vanligvis flere løsninger på det	17	83	257
Samme hva som hender så er jeg vanligvis i stand til å takle det.	15	85	253
Jeg klarer alltid å løse vanskelige spørsmål hvis jeg prøver hardt nok	10	90	257
Hvis jeg er i knipe, så finner jeg vanligvis en vei ut	10	90	257
Jeg kan løse de fleste problemer hvis jeg går tilstrekkelig inn for det	9	91	256

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

6.5. Behandling for psykiske helseplager

I tillegg til at mange innsatte har flere kjennetegn på psykisk lidelse har en stor andel, 35 prosent, fått behandling for psykiske problemer før innsettelse. Vi har ikke tilsvarende tall for den øvrige befolkningen, men i levekårsundersøkelsen helse oppga 5 prosent av referansegruppen at de hadde vært hos psykolog, psykiater eller psykiatrisk sykepleier de siste 12 månedene før undersøkelsen. I innsatteundersøkelsen spurte vi om hele livet før innsettelsen og ikke kun de siste 12 månedene. Dette vil føre til at behandlinger langt tilbake i tid faller inn under spørsmålet som blir brukt i levekår innsatte, men ikke levekår helse. Forskjellen er allikevel så stor at det kan tyde på at det er mer vanlig blant innsatte å ha gått til psykiatrisk behandling enn blant befolkningen for øvrig.

Nesten alle de innsatte, 94 prosent, som fikk behandling før innsettelse, fikk den frivillig. De gjenstående 6 prosentene fikk behandling under tvang. På spørsmål om hva slags behandling de hadde fått, oppga 78 prosent at de hadde fått poliklinisk

behandling der de ikke ble innlagt på sykehus, 20 prosent hadde blitt innlagt og 18 prosent hadde fått annen type behandling²⁹.

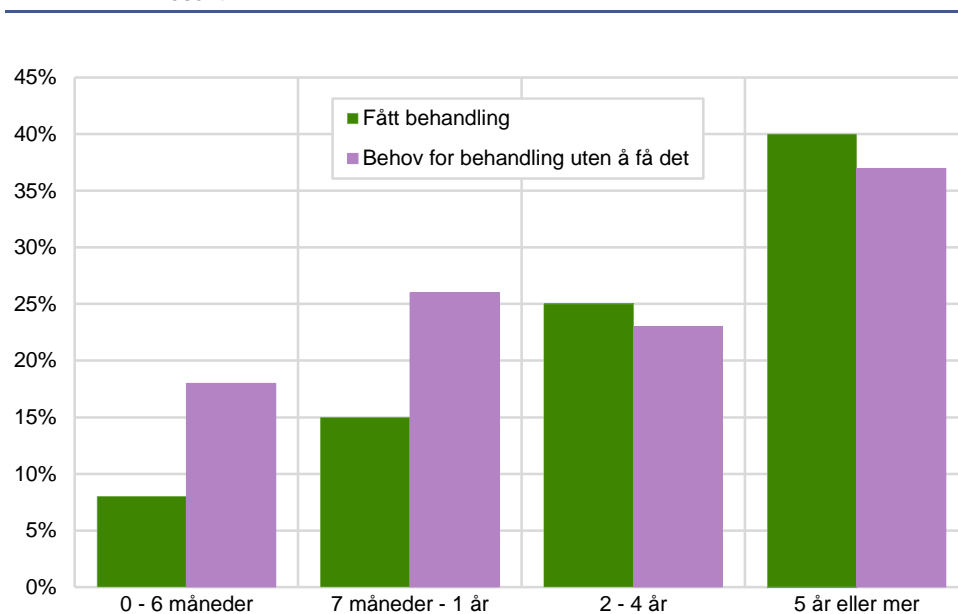
Tabell 6.7. Behandling for psykiske lidelser. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Fikk behandling for psykiske problemer før fengsling	35	39
Frivillig	94	95
Tvang	6	5
Poliklinisk behandling	78	78
Behandling ved hjelp av innleggelse	20	22
Annen form for behandling	18	20
Behov for psykiatrisk behandling uten å få det før fengsling	29	32
Fått behandling for psykisk lidelse i løpet av fengslingen	20	12
Behov for psykiatrisk behandling uten å få det i løpet av fengslingen	25	18
Antall personer	261	261

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

De innsatte ble også spurt om de noen gang hadde hatt et udekket behov for psykiatrisk behandling. 29 prosent av innsatte oppgir at de på et tidspunkt før innsettelse hadde behov for psykiatrisk behandling uten å få det. Dette inkluderte også personer som ikke hadde fortalt noen om behovet. Det er like vanlig å si at man har hatt et udekket behov blant personer som har og personer som ikke har mottatt psykiatrisk behandling. Det er derimot en signifikant forskjell mellom innsatte som har sonet tidligere og innsatte som sitter i fengsel for første gang. 34 prosent av innsatte som har sonet tidligere sier at de ikke har fått behandling de har trengt, mens 22 prosent av førstegangssonerne har vært i denne situasjonen. Lange ventelister var den vanligste grunnen til at innsatte ikke hadde fått psykiatrisk behandling ved behov.

Figur 6.4. Behandling for psykiske lidelser i fengsel, etter domslengde. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Også behandling for psykiske lidelser i løpet av fengselsoppholdet ble kartlagt. 20 prosent hadde fått psykiatrisk behandling i fengsel, og 25 prosent hadde hatt behov for behandling i løpet av fengslingen uten å få det. Det var omtrent like stor andel førstegangssonere og personer som hadde sonet før som hadde mottatt behandling i

²⁹ På dette spørsmålet var det mulig å oppgi at man hadde fått flere typer behandling og totalen blir derfor høyere enn 100.

fengsel, men en signifikant høyere andel i den sistnevnte gruppen sa at de hadde hatt behov for behandling uten å få det. Som man ser i figur 6.4 er det også en signifikant sammenheng mellom domslengde og andelen som har mottatt behandling. Kun 8 prosent av dem som sitter inne i et halvt år eller kortere har mottatt behandling, mens 40 prosent av dem som sitter på dommer på fem år eller mer har fått psykiatrisk behandling i fengsel. Andelen som har hatt behov for behandling i fengsel uten å få det er også lavere blant dem som sitter på korte dommer, men denne forskjellen er mindre. Dette fører til at både andelen som har mottatt behandlinger og som uttrykker at de har hatt behov for behandling uten å få det er lavere i årspopulasjonen enn i tverrsnittspopulasjonen.

7. Vold og trusler

Omtrent en fjerdedel av de innsatte sitter i fengsel på grunn av voldskriminalitet, og det er tenkelig at disse og en del andre var i miljøer der vold var utbredt før innsettelse. Flere studier har funnet at utsatthet for vold i oppveksten øker sjansen for selv å utøve vold senere i livet (Herrenkohl mfl. 2004 og Sunday mfl. 2011). Mange voldelige kriminelle lever i subkulturer der man benytter vold for å forholde seg til andre og for å løse konflikter³⁰. Det kan altså tenkes de hadde klart større sjanse enn andre til å bli utsatt for vold, og at dette har bidratt til at de utførte de kriminelle handlingene de ble satt i fengsel for. Voldshandlingene vil i så fall ha diverse åpenbare negative konsekvenser i seg selv og føre til senket livskvalitet.

I dette kapitlet presenterer vi funn som viser at innsatte i betydelig større grad enn referansegruppen var utsatt for vold i året før innsettelse. 27 prosent av fengselsinnsatte hadde vært offer for vold i løpet av disse 12 månedene. I tilsvarende grupper fra den øvrige befolkningen er andelen 4 prosent. Andelen som har blitt utsatt for trusler som er så alvorlige at de ble redde er også klart høyere. Innsatte under 40 år var mest voldsutsatte i året før innsettelsen. Vi ser også på utsatthet for vold og trusler under soningen. I overkant av en av ti har blitt utsatt for vold i fengselet, og en like stor andel har selv utført vold i løpet av fengslingen. Det er en klar tendens til at innsatte som har utført vold i fengselet har større sjanse for selv å ha vært utsatt for det.

7.1. Utsatthet for vold og trusler før innsettelse

Innsatte har vært klart mer utsatt for vold før de havnet i fengsel, enn tilsvarende grupper i den øvrige befolkningen. 27 prosent av fengselsbefolkningen sier de ble utsatt for vold i året før de ble fengslet. I referansegruppen har 4 prosent blitt utsatt for vold de siste 12 månedene³¹. 7 prosent av de innsatte har blitt utsatt for flere enn tre voldshandlinger i dette året, mens under 1 prosent i den øvrige befolkningen har blitt utsatt for vold så mange ganger. 13 prosent av de innsatte oppgir at de har vært utsatt for vold i egen bolig, og en like stor andel at de har blitt utsatt for vold på en veg, gate eller annen offentlig plass. På spørsmål om hvem som utførte volden oppgir 17 prosent av de innsatte at de har blitt utsatt for vold fra en tilfeldig bekjent, 11 prosent at de har blitt utsatt for vold fra en ukjent og 8 prosent fra en venn, nabo eller kollega. 3 prosent har blitt utsatt for et slikt overgrep fra et familiemedlem eller fra en person som utøver makt i yrket (for eksempel en politimann).

Det er en del variasjon innad i fengselsbefolkningen i hvem som er mest utsatt for vold. 31 prosent av innsatte under 40 år ble utsatt for vold i året før innsettelse, mens 20 prosent av innsatte på 40 år og over ble det. Dette er i tråd med mønsteret i befolkningen for øvrig der unge er mest utsatt for vold. I den referansegruppen er det også et signifikant skille mellom dem over og under 25 år. Dette skillet finner vi ikke blant de innsatte. I årspopulasjonen er aldersforskjellene enda klarere. Det er også en tendens til at innsatte som sitter på korte dommer var mer voldsutsatte året før innsettelse enn innsatte som sitter på lange dommer, men den forskjellen er ikke signifikant. Som vi ser i figur 7.1 er det derimot en signifikant forskjell mellom innsatte som har gjennomført tidligere fengselsdommer og innsatte som soner for første gang. 33 prosent av innsatte som også tidligere har sittet i fengsel var utsatt for vold i året før innsettelse, mens 20 prosent av innsatte som sitter inne for første gang var det. Det var ingen signifikant forskjell i faren for å være utsatt

³⁰ For en gjennomgang av teoriene rundt slike voldelige subkulturer, se McGloin mfl. (2011).

³¹ Spørsmålene ble stilt på litt forskjellige måter i de to undersøkelsene. De innsatte ble spurt om de ble utsatt for vold, mens den øvrige befolkningen fikk to spørsmål: om de hadde blitt utsatt for vold som førte til synlige merker eller kroppsskader og om de hadde blitt utsatt for vold som ikke førte til slike skader. I denne rapporten slås disse to typene vold sammen. Til sammen kan spørsmålet den øvrige befolkningen fikk være litt bredere enn spørsmålet de innsatte fikk, og den rapporterte andelen i befolkningen kan derfor være noe høyere enn den ville vært dersom de fikk samme spørsmål som de innsatte.

for vold mellom personer som sonet dom for voldsforbrytelser og andre innsatte. Dette taler imot idéen om at voldskriminelle er i subkulturere der vold er en vanlig og akseptert uttrykksform.

Tabell 7.1. Andel som har blitt utsatt for vold siste 12 måneder (før innsettelse). Siste tilgjengelige år. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse- gruppe tverrsnitt	Innsatte år	Referanse- gruppe år
Alle	27	4	30	1
Aldersgruppe				
18-24 år	29	8	40	8
25-39 år	32	4	36	4
40 år og over	20	1	17	1
Doms lengde				
0 - 6 måneder	32		33	
7 måneder - 1 år	28		28	
2 - 4 år	22		22	
5 år eller lengre	24		22	
Tidligere fengsling				
Sonet før	33		35	
Førstegangssoner	20		24	
Antall voldsepisoder				
1	10	2	14	1
2-3	10	1	7	0
4 eller flere	7	0	9	0
Antall personer	260	6 137	260	6 137

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2012.

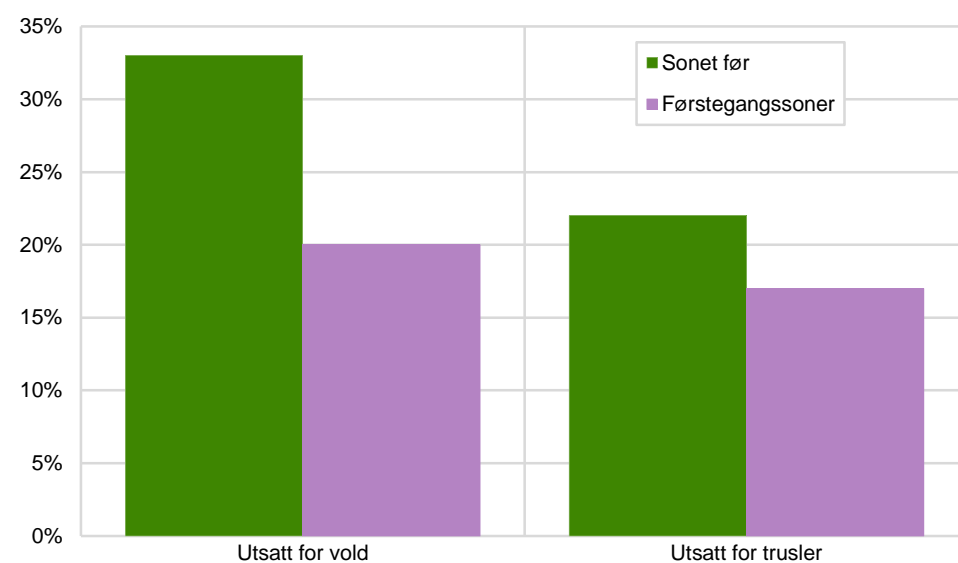
Tabell 7.2. Andel som har blitt utsatt for trusler som var så alvorlig at de ble redde siste 12 måneder (før innsettelse). Siste tilgjengelige år Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse- gruppe tverrsnitt	Innsatte år	Referanse- gruppe år
Alle	20	3	17	1
Aldersgruppe				
18-24 år	25	3	28	3
25-39 år	26	4	22	3
40 år og over	10	2	4	1
Doms lengde				
0 - 6 måneder	17		15	
7 måneder - 1 år	19		21	
2 - 4 år	15		13	
5 år eller lengre	31		27	
Tidligere fengsling				
Sonet før	22		20	
Førstegangssoner	17		13	
Antall trusselepisoder				
1	6	2	7	1
2-3	5	1	4	0
4 eller flere	7	0	5	0
Antall personer	260	6 132	260	6 132

Kilder: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2012.

I tillegg til utsatthet for vold spurte vi om de innsatte hadde blitt utsatt for trusler som var så alvorlige at de ble redde i løpet av de siste 12 månedene før innsettelse. 20 prosent av innsatte hadde blitt utsatt for slike trusler i året før de ble satt inn. Dette er signifikant høyere enn i referansegruppen, der 3 prosent hadde fått slike trusler det siste året. Igjen er det en signifikant forskjell på alder. 25 prosent av innsatte under 40 år og 10 prosent av innsatte over 40 år hadde blitt utsatt for trusler de ble redde av. Det er også en signifikant forskjell etter domslengde, der de innsatte på de lengste dommene hadde større sannsynlighet for å bli utsatt for trusler. Innsatte som hadde sonet dommer tidligere hadde også større sannsynlighet for å være truet, men den forskjellen var ikke signifikant.

Figur 7.1. Andel som har blitt utsatt for vold og trusler i siste 12 måneder før innsettelse blant personer som har sonet en dom tidligere og blant førstegangssonere. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

7.2. Utsatthet for vold og trusler i fengsel

Respondentene ble videre spurt om de hadde blitt utsatt for vold og trusler i løpet av nåværende fengsling. 13 prosent av innsatte har blitt utsatt for vold under fengslingen, og en like stor andel hadde blitt utsatt for trusler som var så alvorlige at de ble redde. Det er stor overlapping mellom disse to gruppene. 56 prosent av dem som hadde blitt utsatt for alvorlige trusler hadde også blitt utsatt for vold, mens 7 prosent av dem som ikke hadde blitt truet hadde blitt utsatt for vold i fengsel. Nesten alle tilfellene av vold har blitt utført av andre innsatte, og kun 1 prosent av innsatte opplyser at de har blitt utsatt for vold fra ansatte i fengselet.

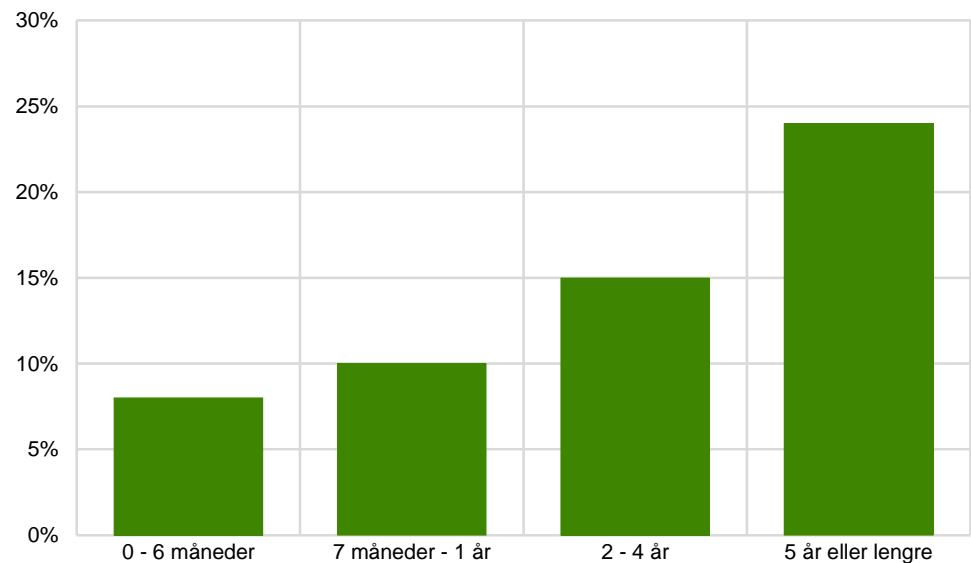
Tabell 7.3. Andel som har blitt utsatt for vold og trusler som var så alvorlig at de ble redde mens de satt i fengsel. 2014. Prosent

	Utsatt for vold i fengsel		Utsatt for trusler i fengsel	
	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Alle	13	10	13	9
Aldersgruppe				
18-24 år	10	5	8	4
25-39 år	13	8	12	7
40 år og over	15	16	15	16
Doms lengde				
0 - 6 måneder	8	8	10	9
7 måneder - 1 år	10	10	9	8
2 - 4 år	15	16	12	10
5 år eller lengre	24	23	25	23
Tidligere fengsling				
Sonet før	15	14	13	13
Førstegangssonere	11	5	12	5

Antall personer 260 260 260 260
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

De eldre innsatte har like stor sannsynlighet for å ha blitt utsatt for vold og trusler som de unge, men personer med lange dommer har vært i volds- og trusselepisoder i signifikant større grad enn personer med korte dommer.

Figur 7.2. Andel som har vært utsatt for vold i fengsel, etter domslengde. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Utsatthet for vold varierer en del mellom ulike grupper av innsatte. 24 prosent av personene som soner dommer på fem år eller mer har vært et offer for en voldsepisode, og 25 prosent har vært utsatt for trusler som gjorde dem redde. Til sammenlikning har 9 prosent av dem som soner under et år vært utsatt for både vold og trusler. Det skal også bemerkes at de innsatte med de lengste dommene i gjennomsnitt har tilbragt mer tid i fengsel enn personene med korte dommer, og at tidsperiodene som sammenliknes derfor ikke er like. Det er ingen signifikante forskjeller mellom innsatte med ulik domshistorikk i tverrsnittspopulasjonen, men det er signifikant mer sannsynlig at personer med tidligere dommer har vært utsatt for både vold og trusler i årspopulasjonen. Variasjonen i utsatthet for vold gjenspeiles ikke i frykt for at det skal skje igjen. 19 prosent av de innsatte sier at det er svært eller noe urolig for å bli utsatt for vold eller trusler, men det er ingen signifikante forskjeller mellom innsatte med ulik alder, domslengde eller domshistorikk.

7.3. Utført vold og trusler i fengsel

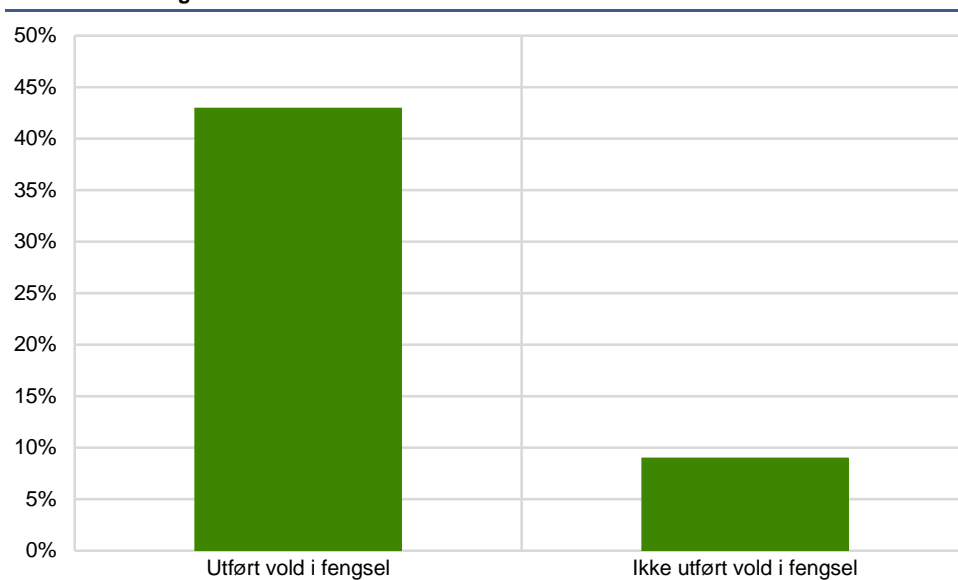
Vi ville også vite om de innsatte rapporterte at de selv hadde utført vold og trusler, og om dette hadde noen sammenheng med utsatthet for vold og trusler. 14 prosent sier at de selv har utført vold i fengsel, enten mot andre innsatte, ansatte i fengselet eller andre. Volden er nesten utelukkende utført mot andre innsatte, og under 1 prosent oppgir at de har utført vold mot en ansatt i fengslet. En omtrent like stor andel, 13 prosent, har utsatt noen for trusler i fengsel.

Personer som har sonet tidligere dommer er signifikant mer voldelige enn innsatte som gjennomfører sitt første fengselsopphold. 19 prosent av innsatte som også tidligere har sittet i fengsel har utført vold, og 18 prosent har utsatt noen for trusler. Blant førstegangssonerne har derimot 7 prosent utført vold og en like stor andel truet andre. Ellers er det liten forskjell mellom de ulike innsattegruppene. Det er en tendens til at unge innsatte har utført flere volds- og trusselhandlinger, men forskjellen er ikke signifikant. Det er også en tendens til at færre av de innsatte som sitter på dommer under et halvt år har utført vold eller trusler, men heller ikke denne forskjellen er signifikant. Dette er overraskende ettersom innsatte på korte dommer har hatt en kortere periode der de har hatt muligheten til å utføre vold eller trusler.

Tabell 7.4. Andel som har blitt utsatt for vold og trusler som var så alvorlig at de ble reddet mens de satt i fengsel. 2014. Prosent

	Utført vold i fengsel		Utsatt noen for trusler i fengsel	
	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Alle	14	10	13	9
Aldersgruppe	15	9	17	14
18-24 år	16	8	14	7
25-39 år	10	15	10	8
40 år og over				
Doms lengde				
0 - 6 måneder	7	7	6	4
7 måneder - 1 år	13	13	17	16
2 - 4 år	22	22	15	17
5 år eller lengre	14	14	13	16
Tidligere fengsling				
Sonet før	19	15	18	12
Førstegangssoner	7	4	7	5
Antall personer	260	260	260	260

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Figur 7.3. Andel av innsatte som har vært ofre for vold i fengsel, etter om de har utført vold i fengsel. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Det er derimot en klar sammenheng mellom dem som har vært voldsofre og dem som sier at de selv har utført vold. 43 prosent av innsatte som sier de har utført vold i fengsel har også vært offer for vold i fengsel, mens 9 prosent av dem som ikke har utført vold under fengslingen er voldsofre. Det er ingen signifikant sammenheng mellom å ha utsatt noen for trusler og selv ha blitt utsatt for slike trusler.

8. Rusbruk

Bruk av rusmidler kan føre med seg mange levekårsproblemer: Man kan få økonomiske problemer ved at penger til rusmidler blir prioritert foran andre utgifter, det kan være problematisk i jobb- eller utdanningssammenheng, og det kan komplisere sosiale forhold. Behov for penger og kontakt med de kriminelle miljøene som selger narkotika kan også bidra til at man selv begynner med kriminalitet. Levekårsundersøkelsen blant innsatte i 2003 fant at et klart flertall av innsatte brukte alkohol jevnlig, og at et lite flertall brukte narkotika (Friestad og Hansen 2004). Tilsvarende funn har blitt gjort i senere undersøkelser³².

Også i denne undersøkelsen finner vi at det er mer utbredt med et tungt rusbruk blant innsatte enn blant tilsvarende grupper i den øvrige befolkningen. Andelen som drakk alkohol før innsettelse er ikke høyere enn ellers i befolkningen, men det er en høyere andel som drakk mye alkohol ofte. Dette er særlig tydelig for de yngste innsatte. Det er en klar forskjell i andelen som bruker narkotika. Over halvparten av de innsatte har brukt narkotika i året før de ble satt inn, mot 7 prosent av referansegruppen. Narkotikabruken blant de innsatte er variert, og en stor andel har brukt tunge stoffer, mens narkotikabruken i referansegruppen nesten utelukkende består av cannabisprodukter. Vi finner at både narkotikabruk og stort forbruk av alkohol er mer utbredt blant innsatte som har sonet tidligere dommer enn blant innsatte som soner sin første dom. Nesten halvparten av de innsatte som brukte narkotika fire til syv ganger i uken før innsettelse hadde fått behandling for rusbruk under innsettelsen. Likevel følte nesten 20 prosent av de tunge narkotikabrukene at de hadde hatt behov for slik behandling i fengsel uten å få det.

8.1. Alkoholbruk

Alkoholbruk er den klart vanligste rusformen i samfunnet, og det er derfor den rusformen der det er lettest å sammenlikne de innsatte med den øvrige befolkningen. I undersøkelsen spurte vi respondentene om hvor ofte de drakk alkohol de siste 12 månedene før innsettelse, og hvor ofte de drakk seg beruset i denne perioden. Dette korresponderer til spørsmål i undersøkelsen om rusmidler og tobakk (rusundersøkelsen) som går ut til hele befolkningen (Ødegård 2008).

Tabell 8.1. Hvor ofte ble alkohol drukket de siste 12 månedene (før innsettelse)? 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referansegruppe tverrsnitt	Innsatte år	Referanse- gruppe år	Befolkningen 18+
4-7 ganger i uken	19	3	19	3	3
2-3 ganger i uken	20	15	15	15	14
1 gang i uken	8	19	5	20	16
Månedlig	20	31	26	31	30
Sjeldnere	18	18	23	18	22
Ikke siste år	8	10	5	9	10
Aldri	8	4	6	4	5
Antall personer	259	1 997	259	1 997	1 997

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Undersøkelse om rusmidler og tobakk 2014.

Det er en høyere andel av innsatte som drikker alkohol ofte enn i referansegruppen. 39 prosent av innsatte drakk alkohol mer enn en gang i uken i året før innsettelse, og tabell 8.2 viser at 26 prosent drakk seg beruset mer enn en gang i uken. I referansegruppen var derimot andelen som drakk alkohol oftere enn ukentlig 21 prosentpoeng lavere. Kun 1 prosent av referansegruppen drakk seg beruset mer enn en gang i uken. Det er noe mindre forskjell i andelen som drakk alkohol ukentlig. Det er like vanlig ikke å ha drukket alkohol siste år blant innsatte og i befolkningen for øvrig, og det er en noe lavere andel innsatte enn i referansegruppen som ikke har drukket seg beruset siste år. Det er derimot en signifikant høyere andel av innsatte som aldri har drukket alkohol sammenliknet med den øvrige befolkningen. Det er med andre ord ikke en større andel som drikker alkohol blant innsatte enn i

³² Ødegård (2008)

sammenliknbare grupper ellers i befolkningen, men det er mer vanlig å drikke mye og ofte.

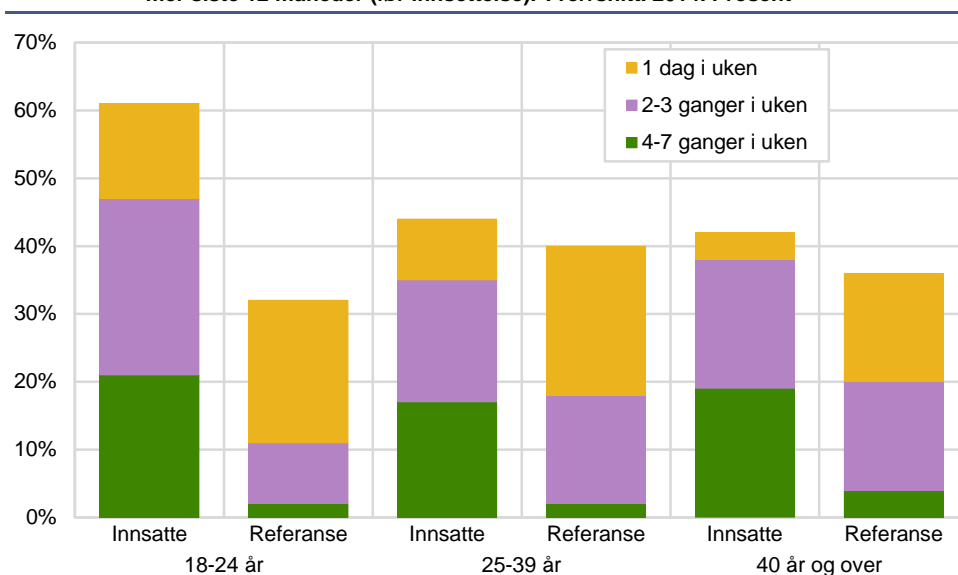
Tabell 8.2. Hvor ofte drakk du så mye alkohol at du følte deg beruset de siste 12 månedene (før innsettelse)? 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referansegruppe tverrsnitt	Innsatte år	Referanse- gruppe år	Befolkningen 18+
4-7 ganger i uken	13	0	12	0	0
2-3 ganger i uken	13	1	13	1	0
1 gang i uken	8	2	5	2	1
Månedlig	21	14	28	15	9
Sjeldnere	19	46	21	46	39
Ikke siste år	13	33	11	33	46
Aldri	13	4	9	4	5
Antall personer	264	1 988	264	1 988	1 988

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Undersøkelse om rusmidler og tobakk 2014.

Figur 8.1 viser at forskjellen i drikkefrekvens mellom innsatte og befolkningen for øvrig er særlig klar i den yngste aldersgruppen. Blant innsatte under 25 år drakk 61 prosent alkohol minst en gang i uken i året før innsettelse. Dette inkluderer 47 prosent som drakk to eller flere ganger i uken. Dette er henholdsvis 29 og 36 prosentpoeng høyere enn for samme aldersgruppe i referansegruppen. For de andre aldersgruppene er det derimot ingen signifikant forskjell i andelen som drikker alkohol ukentlig, men en signifikant høyere andel av de innsatte drakk alkohol oftere enn ukentlig. I alle aldersgrupper drakk en signifikant høyere andel av innsatte seg beruset ukentlig.

Figur 8.1. Andel av innsatte og referansegruppen som drikker alkohol en gang i uken eller mer siste 12 måneder (før innsettelse). Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Undersøkelse om rusmidler og tobakk 2014.

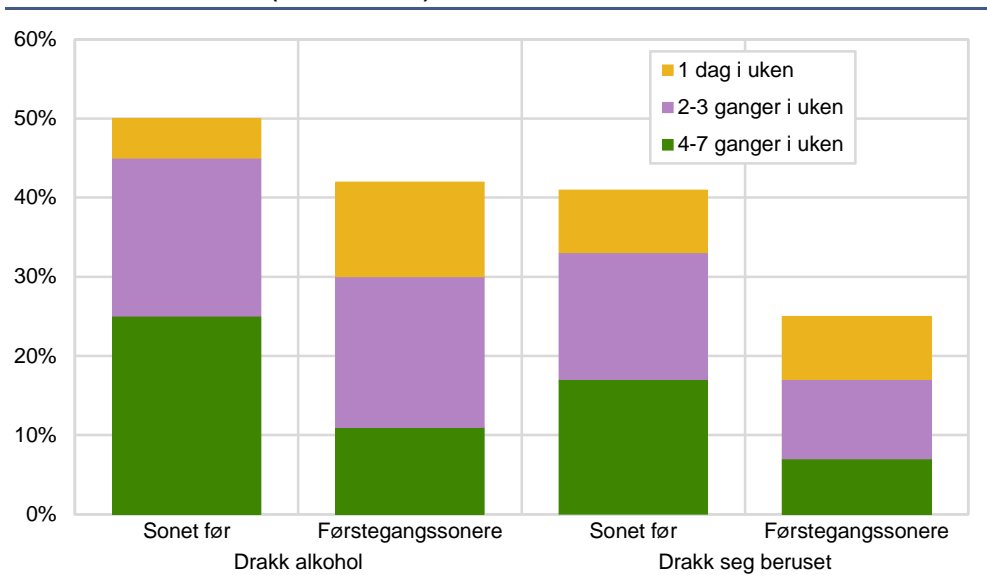
Drikkefrekvensen før innsettelse var høyere blant innsatte som har sonet gjentatte dommer sammenliknet med innsatte som sitter inne på sin første dom. 45 prosent av innsatte som hadde tidligere fengselsdommer drakk alkohol mer enn en gang i uken i året før innsettelse. Blant personer som sonet sin første dom drakk 30 prosent alkohol mer enn en gang i uken. Forskjellen i hvor ofte man drakk seg beruset var enda større. 41 prosent av gjengangssonerne drakk seg beruset minst en gang i uken, mens 25 prosent av førstegangssonerne gjorde det.

Respondentene ble også bedt om å beskrive sitt eget forhold til alkohol. De fikk fire alternativer: ikke-bruker³³, tilfeldig bruker, jevnlig bruker og storbruker. I dette spørsmålet ville vi se hvordan de innsatte vurderte sitt forhold til alkohol i dag som

³³ Personene som aldri hadde drukket alkohol ble plassert i denne kategorien, men fikk ikke spørsmålet.

et supplement til informasjonen vi hadde om bare vanene før innsettelse. Det store flertallet (68 prosent i tverrsnittsutvalget) plasserer seg i de to midtkategoriene, som tilfeldige eller jevnlig brukere av alkohol. Det er allikevel betydelige grupper som plasserer seg i de to andre kategoriene. 23 prosent beskriver seg som ikke-brukere av alkohol. Flesteparten av disse drakk heller ikke før i året før innsettelse. 9 prosent beskriver seg som storbrukere. Nesten alle disse drakk seg beruset fire ganger i uken eller oftere i året før innsettelse.

Figur 8.2 Andel av personer som har sonet før og førstegangssonere som drakk alkohol en gang i uken eller oftere og som drakk seg beruset en gang i uken eller oftere siste 12 måneder (før innsettelse). Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Undersøkelse om rusmidler og tobakk 2014.

Tabell 8.3. Beskrivelse av eget forhold til alkohol og andel som har hatt perioder der de ikke kunne stoppe å drikke. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Hvis du skulle beskrive ditt eget forhold til alkohol, ville du kalle deg en...		
Ikke-bruker	23	15
Tilfeldig bruker	44	51
Jevnlig bruker	24	23
Storbruker	9	10
Andel storbrukere		
Sonet før	12	11
Førstegangssonere	5	9
Har hatt perioder der man ikke kunne stoppe å drikke		
Sonet før	35	37
Førstegangssonere	16	13
Antall sonet før	144	144
Antall førstegangssonere	117	117
Antall personer	261	261

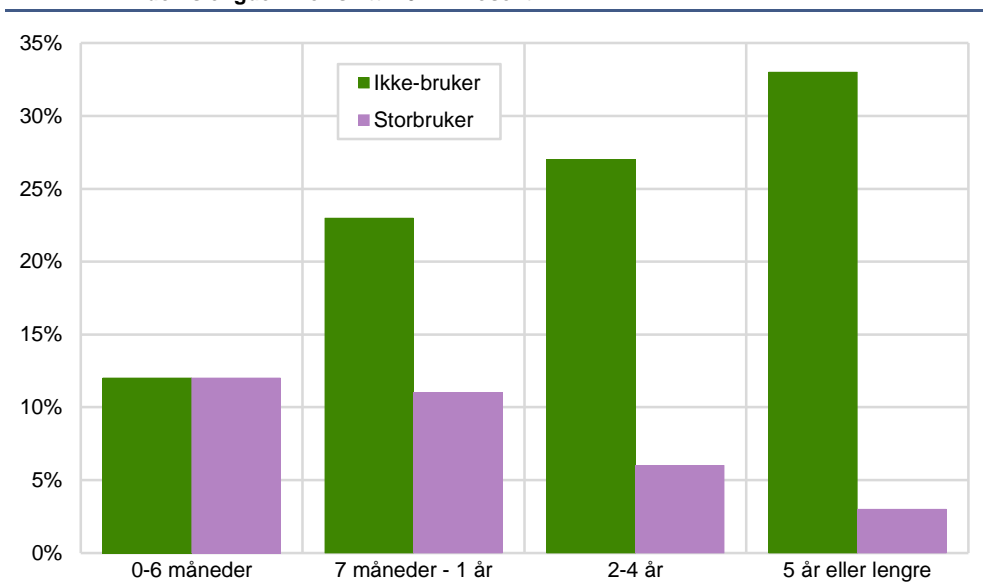
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Andelen storbrukere av alkohol er signifikant høyere blant innsatte som har sonet tidligere dommer enn innsatte som soner sin første dom. 12 prosent av innsatte som har sittet i fengsel tidligere karakteriserer seg som storbrukere, mens 5 prosent av innsatte som sitter i fengsel for første gang gjør det. Vi spurte også om man hadde hatt perioder i livet der man ikke kunne stoppe å drikke alkohol. I alt sier 26 prosent av de innsatte at de har hatt slike perioder, men blant dem som har sonet tidligere dommer sier 35 prosent at de har hatt perioder der de ikke kan slutte å drikke. Blant førstegangssonerene er andelen 19 prosentpoeng lavere.

Figur 8.3 viser at det også er en sammenheng mellom domslengde og hvordan man beskriver sitt forhold til alkohol. Blant dem som sitter på korte dommer sier en like stor andel at de er ikke-brukere og storbrukere. Når domslengden øker går andelen

som beskriver seg som ikke-brukere opp og andelen som beskriver seg som storbrukere ned. Blant dem som er dømt til fem år eller mer beskriver 33 prosent seg som ikke-brukere av alkohol og 3 prosent seg som storbrukere.

Figur 8.3. Andel som beskriver seg som ikke-brukere og storbrukere av alkohol, etter domslengde. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

8.2. Narkotikabruk

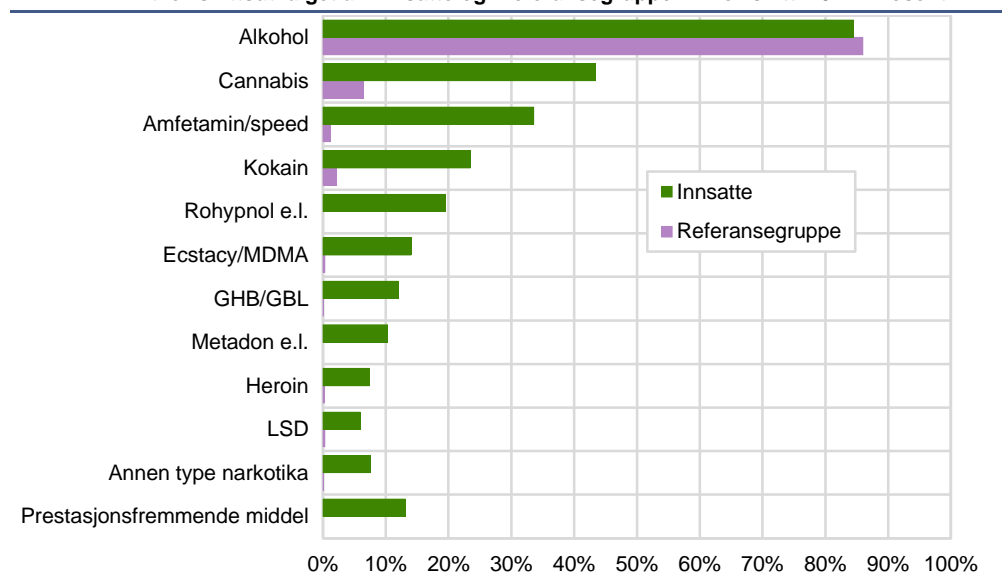
Over så vi at andelen innsatte som drakk alkohol i løpet av et år var omtrent på nivå med sammenliknbare grupper i befolkningen (selv om en høyere andel drakk alkohol ofte). Derimot er andelen innsatte som har brukt narkotika siste 12 måneder før innsettelse klart høyere enn andelen av referansegruppen som har brukt narkotika siste år.

Et flertall av innsatte, 56 prosent, brukte narkotika i året før de ble satt i fengsel³⁴. 7 prosent av referansegruppen har brukt narkotika de siste 12 månedene. Flesteparten av narkotikabrukerne i referansegruppen har kun brukt cannabisprodukter. 6 prosent av referansegruppen har brukt cannabis. Ingen andre narkotiske stoffer har blitt brukt av mer enn 2 prosent av referansegruppen. Blant innsatte har derimot 43 prosent brukt stoffer utvunnet av cannabis året før innsettelse. 34 prosent har brukt amfetamin eller speed i denne perioden og i overkant av 20 prosent brukt kokain eller speed og Rohypnol og liknende stoff. 7 prosent av de innsatte hadde brukt heroin i året før de fengslet. Narkotikabruk er altså mye mer utbredt blant innsatte enn i referansegruppen, og mens narkotikabruken i referansegruppen stort sett består av cannabisprodukter har en stor andel av de innsatte brukt harde stoffer i året før de ble fengslet.

Prestasjonsfremmende eller muskeloppbyggende midler som anabole steroider eller veksthormoner kan tenkes å være særlig utbredt i kriminelle miljøer der muskler og fysisk styrke er en fordel. Undersøkelsen viser at 13 prosent av de innsatte hadde brukt slike midler de siste 12 månedene før innsettelse. Vi har ikke tilsvarende tall for befolkningen som helhet, men i rusundersøkelsen sa 2 prosent av referansegruppen at de hadde brukt slike stoffer i løpet av livet. Andelen er med andre ord signifikant høyere blant de innsatte. Bruk av slike midler er mest utbredt blant innsatte under 40 år, blant innsatte som sitter på korte dommer og blant innsatte som har sonet tidligere fengselsdommer.

³⁴ Prestasjonsfremmende eller muskeloppbyggende midler er ikke inkludert som et narkotisk stoff.

Figur 8.4. Andel som har brukt diverse rusmidler siste 12 måneder (før innsettelse) blant tverrsnittsutvalget av innsatte og i referansegruppen. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Undersøkelse om rusmidler og tobakk 2014.

Vi så over at et flertall av innsatte har brukt narkotiske stoffer det siste året før de ble satt i fengsel. Mange av disse har også en høy brukerfrekvens. 34 prosent av fengselsbefolkningen brukte narkotika minst fire dager i uken. Ytterligere 10 prosent brukte narkotika en til tre ganger i uken. Samtidig har 35 prosent aldri brukt narkotika. De eldre innsatte bruker narkotika i mindre grad enn de yngre. 53 prosent av innsatte under 40 år og 30 prosent av innsatte over 40 år brukte narkotika ukentlig i året før de kom i fengsel. Forskjellene er enda større mellom innsatte med ulik domshistorikk. 83 prosent av innsatte med tidligere dommer har brukt narkotika i året før innsettelse, mens 43 prosent av førstegangssonere har brukt slike rusmidler i denne perioden. Andelen som brukte stoff ukentlig er 37 prosentpoeng høyere blant innsatte som har sittet inne tidligere sammenliknet med dem som sitter i fengsel for første gang.

Tabell 8.4. Narkotikabruk siste år før innsettelse. Tverrsnittsutvalg. 2014. Prosent

	4-7 ganger i uken	1-3 ganger i uken	Sjeldnere enn ukentlig	Ikke siste år	Aldri	Antall personer
Alle	34	10	12	8	35	259
Aldersgruppe						
18-24 år	39	13	18	11	20	48
25-39 år	40	13	14	7	25	113
40 år og over	25	5	8	7	55	98
Domslengde						
0 - 6 måneder	29	17	17	9	28	46
7 måneder - 1 år	40	7	12	8	32	91
2 - 4 år	39	11	12	3	35	64
5 år eller lengre	27	3	7	12	52	58
Tidligere fengsling						
Sonet før	47	14	18	4	17	143
Førstegangssonere	19	5	6	13	57	116
Innsatte år	26	15	13	11	35	259

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Vi spurte også respondentene om de kunne beskrive sitt forhold til narkotika. Omtrent halvparten av de innsatte, 51 prosent, beskriver seg som brukere. De resterende 49 prosentene beskriver seg som ikke-brukere. Brukerne inkluderer 20 prosent som beskriver seg som storbrukere.

Respondentene som sa at de hadde brukt narkotika fikk spørsmål om hvor gamle de var første gang de brukte slike rusmidler. I gjennomsnitt var de innsatte 16 og et halvt år ved narkotikadebuten, men det var stor spredning. Den yngste var åtte år

første gang slike rusmidler ble brukt og den eldste var 37 år. Omtrent halvparten av de innsatte har hatt perioder der de har brukt narkotika daglig eller nesten daglig.

Nok en gang er det en signifikant forskjell mellom dem som soner sin første dom og dem som tidligere har sittet i fengsel. Et klart flertall, 71 prosent, av dem som gjennomfører sin første fengselsstraff beskriver seg som ikke-brukere av narkotika. Men det er også 11 prosent som beskriver seg som storbrukere. Blant gjentatte sonere er derimot andelen som beskriver seg som ikke-brukere 41 prosentpoeng lavere og andelen som beskriver seg som storbrukere 16 prosentpoeng høyere. Også andelen som har hatt perioder med daglig bruk av narkotika er klart høyere blant de gjentatte sonerne (70 prosent) enn blant førstegangssonerne (29 prosent).

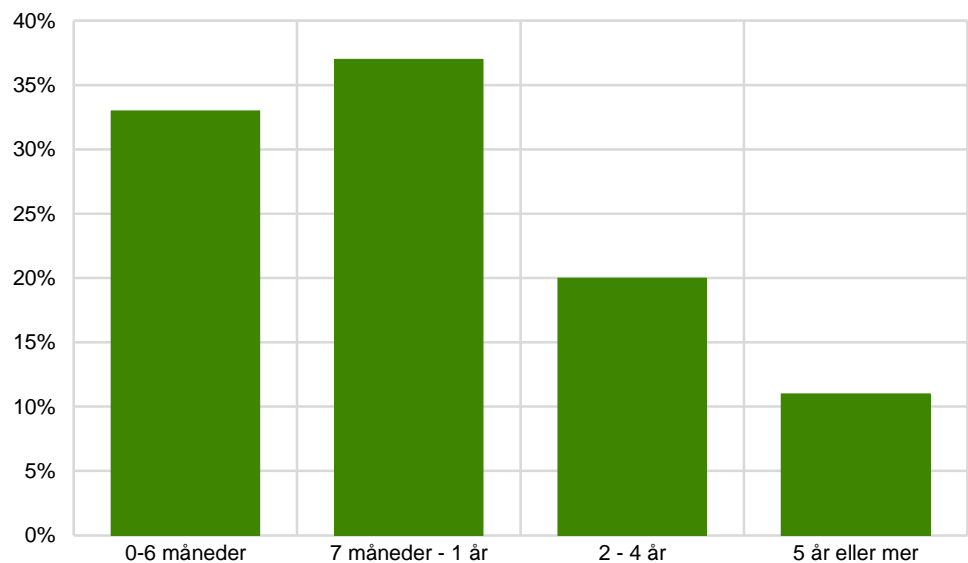
Tabell 8.5. Beskrivelse av eget forhold til narkotika og andel som har hatt perioder der de har tatt narkotika daglig og andel som har tatt narkotika med sprøyte. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Hvis du skulle beskrive ditt eget forhold til narkotika, ville du kalle deg en...		
Ikke-bruker	49	50
Tilfeldig bruker	15	14
Jevnlig bruker	17	21
Storbruker	20	15
Andel ikke-brukere		
Sonet før	30	32
Førstegangssonere	71	72
Andel storbrukere		
Sonet før	27	19
Førstegangssonere	11	11
Gjennomsnittlig alder første gang en prøvde narkotika	16 år og 6 måneder	16 år og 2 måneder
Har hatt perioder der en har brukt narkotika daglig	51	49
Sonet før	70	60
Førstegangssonere	29	35
Har tatt stoff med sprøyte	27	28
Sonet før	43	43
Førstegangssonere	8	9
Gjennomsnittlig alder første gang en tok stoff med sprøyte	21 år og 6 måneder	21 år og 1 måned
Antall sonet før	114	114
Antall førstegangssonere	117	117
Antall personer	261	261

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Sprøytenarkomane regnes ofte som de tyngste rusbrukerne, og sprøytenarkomani kan derfor gi en indikasjon på hvem som i størst grad har falt utenfor samfunnet på grunn av sin rusbruk. I rusundersøkelsen finner man at under 1 prosent av referansegruppen har tatt narkotika med sprøyte, mens 27 prosent av de innsatte har tatt narkotika på denne måten. I snitt tok de innsatte som hadde gjort det, stoff med sprøyte første gang da de var 21 og et halvt år. Også her var det stor variasjon. Den yngste var 12 ved første sprøytebruk og den eldste 50. Også dette er mer vanlig blant de innsatte som har sonet tidligere (43 prosent har brukt sprøyte) enn blant innsatte som soner sin første dom (8 prosent har brukt sprøyte). Det er også en signifikant høyere andel av innsatte som sitter på dommer på under ett år som har tatt stoff med sprøyte.

Figur 8.5. Andel som har tatt stoff med sprøyte, etter domslengde. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Blandingsmisbruk kan også være et tegn på at man er en tung rusbruker. Vi har derfor sett på andelen som rapporterer at de har brukt flere typer narkotika siste år, og hvordan narkotikabruk henger sammen med hyppig bruk av alkohol.

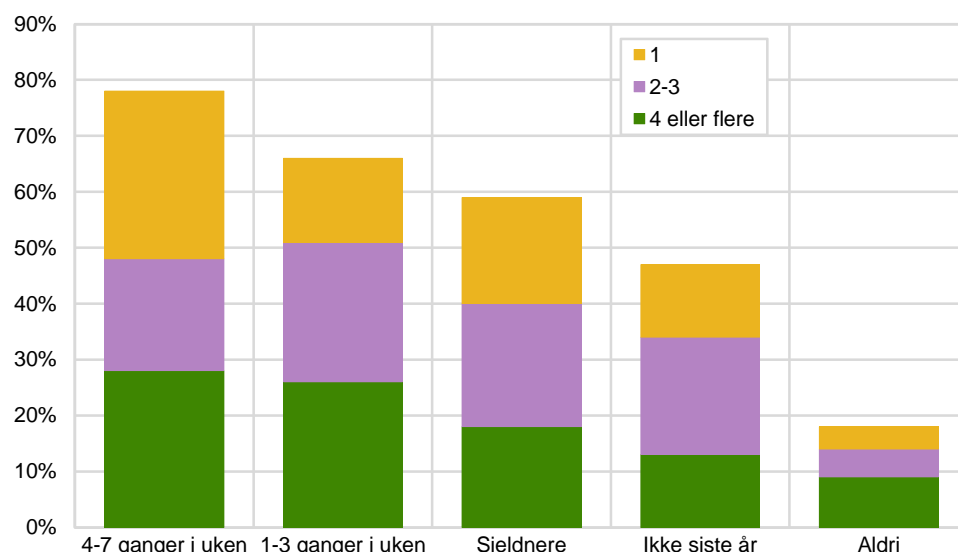
Vi finner et flertall av de innsatte som har brukt narkotika det siste året før innsettelse har brukt mer enn ett rusmiddel. En femtedel av alle innsatte har brukt to eller tre typer narkotika og en omtrent like stor andel har brukt fire eller flere. Det er særlig mange tunge brukere blant personer som soner dommer mellom syv måneder og fire år, og blant innsatte som har sonet tidligere dommer.

Tabell 8.6. Antall typer narkotika brukt i året før innsettelse. 2014. Prosent

	Ingen	1	2-3	4 eller flere	Antall personer
Alle	44	17	20	19	264
Aldersgruppe					
18-24 år	34	21	26	20	49
25-39 år	33	22	21	23	115
40 år og over	61	9	16	14	100
Domslengde					
0 - 6 måneder	40	22	26	12	47
7 måneder - 1 år	40	18	19	23	94
2 - 4 år	38	18	14	30	65
5 år eller lengre	63	7	21	9	58
Tidligere fengsling					
Sonet før	23	18	31	28	147
Førstegangssoner	69	15	7	9	117
Innsatte år	47	16	21	15	264

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Figur 8.6 viser at det også er en sammenheng mellom bruk av narkotika og alkohol for de innsatte. 78 prosent av innsatte som drakk seg beruset fire til syv ganger i uken i året før soningen brukte narkotika de siste 12 månedene før de ble satt i fengsel. Blant dem som drakk seg beruset en til tre ganger i uken hadde 66 prosent brukt narkotika. 59 prosent av dem som drakk seg beruset sjeldnere enn dette og 47 prosent av dem som ikke hadde drukket seg beruset det siste året før innsettelse hadde brukt stoff. Andelen som brukte narkotika dette året var klart lavest blant dem som aldri hadde drukket seg beruset. I denne gruppen hadde 18 prosent brukt narkotika i året før de ble innsatt. Samtidig er det verdt å merke seg at selv om dette er lavt sammenliknet med andre innsatte, er det signifikant høyere enn narkotikabruken i referansegruppen.

Figur 8.6. Antall typer narkotika brukt året før innsettelse etter hvor ofte man drakk seg beruset i dette året. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levекårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

8.3. Behandling for rusproblemer

Kriminalomsorgsdirektoratet tilbyr behandling for rusbruk i 13 av landets fengsler (kriminalomsorgen.no). Det er også åpnet for at innsatte i noen tilfeller kan sone dommen i institusjoner som tilbyr behandling for rusavhengige³⁵. Dette skal gjøre soningen lettere for de mange innsatte som sliter med rusbruk og forberede dem på en rusfri hverdag etter soning. Vi fant at 18 prosent av de innsatte hadde fått behandling for rusproblemer i løpet av soningen. Andelen var ganske lik i de ulike innsattegruppene, men var vanligere blant innsatte som hadde sonet tidligere dommer. Dette er naturlig ettersom en større andel av denne gruppen hadde brukt alkohol og narkotika før innsettelse.

Tabell 8.7. Andel som har fått behandling for rusproblemer og hatt behov for behandling uten å få det i løpet av nåværende soning, 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år	Antall personer
Fått behandling for rusproblemer	18	15	261
Sonet før	27	20	144
Førstegangssonere	8	10	117
Har hatt behov for behandling for rusproblemer uten å få det	10	9	261
Sonet før	16	14	144
Førstegangssonere	3	2	117

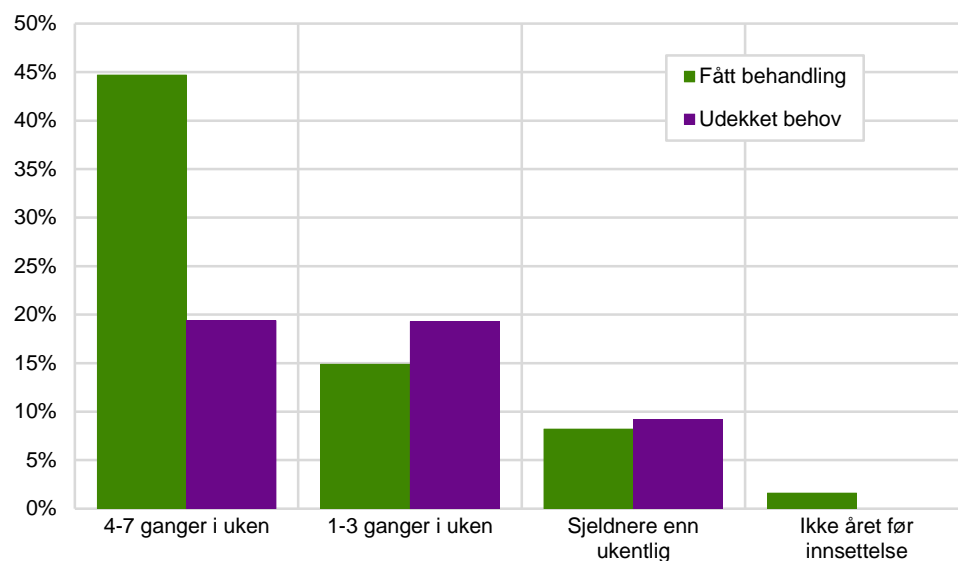
Kilde: Levекårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Innsatte som ikke hadde fått behandling for rusproblemer, men hadde brukt rusmidler i året før innsettelse fikk spørsmål om de hadde hatt et behov for behandling uten å få det. 10 prosent av de innsatte uttrykte at de hadde hatt et slikt udekket behov³⁶. Igjen er andelen høyere blant innsatte som hadde sonet tidligere dommer. I den gruppen hadde 16 prosent hatt et slikt behov uten å få behandling, mens 3 prosent av dem som sonet sin første fengselsstraff var i denne situasjonen.

³⁵ Kun noen få intervjuer ble gjennomført blant innsatte som sonet ved slike institusjoner (§12-soning), se Revold (2015)

³⁶ Personer som hadde fått behandling for rusproblemer fikk ikke dette spørsmålet og er kodet som at de ikke hadde et udekket behov.

Figur 8.7. Andel som har fått behandling og som har hatt behov for behandling uten å få det, etter bruksfrekvens av narkotika året før innsettelse. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Ikke overraskende var det en klar sammenheng mellom narkotikabruk før innsettelse og behandling for rusproblemer. Blant personer som brukte narkotika daglig eller nesten daglig i året før de kom i fengsel, hadde 45 prosent fått behandling for rusproblemer i løpet av soningen. 19 prosent av dem som brukte narkotika daglig eller nesten daglig har hatt et behov for behandling uten å få det. Blant innsatte som brukte narkotika en til tre dager i uken har en lavere andel fått behandling, 15 prosent, men andelen som uttrykker at de har hatt et udekket behov for rusbehandling er like høy som hos dagligbrukerne. I underkant av 10 prosent av innsatte som hadde brukt narkotika sjeldnere enn ukentlig i året før innsettelse hadde fått behandling. En omtrent like stor andel har hatt behov for behandling uten å få det. Blant dem som ikke hadde brukt narkotika i året før innsettelse var behovet lite. Dette kan tyde på at denne gruppen ikke inneholder mange personer som sliter med å holde seg borte fra en narkotikaavhengighet de hadde tidligere i livet.

9. Sosial kontakt og tillit

Levekår består av mer enn materielle verdier. Kontakt med andre gir både glede og en mulighet til å påvirke samfunnet rundt oss. Tillit til andre bygges gjennom deltakelse i felles institusjoner og interaksjon med andre mennesker. Denne tilliten til andre mennesker er grunnleggende i et demokrati der de beste løsningene krever at man tenker på hva som er bra for fellesskapet og ikke bare på hva som er bra for en selv (Putnam 2000). Fængselsinnsatte har forbrutt seg på lovene satt av de demokratiske institusjonene i samfunnet og blitt straffet for det. Det kan tenkes at en grunn til dette er at man har liten tro på at andre gjør det som er best for fellesskapet, og at man derfor må gjøre det en kan for sitt eget beste for å klare seg. Deres tillit til andre mennesker kan derfor både si noe om hvorfor de havnet i situasjonen de er i og om muligheten til å leve et lovlydig liv etter løslatelse.

Sosial kontakt i fengselet ble beskrevet i kapittel 5. I dette kapitlet vil vi se på sosial kontakt generelt og tillit til samfunnet og andre mennesker. En større andel av innsatte enn i referansegruppen sier at de ikke har noen som står dem nær og som de kan snakke fortrolig med. Andelen uten noen nære venner er særlig høy for innsatte på lange dommer. Vi finner også at et flertall av innsatte med barn manglet daglig omsorg for minst et av barna før fængsling, og fire av ti hadde ikke foreldreansvar for minst et barn. Det er også en høy andel med lav tillit til andre mennesker generelt. Andelen som mener at en ikke kan være for forsiktig i omgang med andre mennesker og at folk flest vil prøve å utnytte dem er høyere blant innsatte enn i referansegruppen.

9.1. Sosial kontakt

Sosial kontakt med andre mennesker er et viktig levekårs mål i seg selv, og har også en sammenheng med andre levekårsindikatorer. Man har for eksempel funnet at sosial kontakt med ektefelle, kjæreste, venner eller familie minsker sjansen for depresjon både blant den generelle befolkningen (Barstad 1997) og blant innsatte (Hairston 2015). Mangel på kontakt med andre kan ha bidratt til en vanskelig situasjon i perioden før innsettelse og kan gjøre fængslingen tyngre.

Våre funn tyder på at en høyere andel av innsatte enn i befolkningen for øvrig mangler kontakt med andre mennesker. 12 prosent av de innsatte sier at de ikke har noen som står dem nær, og som de kan snakke fortrolig med. I befolkningen som helhet mangler 3 prosent en slik person.

Tabell 9.1. Andel som ikke har noen som står dem nær, og som de kan snakke fortrolig med. Siste tilgjengelige år. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referansegruppe tverrsnitt	Innsatte år	Referanse- gruppe år
Alle	12	3	7	3
Aldersgruppe				
18-24 år	7	2	6	3
25-39 år	15	3	10	3
40 år og over	10	3	4	3
Doms lengde				
0 - 6 måneder	9		5	
7 måneder - 1 år	8		8	
2 - 4 år	14		14	
5 år eller lengre	18		18	
Tidligere fængsling				
Sonet før	11		6	
Førstegangssoner	12		9	
Antall personer	261	6 079	261	6 079

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2013.

Andelen uten noen som står dem nær øker med domslengde. 18 prosent av dem som soner dommer på fem år eller mer mangler noen de kan snakke fortrolig med. Andelen er signifikant lavere, 9 prosent, blant innsatte som er dømt til ett år eller kortere i fængsel. Vi ser også at andelen uten nære venner er lavere i årspopula-

sjonen av innsatte. Der mangler 7 prosent noen som står dem nær. Det er ingen signifikante forskjeller i andelen som står dem nær mellom ulike aldersgrupper eller personer med ulik domshistorikk.

Tabell 3.2 forsterker bildet av at et flertall av de innsatte har noen gode venner, men at en god del mangler det. 14 prosent har ingen, inkludert familie, de kan regne med hvis de får personlige problemer. En omtrent like stor andel, 15 prosent, sier at de før innsettelse ikke hadde noen gode venner de traff minst en gang i året. Både andelen uten personer de kan stole på ved problemer og uten venner før innsettelse var høyere blant innsatte på lange dommer. Dette tyder på at de innsatte på lange dommer ikke har lavere nivå av sosial kontakt fordi de har mistet kontakt med familie og venner i løpet av årene de har sittet i fengsel, men at de også var mer sosialt isolerte før fengslingen.

Tabell 9.2. Sosial kontakt. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Antall personer man kan regne med ved personlige problemer		
Ingen	14	12
1 eller 2	22	24
3 eller flere	63	64
Hvor ofte var du sammen med gode venner før innsettelse?		
Daglig	32	33
Ukentlig	32	35
Sjeldnere	21	24
Ingen gode venner	15	8
Antall personer	260	260

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Vi vil også se på sosial kontakt med barn før innsettelse. Som vi kommenterte i kapittel 5, der vi så på kontakt med barn under innsettelsen, er dette et sosialt bånd som kan lide under innsettelsen. Det kan være smertefullt for den voksne om han eller hun mister kontakt med egne barn, og det kan være en traumatisk opplevelse i barnets liv. I disse spørsmålene omfattes barn og stebarn den innsatte bodde sammen med før innsettelse, og alle barn utenfor husholdningen som respondenten opplever som sine egne.

Tabell 9.3. Kontakt med barn. 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Innsatte år
Har barn under 18 år?		
Ingen	60	62
I husholdningen	12	7
Utenfor husholdningen	24	27
Både i og utenfor husholdningen	4	4
Juridisk forhold til barn før innsettelse		
Foreldreansvar og daglig omsorg	25	15
Foreldreansvar uten daglig ansvar, men med samværsrett	38	47
Foreldreansvar, uten samværsrett	7	9
Ikke foreldreansvar	30	29
Kontakt med barn siste halvår før fengsling		
Daglig	32	26
Ukentlig	16	10
Månedlig	8	5
Sjeldnere	5	11
Ingen kontakt eller ikke foreldreansvar	39	48
Antall personer med barn	104	104
Antall personer	260	260

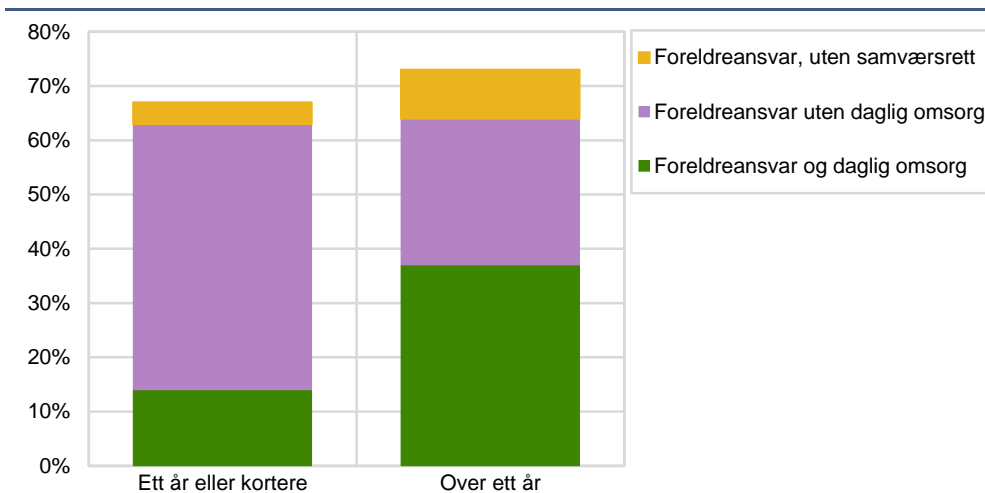
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Fire av ti innsatte har barn under 18 år. Dette inkluderer 12 prosent som hadde unge barn de bodde sammen før innsettelse, 24 prosent som hadde unge barn utenfor husholdningen og 4 prosent som hadde barn under 18 år både i og utenfor husholdningen³⁷. Et flertall av innsatte med barn bodde altså ikke sammen med

³⁷ I kapittel 2 viste vi at 29 prosent av innsatte bodde i husholdning med barn før innsettelse, men dette inkluderte barn over 18 år.

dem før fengsling. På spørsmål om samvær og juridisk forhold til barna før fengsling ser vi at et flertall ikke hadde foreldreansvar for alle barna, og omtrent fire av ti ikke hadde samværsrett med alle barna. 25 prosent av de innsatte med barn har foreldreansvar og daglig omsorg for alle barna sine. Ytterligere 38 prosent har samværsrett med alle barna. 30 prosent av innsatte med barn mangler foreldreansvar for minst ett barn. Disse er inkludert i de 39 prosent av innsatte med barn som sa at de minst hadde et barn de ikke traff i halvåret før innsettelse.

Figur 9.1. Andel av innsatte som soner over og under ett år som har foreldreansvar for barn. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

En høy andel av innsatte med tidligere dommer mangler daglig omsorg for barn. Det er derimot liten forskjell i andelen som har foreldreansvar mellom innsatte som har sonet tidligere og innsatte som soner sin første dom. Det kan derfor tenkes at de innsatte som sonet tidligere dommer mistet den daglige omsorgen for barna ved første fengsling, men at de ikke nødvendigvis mistet foreldreansvaret samtidig. Det er også signifikant mer vanlig for innsatte på dommer som varer to år eller mer å ha daglig omsorg for barn, sammenliknet med innsatte på kortere dommer. Dette blir derimot veid opp av at en større andel av de innsatte på korte dommer har foreldreansvar uten daglig omsorg, og det er derfor liten forskjell mellom de to gruppene i andelen uten foreldransvar.

9.2. Mellommenneskelig tillit

Som nevnt over er tillit til andre mennesker en grunnleggende del av sosial kapital, som igjen er viktig i et fungerende demokrati. Man er mer villig til å satse på fellesskapsløsninger fremfor å gjøre det man kan for egen vinning om man tror at andre er villige til å gjøre det samme og at storsamfunnet behandler alle likt.

Tilliten til andre ble målt ved to spørsmål. Først spurte vi om man mente at folk flest er til å stole på, eller om en ikke kan være for forsiktig når man har med andre å gjøre. Man skulle svare på en skala fra null – som betydde at en ikke kunne være for forsiktig – til ti – som betydde at folk flest er til å stole på. I det andre spørsmålet spurte vi om man tror at folk flest vil prøve å utnytte deg hvis de fikk sjansen, eller om de vil prøve å behandle deg rimelig og rettferdig. Også her gikk skalaen fra null til ti, der en høyere skår indikerte mer tillit til andre. Begge spørsmålene er også stilt til utvalg som er trukket tilfeldig fra hele befolkningen.

De innsatte utviser signifikant mindre tillit til sine medmennesker enn tilsvarende grupper i den øvrige befolkningen. 11 prosent mener at en ikke kan være for forsiktig i omgang med andre mennesker, og 7 prosent sier at folk flest vil prøve å utnytte deg om de fikk sjansen. Begge disse standpunktene blir uttrykt av kun 1 prosent av referansegruppen. Det er mindre forskjell i andelen som uttrykker at folk flest er til å stole på og at folk flest vil prøve å være rimelige og rettferdige, men i snitt skårer de

innsatte klart lavere enn befolkningen også på dette spørsmålet. De innsatte skårer i snitt 4,4 på spørsmål om folk flest er til å stole på, mot 7,1 i referansegruppen og 5,3 på om folk flest vil prøve å utnytte deg, mot 7,3 i referansegruppen.

Tabell 9.4. Vil du si at folk flest er til å stole på, eller at man ikke kan være for forsiktig? Rangér fra 0 (en kan ikke være for forsiktig) til 10 (folk flest er til å stole på). 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse tverrsnitt	Innsatte år	Referanse år	Befolkningen 18+
En kan ikke være for forsiktig	11	1	8	1	1
1-3	28	4	26	4	3
4-6	36	24	46	25	23
7-9	21	62	13	62	60
Folk flest er til å stole på	4	9	8	9	13
Gjennomsnittlig skår	4,4	7,1	4,6	7,1	7,3
Antall personer	259	6 975	259	6 975	6 975

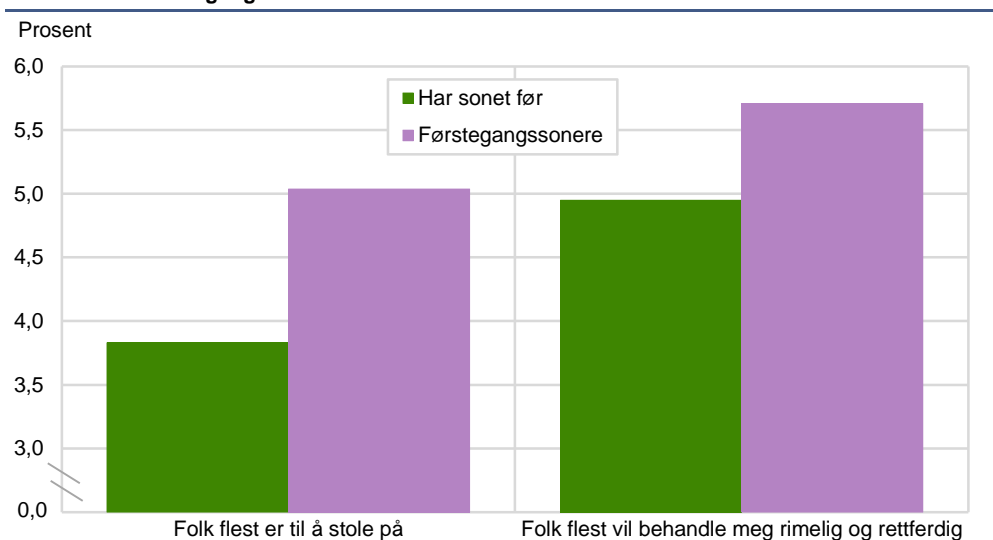
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

Tabell 9.5. Vil du si at folk flest vil prøve å utnytte deg hvis de fikk sjansen eller vil de prøve å behandle deg rimelig og rettferdig? Rangér fra 0 (folk flest vil prøve å utnytte meg) til 10 (folk flest vil prøve å behandle en rimelige og rettferdige). 2014. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse tverrsnitt	Innsatte år	Referanse år	Befolkningen 18+
Folk flest vil prøve å utnytte meg	7	1	5	1	1
1-3	21	2	21	2	2
4-6	35	25	35	25	19
7-9	30	62	27	61	62
Folk flest vil prøve å være rimelige og rettferdige	7	11	12	10	16
Gjennomsnittlig skår	5,3	7,3	5,4	7,3	7,6
Antall personer	257	6 958	257	6 958	6 958

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014.

Figur 9.2. Gjennomsnittlig skår på spørsmål om folk flest er til å stole på og om folk flest vil behandle deg rimelig og rettferdig blant personer som har sonet før og førstegangssonere. Skala fra 0 til 10. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Innsatte som soner sin første dom utviser større tillit på begge målene på mellommenneskelig tillit sammenliknet med personer som har sonet tidligere dommer. Forskjellen er særlig stor på spørsmålet om man mener at folk flest er til å stole på. Førstegangssonerne utviser altså mer tillit enn andre innsatte, men også den gruppen har lavere mellommenneskelig tillit enn referansegruppen.

10. Opphopning av levekårsproblemer

Vi har i de tidligere kapitlene beskrevet hvordan de innsattes levekår på flere områder er dårligere enn levekårene til tilsvarende grupper ellers i befolkningen. Nå vil vi oppsummere disse funnene og se på de ulike levekårsområdene i forhold til hverandre.

I dette kapitlet presenterer vi et mål som sammenstiller levekårsproblemer på seks områder: arbeid, bolig, helse, utdanning, økonomi og sosial kontakt. Vi finner at nesten alle innsatte har levekårsproblemer på minst ett av disse områdene, og at omtrent en av tre har problemer på flesteparten av områdene. Som vi har sett tidligere i rapporten har særlig innsatte som har sonet tidligere dommer levekårsproblemer, men også en relativt stor andel av unge innsatte har mange problemer. Vi finner videre en sammenheng mellom antall negative opplevelser i oppveksten og antall levekårsproblemer, og at de innsatte som brukte narkotika før innsettelse har flest levekårsproblemer.

Levekårsproblemmålet baseres på skalaen benyttet i den foregående rapporten om innsattes levekår (Friestad og Hansen 2004), som igjen var basert på en inndeling utviklet av Skarðhamar (2003). Følgende levekårsproblemer inngår i indikatorene: arbeidsledighet (var ikke i arbeid), boligproblemer (verken eier eller leier bolig), helseproblemer (har minst en kronisk sykdom som virker inn på hverdagen), lav utdanning (ungdomsskole eller kortere som lengste fullførte utdanning³⁸), økonomiske problemer (hadde ikke mulighet til å klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner³⁹) og mangel på sosial kontakt (har ingen som står deg nær og som du kan snakke fortrolig med⁴⁰). Alle disse levekårsindikatorene er ytterligere forklart tidligere i rapporten.

Tabell 10.1. Andel med ulike typer levekårsproblemer. Siste tilgjengelige år. Prosent

	Innsatte tverrsnitt	Referanse tverrsnitt	Innsatte år	Referanse år	Befolkningen 18+
Ikke i arbeid	64	18	69	18	31
Boligproblemer	32	2	38	2	3
Kronisk sykdom	55	37	55	37	43
Lav utdanning	66	24	66	25	24
Økonomiske problemer	55	20	56	20	17
Mangel på sosial kontakt	12	3	7	3	3

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014, Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2014, Levekårsundersøkelsen helse 2012 og Levekårsundersøkelsen EU-Silc 2013.

De innsatte skårer klart dårligere enn tilsvarende grupper av befolkningen på alle de seks levekårsområdene. Over halvparten av de innsatte var ikke i arbeid før innsettelse, har en kronisk sykdom, har lavt utdanningsnivå og hadde problemer med å takle en uforutsett utgift på 10 000 kroner før innsettelse. I referansegruppen var andelen med disse problemene mellom 18 og 46 prosentpoeng lavere. Også andelen uten bolig de eide eller leide og andelen som ikke hadde noen som står dem nær, var klart høyere blant de innsatte enn i referansegruppen.

Det er altså tydelig at et bredt spekter av levekårsproblemer er mer utbredt blant innsatte enn i sammenliknbare grupper av befolkningen. I målet som blir brukt i resten av dette kapitlet vil disse indikatorene bli sammenstilt for å gi en idé om andelen som har problemer på flere levekårsområder. Informasjonen for den øvrige befolkningen er hentet fra flere forskjellige undersøkelser, og det er derfor ikke mulig å lage et tilsvarende mål for referansegruppen.

³⁸ Dette inkluderer også manglende informasjon om utdanningen.

³⁹ I 2003 definerte man personer som sa at de ofte hadde problemer med å klare løpende utgifter før fengsling som økonomisk usikre, men det spørsmålet har vi ikke nylig stilt hele befolkningen og vi benytter derfor et annet mål her.

⁴⁰ I 2003-undersøkelsen benyttet man andel som ikke hadde fått besøk i fengsel siste tre måneder som mål på sosial kontakt. Vi benytter ikke dette målet av to grunner: det kan ikke sammenliknes med den øvrige befolkningen, og måleperioden vil være annerledes for innsatte som har sittet inne kort.

10.1. Samlede levekårsproblemer

Levekårsindikatoren er satt sammen av de seks levekårsproblemene presentert over. Ett poeng gis for hvert av problemene man har. Man kan derfor få en skår mellom null – dersom man ikke har noen av problemene – og seks – dersom man har levekårsproblemer på alle områdene. Innsatte med fire, fem og seks levekårsproblemer presenteres sammen.

En veldig liten andel av de innsatte, 4 prosent, har ingen av de seks levekårsproblemene. Ytterligere 14 prosent har kun ett av problemene. Dette betyr at fire av fem innsatte (82 prosent) har to eller flere av disse sentrale levekårsproblemene. Dette inkluderer 32 prosent som har minst fire av disse problemene⁴¹, og derfor har store levekårsproblemer. Medianen for alle innsatte er på tre av problemene. Det er liten forskjell i antall levekårsproblemer mellom tverrsnitts- og årspopulasjonen.

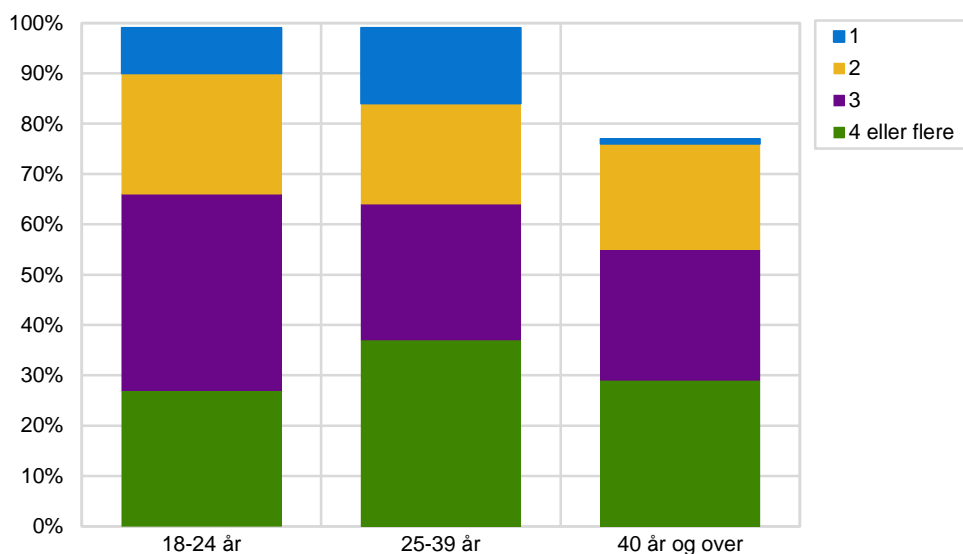
Tabell 10.2. Antall levekårsproblemer. 2014. Prosent

	Ingen	1	2	3	4 eller flere	Antall personer
Alle	4	14	21	29	32	257
Aldersgruppe						
18-24 år	2	9	24	39	27	47
25-39 år	2	15	20	27	37	112
40 år og over	8	1	21	26	29	98
Doms lengde						
0 – 6 måneder	4	8	17	27	44	46
7 måneder – 1 år	6	11	24	27	31	89
2 – 4 år	1	21	20	30	28	65
5 år eller mer	6	20	22	30	23	57
Tidligere fengsling						
Sonet før	3	10	17	31	39	143
Førstegangssoner	6	19	25	26	24	114
Innsatte år	6	11	18	29	35	257

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

En signifikant høyere andel av innsatte under enn over 40 år har minst ett av levekårsproblemene. Dette er fordi svært få av de eldste innsatte kun har ett av de seks problemene. Andelen som rapporterer tre eller flere levekårsproblemer synker også med alder, men her er forskjellen mindre. Det ser derfor ut som om de eldste innsatte enten har få levekårsproblemer, eller en opphopning av flere problemer.

Figur 10.1. Andelen med levekårsproblemer etter alder. Tverrsnitt. 2014. Prosent

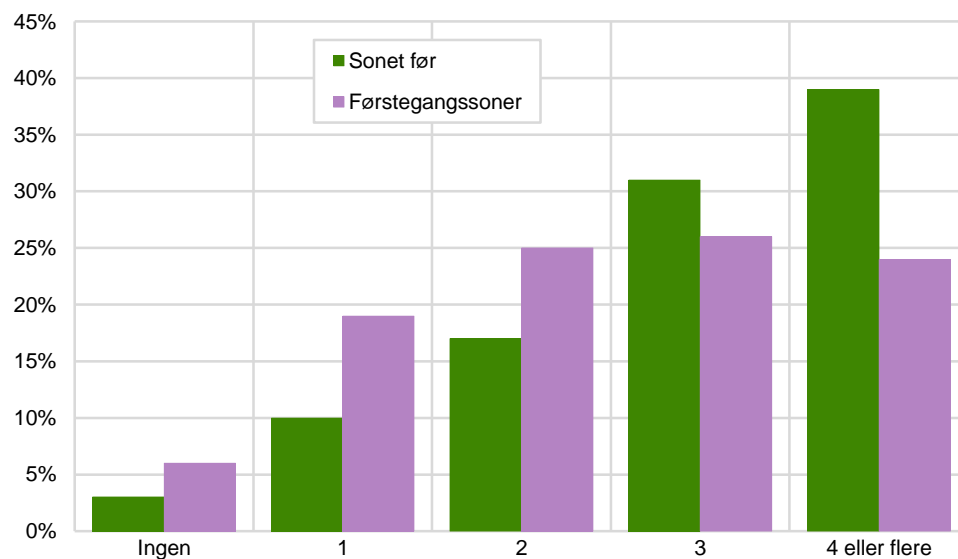

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

⁴¹ Dette inkluderer 18 prosentpoeng med fire av levekårsproblemer, 13 prosentpoeng med fem levekårsproblemer og 1 prosentpoeng med alle seks levekårsproblemene.

Vi finner også forskjeller i levekårsproblemer mellom innsatte med ulike domslengder. En større andel av korttidssøner har flere levekårsproblemer, men andelen med minst ett av problemene er høy for alle domslengder. Andelen med fire eller flere levekårsproblemer er høyest for de innsatte med kortest dommer og synker når domslengden blir lengre. Blant innsatte som er dømt til under et halvt år i fengsel har 44 prosent fire eller flere av disse problemene, mens 23 prosent av innsatte som er dømt til å sone over fem år har det. Det er derimot en større andel av de innsatte på lange dommer som rapporterer ett eller to av disse problemene, og derfor ingen signifikant forskjell i etter domslengde andelen som har minst ett av levekårsproblemene.

Figur 10.2. Andelen med ulike antall levekårsproblemer, etter domshistorikk. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Vi ser også en klar forskjell mellom innsatte med ulik domshistorikk. Halvparten av de innsatte som soner sin første dom har tre eller flere av levekårsproblemene. Dette er en høy andel, men blant innsatte som har sonet tidligere dommer har 70 prosent tre eller flere levekårsproblemer. Samtidig er det flere av førstegangssonerne som har ett eller to problemer og i begge grupper har over 90 prosent minst ett av levekårsproblemene.

I tillegg ville vi se om det var en sammenheng mellom levekårsproblemer og andre bakgrunnsvariabler. Vi fant liten sammenheng mellom innsattes innvandrerbakgrunn og antall levekårsproblemer. Både blant ikke-innvandrere og innvandrere eller personer uten oppholdstillatelse⁴² har litt over 30 prosent fire eller flere levekårsproblemer, mens omtrent 95 prosent har minst et levekårsproblem. Heller ikke lovbruddstype hadde en sterk påvirkning på antall levekårsproblemer, men en noe høyere andel av innsatte dømt for økonomisk eller vinningskriminalitet hadde mange levekårsproblemer, sammenliknet med innsatte dømt for andre typer forbrytelser.

10.2. Oppvekst og senere levekårsproblemer

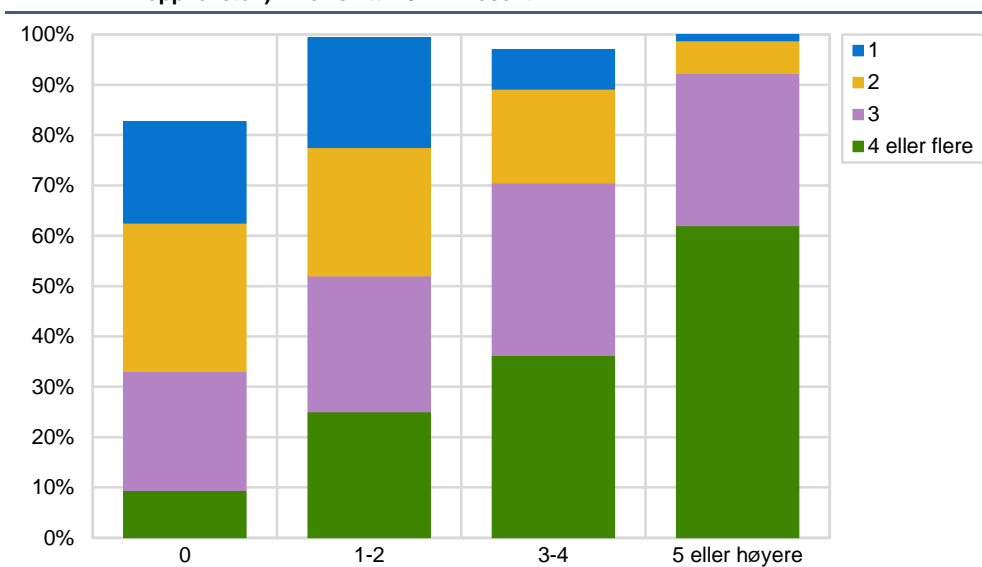
I kapittel 3 så vi at en stor andel av de innsatte hadde hatt en vanskelig oppvekst. Vi oppsummerte antallet negative opplevelser i oppveksten i ACE-skalaen. Skalaen inkluderte blant annet mishandling i oppveksten, rusbruk i hjemmet, kontakt med barnevernet, foreldre som var utsatt for overgrep i oppveksten, psykiske problemer i hjemmet og fysisk og emosjonell forsømmelse i oppveksten. Man kunne få en

⁴² Personer uten informasjon i registeret er her kombinert med innvandrere. Disse personene var ikke registrert i folkeregisteret ved innsettelse og det er derfor rimelig å anta at de er innvandrere eller personer uten opphold i Norge.

skår mellom null (dersom man ikke hadde opplevd noen av de negative hendelsene i oppveksten) og ti (dersom man hadde opplevd alle de negative hendelsene). En høy skår på ACE-skalaen viser altså at man hadde mange negative opplevelser i oppveksten.

Figur 10.4 viser at innsatte som var utsatt for mange negative opplevelser i oppveksten har flere levekårsproblemer i dag. Mer enn seks av ti innsatte med en skår på fem eller mer på ACE-skalaen har fire eller flere levekårsproblemer. Mer enn ni av ti i denne gruppen har tre levekårsproblemer eller mer. Andelen med mange levekårsproblemer synker signifikant med antallet negative opplevelser i oppveksten. Færre enn en av ti innsatte som ikke hadde opplevd noen av oppvekstproblemene har fire eller flere av levekårsproblemer, og litt mer enn tre av ti har tre eller flere levekårsproblemer. Nesten alle de innsatte som ikke hadde problemer på noen av de seks levekårsområdene hadde heller ingen av de negative opplevelsene i oppveksten som inngår i ACE-skalaen.

Figur 10.3. Antall levekårsproblemer, etter skår på ACE-skalaen (negative opplevelser i oppveksten). Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

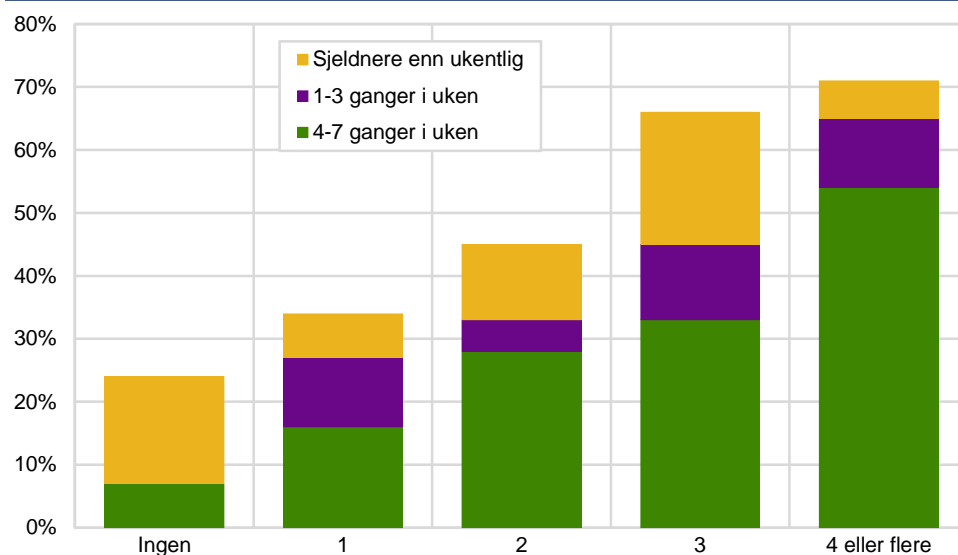
Antall negative barndomsopplevelser henger sammen med alle de seks delmålene som inngår i indikatoren på levekårsproblemer. Innsatte som hadde mange negative hendelser i tidligere år var i mindre grad i arbeid ved innsettelse, en lavere andel eide eller leide bolig, en større andel hadde en varig sykdom og lav utdannelse. Det var også mer vanlig å rapportere at man ikke ville klare en uforutsett utgift. Andelen uten noen som står dem nær var lav blant personer som ikke hadde hatt noen negative barndomsopplevelser, men ganske likt i de andre gruppene.

10.3. Rusbruk og levekårsproblemer

Sammenhengen mellom rusbruk og levekårsproblemer er også interessant. Det er rimelig å anta at personer med rusproblemer også har levekårsproblemer, men vanskeligere å si noe om årsak og virkning. Det kan tenkes at rusproblemer forårsaker andre levekårsproblemer, ved at de gjør det vanskelig å beholde en jobb eller fullføre utdanning, gir pengeproblemer ved at utgifter til rusmidler blir prioritert over andre kostnader, skaper helseproblemer og så videre. Samtidig kan man tenke seg at personer med mange levekårsproblemer i større grad enn andre benytter rusmidler i et forsøk på å «rømme» fra problemene i hverdagen. En tredje mulighet er at sammenhengen går begge veier og er selvforsterkende. Vi kan altså ikke si noe om årsak, men en korrelasjon vil uansett si mye om livsvilkårene til den store gruppen av innsatte som bruker rusmidler jevnlig.

Det er de innsatte med flest levekårsproblemer som i størst grad bruker narkotika. 24 prosent av innsatte uten levekårsproblemer hadde brukt narkotika i året før innsettelse. De fleste av disse brukte det sjeldnere enn ukentlig. Andelen øker signifikant jo flere levekårsproblemer man får. 71 prosent av innsatte med fire eller flere levekårsproblemer brukte narkotika i året før innsettelse og det store flertallet av disse brukte narkotika daglig eller nesten daglig.

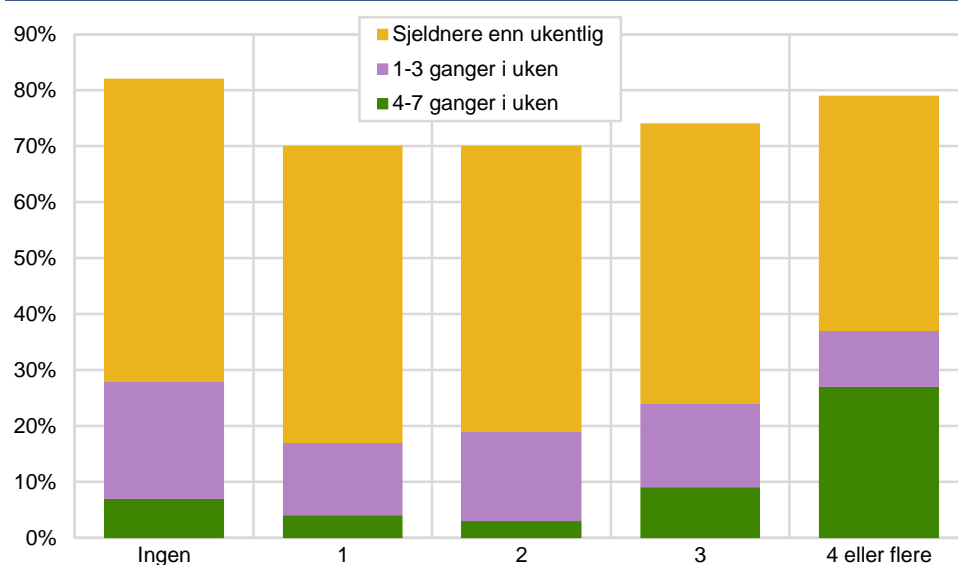
Figur 10.4. Andel som brukte narkotika i året før innsettelse, etter antall levekårsproblemer. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Det er en klar sammenheng mellom levekårsproblemer og flere mål på narkotika-bruk. Andelen som beskriver seg som ikke-brukere faller og andelen som beskriver seg som storbrukere øker når antallet levekårsproblemer øker. Det er også en klar tendens til at de tunge rusbrukerne har mange levekårsproblemer. 1 prosent av innsatte med to eller færre levekårsproblemer hadde brukt heroin i året før innsettelsen, mens 16 prosent av innsatte med fire eller flere slike problemer hadde brukt heroin i løpet av disse 12 månedene. Andelen som har hatt perioder med daglig bruk av narkotika og som har tatt narkotika med sprøyte øker også når antall levekårsproblemer øker.

Figur 10.5. Andel som drakk seg beruset i året før innsettelse, etter antall levekårsproblemer. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Sammenhengen mellom levekårsproblemer og alkoholbruk er mindre klar. Som man ser i figur 10.5 er andelen som har drukket seg beruset i året før innsettelse ganske likt for personer med mange og få levekårsproblemer. Andelen som drakk seg beruset nesten daglig er derimot størst blant de innsatte med høyest skår på levekårsindikatoren, og derfor flest levekårsproblemer.

11. Etter soning

Tidligere har vi sett at en stor andel av innsatte hadde levekårsproblemer før de ble satt i fengsel. I dette kapitlet vil vi se på deres planer for tiden etter løslatelse. Vi finner at tre av fire har avklart hvor de kan bo etter løslatelsen. Flesteparten av disse kan flytte inn i en bolig de vil eie eller leie, men en stor andel forventer å bo hos familie eller i bolig betalt for av det offentlige. Omtrent en av tre har en jobb etter løslatelse. De fleste av disse hadde også jobb før de ble satt inn. På spørsmål om den økonomiske sikkerheten etter at de slipper ut svarer seks av ti at de har nok penger til å klare seg, i alle fall i en kort stund. Ikke overraskende er andelen uten nok penger til å klare seg høyest blant dem uten jobb etter løslatelse. Til slutt spør vi de innsatte om hvordan de vurderer sine sjanser for å unngå å begå ny kriminalitet i fremtiden. Omtrent to av ti vurderer denne muligheten som liten.

11.1. Boligsituasjon, jobbsituasjon og økonomisk situasjon etter løslatelse

Tre av fire innsatte har et sted å bo når de løslates. Her inngår 21 prosent som kan flytte inn i en bolig de eier og 35 prosent i en bolig de leier. Til sammen er det altså 56 prosent som kan flytte inn i en bolig de eier eller leier etter løslatelse, mot 68 prosent som eide eller leide før innsettelse. Syv av ti innsatte som eide eller leide før innsettelse kan også flytte inn i en slik bolig etter løslatelse. 20 prosent av de innsatte planlegger å bo hos familie eller venner eller i trygdebolig, hospits eller liknende etter løslatelsen. De resterende 24 prosentene har ikke avklart hvor de kan bo etter løslatelsen.

Tabell 11.1. Bosted etter løslatelse, 2014. Prosent

	Bolig en eier	Bolig en Trygdebolig leier, hospits e.l.	Hos venner, familie eller annet	Har ikke noe sted å bo	Antall personer	
Alle	21	35	6	14	24	256
Aldersgrupper						
18-24 år	23	33	2	19	23	48
25-39 år	16	35	4	16	28	111
40 år og over	25	36	8	10	21	97
Domslengde						
0 - 6 måneder	23	42	10	8	18	45
7 måneder - 1 år	20	40	6	16	17	88
2 - 4 år	18	31	2	18	31	65
5 år eller lengre	23	22	3	15	37	58
Domshistorie						
Sonet før	15	40	6	14	25	141
Førstegangssoner	27	29	5	14	23	115
Alle årspopulasjon	24	39	9	10	19	256

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Innsatte på lange dommer har i mindre grad et sted å bo i etter løslatelse enn innsatte på korte dommer. 83 prosent av innsatte som soner dommer på ett år eller kortere har et bosted etter løslatelse, mens 63 prosent av innsatte som er dømt til fem år eller lengre i fengsel har det. Andelen som planlegger å leie etter løslatelse er særlig mye høyere blant innsatte på korte dommer. Dette kan være fordi mange av de innsatte på lange dommer fortsatt har flere år i fengsel foran seg, og at de derfor ikke har inngått leieavtaler i tiden etter løslatelse. Det er små forskjeller i andelen med en bolig etter løslatelse mellom innsatte i ulike aldersgrupper og med ulik domshistorikk.

Vi kartla også om fengselsbefolkningen hadde en jobb eller studieplass å gå til etter løslatelsen. Et flertall av innsatte, 66 prosent, har ikke en jobb ved løslatelse, mens 34 prosent har det. En omtrent like stor andel, 36 prosent, hadde jobb før innsettelse. 47 prosent av dem som hadde jobb før innsettelse har beholdt den samme jobben. I tillegg har 14 prosent av dem som hadde jobb før innsettelse fått seg en annen jobb. 18 prosent av dem som ikke hadde jobb før innsettelse har en jobb når

de løslates. I andelen uten jobb etter løslatelse inngår 8 prosent som har en studieplass eller et undervisningsopplegg å gå til.

Tabell 11.2. Jobb- eller utdannings situasjon etter løslatelse. 2014. Prosent

	Jobb etter løslatelse	Studieplass etter løslatelse	Ikke jobb eller studieplass etter løslatelse	Antall personer
Alle	34	8	58	251
Aldersgrupper				
18-24 år	46	18	36	46
25-39 år	30	5	65	111
40 år og over	32	8	60	94
Domslengde				
0 - 6 måneder	39	1	59	42
7 måneder - 1 år	35	8	56	89
2 - 4 år	26	12	62	63
5 år eller lengre	32	13	55	57
Domshistorie				
Sonet før	33	8	59	137
Førstegangssoner	34	8	57	114
Alle årspopulasjon	38	4	58	251

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Det er flest unge innsatte som har en jobb etter løslatelse. 46 prosent av innsatte under 25 år har en jobb etter fengslingen og 18 prosent har en studieplass. Blant innsatte som er 25 år eller eldre er andelen med jobb etter løslatelse 15 prosentpoeng lavere og andelen med studieplass 12 prosentpoeng lavere. Svært få av de innsatte på korte dommer planlegger å studere etter løslatelse, men det er liten sammenheng mellom domslengde og andelen som har jobb etter løslatelse. Det er heller ingen signifikante forskjeller i jobb- eller studieplaner mellom innsatte med ulike domshistorikk.

Den økonomiske situasjonen de innsatte forventer å møte når de slipper ut ble også kartlagt, og 60 prosent av innsatte har penger så de klarer seg ved løslatelsen. Dette inkluderer 14 prosent som kun har penger til å klare seg en kort stund. Motsatt har 40 prosent ikke nok penger til å klare seg når de slipper ut av fengsel. Andelen som tror de vil slite med økonomien ved løslatelse er noe høyere blant de yngre innsatte, men denne forskjellen er ikke statistisk signifikant. Det er derimot en signifikant forskjell mellom innsatte med ulike domslengde. Halvparten av innsatte som soner dommer på to år eller lengre tror ikke de vil ha nok penger ved løslatelse, mens tre av ti som soner kortere dommer mener det samme. Det er ingen forskjell mellom innsatte som har sonet tidligere dommer og innsatte som soner sin første dom.

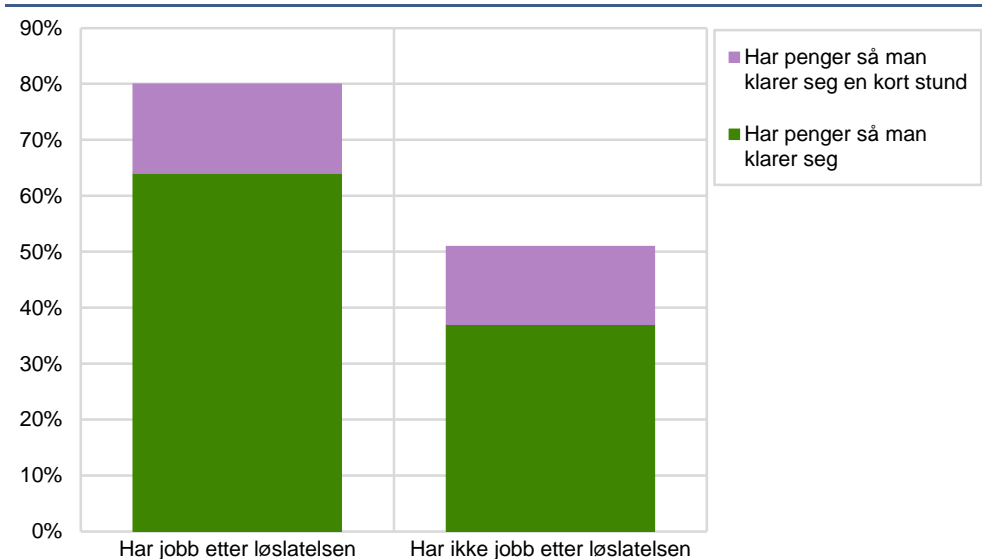
Tabell 11.3. Har du penger så du klarer deg ved løslatelsen? 2014. Prosent

	Ja	Ja, men bare en kort stund	Nei	Antall personer
Alle	46	14	40	259
Aldersgrupper				
18-24 år	37	21	42	48
25-39 år	41	15	44	113
40 år og over	56	11	33	98
Domslengde				
0 - 6 måneder	55	16	29	45
7 måneder - 1 år	51	15	34	91
2 - 4 år	35	14	52	65
5 år eller lengre	39	11	50	58
Domshistorie				
Sonet før	47	15	38	142
Førstegangssoner	45	14	42	117
Alle årspopulasjon	52	18	31	259

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Figur 11.1 viser at åtte av ti innsatte med en jobb etter løslatelse mener at de har nok penger til å klare seg i perioden etter at de slipper ut av fengsel. Blant innsatte uten jobb etter løslatelse er det derimot bare halvparten som mener at de har en sikker økonomisk situasjon.

Figur 11.1. Økonomisk situasjon etter løslatelse, etter jobbsituasjon etter at man slipper ut av fengsel. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levекårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

11.2. Muligheter til å unngå å begå lovbrudd etter løslatelsen

Til slutt ville vi kartlegge hvordan de innsatte vurderer sine muligheter for å leve et lovlydig liv etter at de slipper ut av fengsel. Vi spurte derfor om respondentene vurderte mulighetene for å klare seg uten å begå lovbrudd når de slapp ut som store, ganske store, ganske små eller små. 18 prosent av innsatte mener de har små eller ganske små muligheter for å klare seg uten å begå lovbrudd i denne perioden. Denne andelen er særlig høy blant de yngste innsatte. 28 prosent av innsatte mellom 18 og 24 år mener at de har små sjanser for å unngå nye lovbrudd. Blant innsatte mellom 25 og 39 år mener derimot 20 prosent dette og blant innsatte på 40 år eller mer er andelen 12 prosent. Det er også en signifikant forskjell mellom innsatte med ulike domslengder. Jo lengre dommen er, jo høyere er andelen som mener det er gode muligheter til at de kan holde seg borte fra kriminalitet etter løslatelse. 91 prosent av dem som soner fem år eller mer mener at det er store eller ganske store muligheter for å unngå å begå nye kriminelle handlinger etter løslatelse, mens kun 76 prosent av dem som soner under et halvt år er av den oppfatningen. Det er ingen forskjell på innsatte med og uten tidligere fengselsdommer.

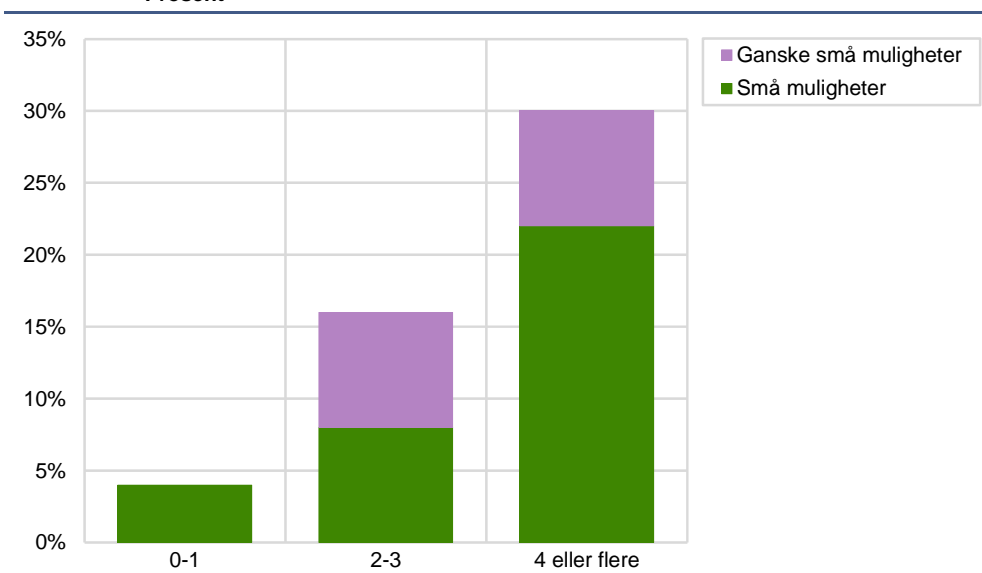
Tabell 11.4. Mulighet til ikke å begå lovbrudd etter løslatelsen. 2014. Prosent

	Store muligheter	Ganske store muligheter	Ganske små muligheter	Små muligheter	Antall personer
Alle	61	21	6	12	255
Aldersgrupper					
18-24 år	38	34	12	16	48
25-39 år	56	25	7	13	112
40 år og over	77	11	3	9	95
Domslengde					
0 - 6 måneder	62	14	4	20	44
7 måneder - 1 år	54	26	8	12	90
2 - 4 år	56	28	6	10	65
5 år eller lengre	76	15	5	4	56
Domshistorie					
Sonet før	56	24	8	12	142
Førstegangssoner	66	19	3	12	113
Alle årspopulasjon	62	17	6	15	255

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

I kapittel 10 lagde vi et mål der vi summerte opp andelen med problemer på seks levekårsparametere. Man kunne få en skår mellom null – dersom man ikke hadde problemer på noen av områdene – og seks – dersom man hadde levekårsproblemer på alle områdene. Figur 11.2 viser at det er en klar sammenheng mellom antall levekårsproblemer og troen på at man klarer å unngå lovbrudd etter løslatelsen. Blant innsatte som ikke hadde noen eller kun ett av de seks problemene mener 4 prosent at sjansene for at de unngår nye lovbrudd er små eller ganske små. 16 prosent av dem med to eller tre av disse problemene mener at sjansene er små, og 30 prosent av innsatte med fire eller flere av problemene har liten tro på et fremtidig liv uten kriminalitet. Det er altså en signifikant sammenheng mellom levekårsproblemene vi har kartlagt i denne rapporten og troen på at man kan leve et lovlydig liv etter soning.

Figur 11.2. Andel som tror det er små eller ganske små muligheter for at de klarer seg uten å begå lovbrudd etter løslatelsen, etter antall levekårsproblemer. Tverrsnitt. 2014. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innsatte 2014.

Referanser

Amdam, Sverre (2015): *Undersøkelse om rusmidler og tobakk 2014. Dokumentasjon*. Notater 2015/20. Statistisk sentralbyrå

Amdam, Sverre og Signe Vrålstad (2014): *Levekårsundersøkelsen om helse, omsorg og sosial kontakt 2012. Dokumentasjonsrapport*. Notater 2014/3. Statistisk sentralbyrå

Anda, Robert F., Charles L. Whitfield, Vincent J. Felitti, Daniel Chapman, Valerie J. Edwards, Shanta R. Dube og David F. Williamson (2002): «Adverse Childhood Experiences, Alcoholic Parents, and Later Risk of Alcoholism and Depression» i *Psychiatric Services*. Vol. 53(8), s. 1001-1009.

Barstad, Anders (1997): «Fortrolighet forebygger» i *Samfunnsspeilet*. Vol 2, s. 22-31

Bjørkeng, Birgit (2013): *Ferdigheter i voksenbefolkningen. Resultater fra den internasjonale undersøkelsen om lese- og tallforståelse*. Rapporter 42/2013. Statistisk sentralbyrå

Clarke, Lynda, Margaret O'Brien, Hugo Godwin, Joanne Hemmings, Randal D. Day, Jo Connolly og Terri Van Leeson (2005): «Fathering Behind Bars in English Prisons: Imprisoned Fathers' Identity and Contact with Their Children» i *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*. Vol. 3(3), s. 221-241.

Cramer, Victoria (2014): *Forekomst av psykiske lidelser hos domfelle I norske fengsler*. Kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri Helseregion Sør-Øst- Kompeansesenterets Prosjektrapport 2014-1

Dube, Shanta R., Robert F. Anda, Vincent J. Felitti, Daniel P. Chapman, David F. Williamson og Wayne H. Giles (2001): «Childhood Abuse, Household Dysfunction, and the Risk of Attempted Suicide Throughout the Life Span. Findings From the Adverse Childhood Experiences Study» i *The Journal of the American Medical Association*. Vol. 286(24), s. 3089-3096.

dysleksiforbundet.no: *Dysleksi: Spørsmål og svar*.

<http://www.dysleksiforbundet.no/no/rettigheter+rad/dysleksi/Dysleksi%3A+Sp%C3%B8rsm%C3%A5l+og+svar.9UFRjG1S.ips>

Edwards, Valerie J., George W. Holden, Vincent J. Felitti og Robert F. Anda (2003): «Relationship Between Multiple Forms of Childhood Maltreatment and Adult Mental Health in Community Respondents: Results From the Adverse Childhood Experiences Study» i *The American Journal of Psychiatry*. Vol. 160(8), s. 1453-1460

europeansocialsurvey.org: *Norway – documents and data files*

<http://www.europeansocialsurvey.org/data/country.html?c=norway>

Friestad, Christine, Åse-Bente Rustad og Ellen Kjelsberget (2014): «Adverse childhood experiences among women prisoners: relationships to suicide attempts and drug abuse» i *International Journal of Social Psychiatry*. Vol. 60(19), s. 40-46

Felitti, Vincent J., Robert F. Anda, Dale Nordenberg, David F. Williamson, Alison M. Spitz, Valerie Edwards, Mary P. Koss og James S. Marks (1998): «Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study» i *American Journal of Preventive Medicine*. Vol. 14(4), s. 245-258

- Friestad, Christine og Inger Lise Skog Hansen (2004): *Levekår blant innsatte*. Fafo-rapport 429. Fafo
- Hariston, Creasie F. (2015): «Family Ties During Imprisonment: Important to Whom and For What?» i *The Journal of Sociology & Social Welfare*. Vol. 18(1), s. 87-104
- Helsedirektoratet (2013): *Helse- og omsorgstjenester til innsatte i fengsel*. IS-1971
- Herrenkohl, Todd I., W. Alex Mason, Rick Kosterman, Liliana J. Lengua, J. David Hawkins og Robert D. Abbot (2004): «Pathways From Physical Childhood Abuse to Partner Violence in Young Adulthood» i *Violence and Victims*. Vol. 19(2), s. 123-136
- Huesmann, L. Rowell, Leonard D. Eron og Eric F. Dubow (2002): «Childhood predictors of adult criminality: are all risk factors reflected in childhood aggressiveness?» i *Criminal Behaviour and Mental Health*. Vol. 12, s. 185-208.
- Juon, Hee-Son, Elaine Eggelston Doherty og Margaret E. Ensminger (2006): «Childhood Behaviour and Adult Criminality: Cluster Analysis in a Prospective Study of African Americans» i *Journal of Quantitative Criminology*. Vol. 22(3), s. 193-214.
- kriminalomsorgen.no: *Helse og rus*. <http://www.kriminalomsorgen.no/helse-og-rus.237933.no.html>
- McGloin, Jean Marie, Christopher J. Shreck, Eric A. Stewart og Graham C. Ousey (2011): «Predicting the Violent Offender: The Discriminant Validity of the Subculture of Violence» i *Criminology*. Vol. 49(3), s. 767-794
- Murray, Joseph og David P. Farrington (2005): «Parental imprisonment: effect on boys' antisocial behaviour and delinquency through the life course» i *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. Vol. 46(12), s. 1269-1278
- Murray, Joseph og David P. Farrington (2006): «Evidence-based Programs for Children of Prisoners» i *Criminology & Public Policy*. Vol. 5(4), s. 721-735
- Murray, Josep, Carl-Gunnar Janson og David P. Farrington (2007): «Crime in Adult Offspring of Prisoners – A Cross-National Comparison of Two Longitudinal Samples» i *Criminal Justice and Behavior*. Vol. 34, s. 133-149.
- Putnam, Robert (2000): *Bowling Alone*. New York, Simon Schuster
- Revdal, Mathias Killengreen (2015): *Levekårsundersøkelse blant innsatte 2014*. Dokumentasjonsnotat. Notater 2015/38. Statistisk sentralbyrå
- Sandvik, Lene og Mathias Killengreen Revdal (2015): *Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Tema: Friluftsliv, organisasjonsaktivitet, politisk deltakelse og sosialt nettverk*. Dokumentasjonsrapport. Notater 2015/18. Statistisk sentralbyrå
- Skarðhamar, Torbjørn (2003): «Inmates' Social Background and Living Conditions» i *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. Vol. 4 (1), s. 39-56
- Statistisk sentralbyrå (2012): *Samordnet statistikk for husholdninger og boliger*. <http://www.ssb.no/befolkning/samordnet-statistikk-for-husholdninger-og-boliger>
- Statistisk sentralbyrå (2013): *Inntekts- og formuestatistikk for husholdninger – Tabell 07879: Hushald, etter samla inntekt (før skatt) og gjeld (prosent)*

Statistisk sentralbyrå (2014a): *Barnevern – Tabell 09050: Barn 0-22 år med barnevernstiltak i løpet av året, per 31.12. og nye barn, etter omsorgs-/hjelpetiltak, kjønn og alder.*

Statistisk sentralbyrå (2014b): *Familier og husholdninger. 1. januar 2014.* <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/familie> [publisert 12. desember 2014]

Stern, Vivien (1998): *A Sin Against The Future: Imprisonment in the World.* Boston: Northeastern University

Sunday, Suzanne, Myriam Kline, Victor Labruna, David Pelcovitz, Suzanne Salzinger og Sandra Kaplan (2011): «The Role of Adolescent Physical Abuse in Adult Intimate Partner Violence» i *Journal of Interpersonal Violence*. Vol. 26, s.3773-3789

Thorsen, Lotte Rustad og Mathias Killengreen Revold (2014): *Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013 Tema: Idretts- og kulturaktiviteter. Dokumentasjonsrapport.* Notater 2014/7. Statistisk sentralbyrå

Vrålstad, Signe, Kjersti Stabell Wiggen og Lotte R. Thorsen (2013): *Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2012 Tema: Bolig og boforhold, og utsatthet og uro for lovbrudd. Dokumentasjonsrapport.* Notater 22/2013. Statistisk sentralbyrå

Ødegård, Einar (2008): «Narkotika- og alkoholproblemer blant innsatte i norske fengsler» i *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift*. Vol. 25(3), s. 169-185

Figurregister

3.1. Andel som har hatt negative opplevelser i oppveksten blant førstegangssonere og personer som har sonet tidligere. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	17
3.2. ACE-skår i ulike aldersgrupper. 2014. Prosent.....	19
4.1. Høyeste fullførte utdanning. 2014. Prosent.....	22
4.2. Andel av personer i arbeid (ved innsettelse), etter aldersgruppe. Tverrsnittsutvalget og referansegruppe. 2014. Prosent.....	24
4.3. Hovedinntektskilder (mulig å oppgi opp til to inntektskilder), etter aldersgruppe. Tverrsnittsutvalg. 2014. Prosent.....	27
4.4. Selvpoplevd sosial status. Innsatte og referansegruppen, siste tilgjengelige år. Prosent.....	29
5.1. Hvem i fengselet kan du snakke med om hvordan du har det? Tverrsnittsutvalg. 2014. Prosent.....	32
5.2. Andel av innsatte som har fått besøk av ulike typer relasjoner, etter alder. Tverrsnittsutvalg. 2014. Prosent.....	33
5.3. Svar på om tilbudene i fengselet gjør en bedre rustet til hverdagen etter soning, etter aldersgruppe. Tverrsnittsutvalg. 2014. Prosent.....	35
6.1. Egenvurdert helse blant innsatte og i referansegruppen. Tverrsnitt. 2014. Prosent....	37
6.2. Andel med nedsatt funksjonsevne blant innsatte og i referansegruppen, etter alder. Tverrsnitt. Siste tilgjengelige år. Prosent.....	38
6.3. Andel av innsatte og i referansegruppen med plager og symptomer siste tre måneder. Tverrsnitt. Siste tilgjengelige år. Prosent.....	39
6.4. Behandling for psykiske lidelser i fengsel, etter domslengde. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	42
7.1. Andel som har blitt utsatt for vold og trusler i siste 12 måneder før innsettelse blant personer som har sonet en dom tidligere og blant førstegangssonere. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	46
7.2. Andel som har vært utsatt for vold i fengsel, etter domslengde. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	47
7.3. Andel av innsatte som har vært ofre for vold i fengsel, etter om de har utført vold i fengsel. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	48
8.1. Andel av innsatte og referansegruppen som drikker alkohol en gang i uken eller mer siste 12 måneder (før innsettelse). Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	50
8.2. Andel av personer som har sonet før og førstegangssonere som drakk alkohol en gang i uken eller oftere og som drakk seg beruset en gang i uken eller oftere siste 12 måneder (før innsettelse). Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	51
8.3. Andel som beskriver seg som ikke-brukere og storbrukere av alkohol, etter domslengde. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	52
8.4. Andel som har brukt diverse rusmidler siste 12 måneder (før innsettelse) blant tverrsnittsutvalget av innsatte og i referansegruppen. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	53
8.5. Andel som har tatt stoff med sprøyte, etter domslengde. Tverrsnitt. 2014. Prosent....	55
8.6. Antall typer narkotika brukt året før innsettelse etter hvor ofte man drakk seg beruset i dette året. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	56
8.7. Andel som har fått behandling og som har hatt behov for behandling uten å få det, etter bruksfrekvens av narkotika året før innsettelse. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	57
9.1. Andel av innsatte som soner over og under ett år som har foreldreansvar for barn. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	60
9.2. Gjennomsnittlig skår på spørsmål om folk flest er til å stole på og om folk flest vil behandle deg rimelig og rettferdig blant personer som har sonet før og førstegangssonere. Skala fra 0 til 10. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	61
10.1. Andelen med levekårsproblemer etter alder. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	63
10.2. Andelen med ulike antall levekårsproblemer, etter domshistorikk. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	64
10.3. Antall levekårsproblemer, etter skår på ACE-skalaen (negative opplevelser i oppveksten). Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	65
10.4. Andel som brukte narkotika i året før innsettelse, etter antall levekårsproblemer. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	66
10.5. Andel som drakk seg beruset i året før innsettelse, etter antall levekårsproblemer. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	66
11.1. Økonomisk situasjon etter løslatelse, etter jobbsituasjon etter at man slipper ut av fengsel. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	70
11.2. Andel som tror det er små eller ganske små muligheter for at de klarer seg uten å begå lovbrudd etter løslatelsen, etter antall levekårsproblemer. Tverrsnitt. 2014. Prosent.....	71

Tabellregister

2.1. Innsatte, etter kjønn, alder og innvandrebakgrunn. 2014. Prosent.....	10
2.2. Sivilstand. 2014. Prosent.....	11
2.5. Antall tidligere fengslinger, alder ved første fengselsdom og antall ganger i varetekt. 2014. Prosent	13
3.1. Oppvekstvilkår. 2014. Prosent.....	15
3.2. Andel av innsatte som har blitt utsatt for diverse negative opplevelser i oppveksten. 2014. Prosent	16
3.3. ACE-score for tverrsnittsutvalg fordelt på aldersgruppe, domslengde og fengslingshistorie. 2014. Prosent	18
4.1. Bosted siste måned før fengsling. Tverrsnitt. 2014. Prosent	21
4.2. Boligstandard før fengsling. 2014. Prosent	21
4.3. Høyeste fullførte utdanning, etter alder, domslengde og domshistorie. Tverrsnittsutvalg. 2014. Prosent.....	23
4.5. Arbeidsform i arbeidsforhold ved innsettelse. 2014. Prosent	25
4.6. Hvordan fikk man sin siste jobb? 2014. Prosent.....	26
4.7. Selvdefinert økonomisk status. 2014. Prosent	26
4.8. Hovedinntektskilder før innsettelse (mulig å nevne opp til to). 2014. Prosent	27
4.9. Samlet brutto årsinntekt året før fengsling. 2014. Prosent	28
4.10. Indikatorene på økonomiske vanskeligheter. 2014. Prosent.....	28
4.11. Andeler med ulike typer gjeld. 2014. Prosent.....	29
4.12. Selvpålevd plassering i samfunnet fra 0 (bunnen) til 10 (toppen), siste tilgjengelige år. Prosent.....	30
5.1. Andel som har hatt besøk siste tre måneder. 2014. Prosent.....	32
5.2. Hvor mye kontakt har man med barna? 2014. Prosent	34
5.3. Blir du bedre rustet til hverdagen av tilbudene i fengsel? 2014. Prosent.....	34
6.1. Egenvurdert helse og helse sammenliknet med tiden før innsettelse. 2014. Prosent .	37
6.2. Andel med en varig sykdom eller lidelse, siste tilgjengelige år. Prosent.....	38
6.3. Andel med plager og symptomer siste tre måneder. Siste tilgjengelige år. Prosent....	39
6.4. Tannhelse. Siste tilgjengelige år. Prosent	40
6.5. HSCL-25. Siste tilgjengelige år. Prosent	40
6.6. Vurdering av egen evne til å takle motgang. Tverrsnittsutvalg. 2014. Prosent.....	41
6.7. Behandling for psykiske lidelser. 2014. Prosent.....	42
7.1. Andel som har blitt utsatt for vold siste 12 måneder (før innsettelse). Siste tilgjengelige år. Prosent.....	45
7.2. Andel som har blitt utsatt for trusler som var så alvorlig at de ble redde siste 12 måneder (før innsettelse). Siste tilgjengelige år Prosent	45
7.3. Andel som har blitt utsatt for vold og trusler som var så alvorlig at de ble redde mens de satt i fengsel. 2014. Prosent	46
7.4. Andel som har blitt utsatt for vold og trusler som var så alvorlig at de ble redde mens de satt i fengsel. 2014. Prosent	48
8.1. Hvor ofte ble alkohol drukket de siste 12 månedene (før innsettelse)? 2014. Prosent	49
8.2. Hvor ofte drakk du så mye alkohol at du følte deg beruset de siste 12 månedene (før innsettelse)? 2014. Prosent	50
8.3. Beskrivelse av eget forhold til alkohol og andel som har hatt perioder der de ikke kunne stoppe å drikke. 2014. Prosent	51
8.4. Narkotikabruk siste år før innsettelse. Tverrsnittsutvalg. 2014. Prosent	53
8.5. Beskrivelse av eget forhold til narkotika og andel som har hatt perioder der de har tatt narkotika daglig og andel som har tatt narkotika med sprøyte. 2014. Prosent	54
8.6. Antall typer narkotika brukt i året før innsettelse. 2014. Prosent	55
8.7. Andel som har fått behandling for rusproblemer og hatt behov for behandling uten å få det i løpet av nåværende soning. 2014. Prosent.....	56
9.1. Andel som ikke har noen som står dem nær, og som de kan snakke fortrolig med. Siste tilgjengelige år. Prosent	58
9.2. Sosial kontakt. 2014. Prosent.....	59
9.3. Kontakt med barn. 2014. Prosent.....	59
9.4. Vil du si at folk flest er til å stole på, eller at man ikke kan være for forsiktig? Rangér fra 0 (en kan ikke være for forsiktig) til 10 (folk flest er til å stole på). 2014. Prosent	61
9.5. Vil du si at folk flest vil prøve å utnytte deg hvis de fikk sjansen eller vil de prøve å behandle deg rimelig og rettferdig? Rangér fra 0 (folk flest vil prøve å utnytte meg) til 10 (folk flest vil prøve å behandle en rimelige og rettferdige). 2014. Prosent	61
10.1. Andel med ulike typer levekårsproblemer. Siste tilgjengelige år. Prosent	62
10.2. Antall levekårsproblemer. 2014. Prosent.....	63
11.1. Bosted etter løslatelse. 2014. Prosent.....	68
11.2. Jobb- eller utdanningssituasjon etter løslatelse. 2014. Prosent.....	69

11.3. Har du penger så du klarer deg ved løslatelsen? 2014. Prosent.....	69
11.4. Mulighet til ikke å begå lovbrudd etter løslatelsen. 2014. Prosent.....	71

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-9238-5 (trykt)
ISBN 978-82-537-9239-2 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

ISBN 978-82-537-9238-5

9 788253 792385

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway